

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΜΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών,

του Τμήματος Ιατρικής,

του Τμήματος Βιολογίας και

του Τμήματος Κοινωνιολογίας,

του Πανεπιστημίου Κρήτης

και

της Νομικής Σχολής

του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Η βιοποικιλότητα και το καθεστώς εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων.

Βιοηθικά ζητήματα με αφορμή το πρωτόκολλο της Ναγκόγια.»

Κουτσογεωργοπούλου Θεοδώρα (Α.Μ 184)

Επιβλέπουσα :Μαρία Κούση, Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας ΠΚ

Μέλη:

Κων/νος Κουκουζέλης, Επίκουρος Καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας-Φιλοσοφίας

του Δικαίου, ΦΚΣ, ΠΚ

Στέργιος Πυρίντσος, Αναπληρωτής καθηγητής, Τμήμα Βιολογίας, ΠΚ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2016

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών Βιοηθικής.

Πριν την παρουσίασή θα ήθελα πρώτα από όλα να ευχαριστήσω την Ευπραξία (Αίθρα) Μαριά, του Εργαστηρίου Δικαίου του Περιβάλλοντος και Περιβαλλοντικής Διακυβέρνησης του Πολυτεχνείου Κρήτης, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της Σχολής Μηχανικών Περιβάλλοντος Πολυτεχνείου Κρήτης και δικηγόρο, για την υπόδειξη του ενδιαφέροντος αυτού θέματος που ανταποκρίνεται απολύτως στα επιστημονικά μου ενδιαφέροντα.

Τη Μαρία Κούση, που δέχθηκε την επίβλεψή της, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε να αναπτύξω και τις κοινωνιολογικές προεκτάσεις του θέματος, αλλά και για τις χρήσιμες συμβουλές της σχετικά με τη στοχοθεσία της εργασίας.

Τον Κώστα Κουκουζέλη, για τις πολύτιμες παρατηρήσεις, τα καίρια σχόλιά του και τις καθοριστικές διορθώσεις που βελτίωσαν τη δομή και το περιεχόμενο της εργασίας και που συνέβαλαν ουσιαστικά στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Το Στέργιο Πυρίντσο, που δέχθηκε ως μέλος της επιτροπής να αναλάβει την αξιολόγηση της εργασίας και κυρίως για τα εύστοχα σχόλιά του.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θέλω να εκφράσω προς την οικογένειά μου, το σύζυγό μου, τα παιδιά μου και τους γονείς μου, που στήριξαν τις επιλογές μου και με υπομονή και κουράγιο πρόσφεραν σε όλη τη διάρκεια των σπουδών αλλά και εκπόνησης της εργασίας, την απαραίτητη ηθική συμπαράσταση για την ολοκλήρωσή της.

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες

A. Εισαγωγή

A.Introduction

B. Στόχος εργασίας-Βιοηθικά ζητήματα-Διάρθρωση

ΤΜΗΜΑ Α΄

Κεφάλαιο 1: Βιοποικιλότητα

1.1 Η έννοια «βιοποικιλότητα».....	15
1.2 Κατανομή της βιοποικιλότητας και γενετικοί πόροι.....	17
1.3 Βιοαναζήτηση γενετικών πόρων.....	20
1.4 Αξία της βιοποικιλότητας.....	21
1.5 Η σύγχυση γύρω από τα «επιστημονικά» επιχειρήματα για τη βιοποικιλότητα..	24

Κεφάλαιο 2: Ιστορική αναδρομή στις εξελίξεις γύρω από τη βιοποικιλότητα

2.1 Το περιβαλλοντικό κίνημα και εξέλιξη του φαινομένου «βιοποικιλότητα».....	27
2.2 Ο δρόμος για το Ρίο.....	31
2.3 Η ΣΒΠ και η εθνική κυριαρχία.....	37
2.4 ΣΒΠ, βιοαναζήτηση και το φαινόμενο της βιοπειρατείας.....	39
2.5 Η παραδοσιακή γνώση.....	42
2.6 Ο ρόλος των κοινοτήτων στη διαχείριση των γενετικών πόρων.....	43

Κεφάλαιο 3: Ο δρόμος για το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια

3.1 Τα προβλήματα στην εφαρμογή της ΣΠΒ -Θεσμική πολυπλοκότητα.....	46
3.2 Ο ρόλος των μη κρατικών φορέων στην πορεία του δεύτερου πρωτοκόλλου της ΣΒΠ.....	50
3.3 Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια.....	53
3.4 Μια πρώτη αποτίμηση του Πρωτοκόλλου-Συμπεράσματα.....	56
3.5 Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια και η παγκόσμια διακυβέρνηση-δικαιοσύνη.....	59

ΤΜΗΜΑ Β΄

Κεφάλαιο 1: Η ηθική σημασία της βιοποικιλότητας

1.1. Άνθρωπος και φύση.....	64
1.2 Εγγενής αξία, μεταφυσικός οντολογισμός και φυσιοκρατική πλάνη.....	66
1.3 Φιλελευθερισμός και η διεύρυνση της ηθικής κοινότητας.....	69
1.4 Το ενδιαφέρον για τις μέλλουσες γενεές.....	71
1.5 Ηθικό καθήκον ως κατηγορική προσταγή.....	73
Συμπεράσματα.....	75

Κεφάλαιο 2: Το ζήτημα των βιολογικών πόρων. Πρόσβαση και ιδιοκτησία

2.1 Η έννοια της «κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας».....	78
2.2 Νομικά και φιλοσοφικά θεμέλια της έννοιας.....	79
2.3 Το πρόβλημα της εφαρμογής και δικαιολόγησης της έννοιας	84
2.4 Η Εθνική κυριαρχία.....	89
Συμπεράσματα.....	93

Κεφάλαιο 3: Ο διαμοιρασμός των οφελών από τη χρήση των γενετικών πόρων (benefit sharing)

3.1 Ο όρος “fair and equitable”.....	96
3.2 Οι προσεγγίσεις του όρου.....	99
3.3 Τα κριτήρια για μία δίκαιη και ορθή διανομή, η δικαιοσύνη και η ισότητα.....	102
3.4 Η διαδικαστική δικαιοσύνη και η προηγούμενη ενήμερη συναίνεση.....	108
Συμπεράσματα.....	111

Κεφάλαιο 4: Η παγκόσμια δικαιοσύνη και το πρωτόκολλο της Ναγκόγια

4.1 Η παγκόσμια σκοπιά και αναγκαιότητα της έννοιας της δικαιοσύνης.....	113
4.2 Η ιδέα της παγκόσμιας δικαιοσύνης-Μορφή και περιεχόμενο.....	117
4.3 Το πρωτόκολλο και οι στόχοι της ΣΒΠ.....	120
4.4 Το πρωτόκολλο και η παγκόσμια δικαιοσύνη.....	124
Επίλογος.....	128
Βιβλιογραφικές παραπομπές.....	132

Συντομογραφίες

Convention on Biological Diversity/Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα	CBD/ΣΒΠ
Millennium Ecosystem Assessment	MEA
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής	ΥΠΕΚΑ
European Environment Agency	EEA
World Conservation Monitoring Centre	WCMC
The Economics of Ecosystems and Biodiversity	TEEB
Food and Agriculture Organization of the United Nations	FAO
Δικαιώματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας	ΔΔΙ
Access and Benefit Sharing	ABS
Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου /World Trade Organization	ΠΟΕ/WTO
Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights	TRIPS
World Resources Institute	WRI
Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικών Δικαιωμάτων /	ΠΟΔΙ/
World Intellectual Property Organization	WIPO
United Nations Environment Programme	UNEP
Παραδοσιακή γνώση	ΠΓ
World Commission on Environment and Development	WCED
Action Group on Erosion, Technology and Concentration	ETC
International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture	ITPGRFA

International Labour Organization/Διεθνής Οργάνωση Εργασίας,	ILO/ΔΟΕ
Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	ΕΕΚ
Conference of the Parties	COP
Prior informed Consent	PIC
Mutually Agreed Terms	MAT
United Nations Convention on the Law of the Sea	UNCLOS
World Resource Institute-Παγκόσμιο Ινστιτούτο Πόρων	WRI
United Nations/Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	UN/OHE
United Nations Millennium Development Goals	UNMDGs
Sustainable Development Goals	SDGs

A. Εισαγωγή

Η βιοποικιλότητα αναδύθηκε ως παγκόσμιο ζήτημα στα μέσα της δεκαετίας του 1980, υπό την πίεση συγκλινόντων δυνάμεων: την ανησυχία για την απειλητική αύξηση της εξαφάνισης των ειδών και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος από τους ανθρωπογενείς παράγοντες, την εξέλιξη της τεχνολογίας και την επέκταση της γενετικής μηχανικής, την ανάπτυξη της φαρμακοβιομηχανίας, γεωργίας και βιοτεχνολογίας και την αυξανόμενη διείδυση των οικονομικών συμφερόντων του Βορρά σε περιοχές του οριζόμενου Νότου.

Οι προσπάθειες για ανακάλυψη και αναζήτηση καθώς και η εκμετάλλευση των γενετικών πόρων -η επονομαζόμενη βιοαναζήτηση- θεωρείται υψηλής προτεραιότητας στόχος για τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες που επιθυμούν την εύκολη πρόσβασή τους στις χώρες που έχουν στην επικράτειά τους πόρους και δεν έχουν τη δυνατότητα να τους αξιοποιήσουν. Η ανεξέλεγκτη όμως εκμετάλλευση των πόρων και η ιδιωτικοποίηση τους, μέσω της αθέμιτης κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας καθώς και η εμπορευματοποίηση της παραδοσιακής γνώσης που συναντάται κυρίως σε αυτόχθονες λαούς οδήγησαν στο φαινόμενο της εκτεταμένης, αυθαίρετης και χωρίς κανένα όφελος για τις χώρες-παρόχους εκμετάλλευσης των πόρων, που χαρακτηρίστηκε διεθνώς ως «βιοπειρατεία», το οποίο και κατέστησε αναγκαίο ένα σύστημα διασφάλισης των χωρών αυτών.

Σταθμό αποτέλεσε η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα, η οποία εγκρίθηκε το 1992 κατά τη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής της Γης στο Ρίο ντε Τζανέιρο. Η ΣΒΠ, έθεσε τρεις κεντρικοί στόχους: τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας, την αειφόρο χρήση των συνιστωσών της και τον «δίκαιο και ισότιμο» διαμοιρασμό των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων. Αν και η προσπάθεια μέσω της ΣΒΠ, εστίασε στην ανάγκη εκμετάλλευσης των πόρων με τρόπο που να πληροί τα κριτήρια της αποδοτικότητας και της ισότητας μέσα από τη διευθέτηση των θεμάτων πρόσβασης με σκοπό πέρα από τη χρηματοδότηση για τη

διατήρησή της και την προώθηση της ανάπτυξης των χωρών του Νότου, δεν ήταν αρκετή για να τεθούν οι διεθνείς βάσεις της και δεν απέφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Το σύνθετο καθεστώς διακυβέρνησης των πόρων και η έλλειψη ενός ισχυρού πλαισίου για το σύστημα πρόσβασης, κατοχύρωσης των δικαιωμάτων από την εκμετάλλευση αυτών και δίκαιης και ισότιμης κατανομής των ωφελημάτων από τη χρήση των γενετικών πόρων(ABS), επέβαλαν μία σειρά από μακροχρόνιες και επίπονες προσπάθειες και διαπραγματεύσεις για την σύνταξη ενός κανονιστικού πλαισίου για την πρόσβαση και εκμετάλλευση της βιοποικιλότητας που οδήγησαν στο δεύτερο πρωτόκολλο της ΣΒΠ, το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια (2010).

Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια ,ένα δεσμευτικό κείμενο του διεθνούς δικαίου ,που τέθηκε και επίσημα σε ισχύ για τα κράτη μέλη του το 2015, φιλοδοξεί να διευθετήσει ένα άκρως φλεγόμενο θέμα που αποτελούσε πάντα μια γκρίζα ζώνη στο περιβαλλοντικό δίκαιο.

Ταυτόχρονα, πέρα από εργαλείο διευθέτησης και λύσης ενός θέματος ανοιχτού εδώ και δεκαετίες, καλείται να συνδράμει ως μηχανισμός σύμπραξης και διακυβέρνησης όχι μόνο στη διαχείριση και εκμετάλλευση των πόρων, της παραδοσιακής γνώσης και την επίτευξη των δύο πρώτων στόχων της ΣΒΠ, αλλά και αυτής των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας.(UNMDG)

Η συνεκτική αυτή προσέγγιση σε παγκόσμιο επίπεδο εμπλέκει πέρα από τα θέματα διεθνούς δικαίου, επιστημονικής ,οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής φύσης ζητήματα αλλά ταυτόχρονα εγείρει και τεράστια ηθικά ερωτήματα.

A. Introduction

Biodiversity emerged as a global issue in the mid-1980s, under the pressure of converging forces: the concern about the threatening increase of extinction of species and environmental degradation by anthropogenic factors, the development of technology and the expansion of genetic engineering, the development of the pharmaceutical industry, agriculture and biotechnology and the growing penetration of the financial interests of the North in the South.

Efforts for discovery, search and exploitation of genetic resources -the so called bioprospecting- considered high priority target for large multinational companies who want easy access to countries that possess those resources in their territories and are unable to exploit them. But the uncontrolled exploitation of resources and their privatization through improper patenting and commercialization of traditional knowledge mainly found in indigenous peoples led to the phenomenon of "biopiracy" the widespread, arbitrary and without any benefit for the countries-suppliers exploitation of resources, which made an assurance system for these countries necessary.

An important milestone was the Convention on Biological Diversity, adopted in 1992 during the Earth Summit in Rio de Janeiro. The CBD, set three central goals: the conservation of biological diversity, the sustainable use of its components and the "fair and equitable" sharing of benefits from the use of genetic resources. Although this effort through the CBD, focused on the need to exploit resources in a way that fulfills the criteria of efficiency and equity, through a settlement of access matters and aiming beyond funding for its conservation the promotion of the development in the South, it was not enough to lay the international foundations and did not produce the expected results.

The complex regime of resource governance and the lack of a strong framework for the access system, safeguard of their exploitation rights and the fair and equitable sharing of benefits from the utilization of genetic resources (ABS), imposed a series of long and arduous

efforts and negotiations for the redaction of a regulatory framework for access and use of biodiversity that led to the second Protocol to the CBD, the Protocol of Nagoya (2010). The Nagoya Protocol, a binding text which came officially into force for the Member States in 2015, aims to settle a very burning issue that has always been a disputed area in the environmental law.

At the same time, except its role in the settlement and solution of an open for decades issue, it is requested to assist as a partnership and governance mechanism not only the management and exploitation of resources and traditional knowledge and to achieve the first two objectives of the CBD, but the aims of the Millennium Development goals. (UNMDG) This consistent approach at a global level, involves scientific, economic, political and social nature issues, but also raises huge ethical questions.

B. Στοχοθεσία εργασίας-Βιοηθικά ζητήματα-Διάρθρωση

Η συνύπαρξη περιβαλλοντικών και εμπορικών στόχων και πολιτικών είναι ένα δύσκολο εγχείρημα. Αν και η σχετική νομοθεσία μέχρι σήμερα έχει να επιδείξει πλήθος διεθνών συμφώνων, τα κενά και η ασάφεια του νομοθετικού πλαισίου για την εκμετάλλευση των γενετικών πόρων και της βιοποικιλότητας εν γένει παραμένουν.

Η εργασία στοχεύει να διερευνήσει το δυναμικά εξελισσόμενο επιστημονικά και εμπορικά τοπίο και μέσα από αυτό τη σημασία της βιοποικιλότητας αλλά και το καθεστώς εκμετάλλευσης των γενετικών της πόρων. Ταυτόχρονα θα εξετάσει τα συναφή με την εκμετάλλευσή της ζητήματα, που αφορούν τους γενετικούς πόρους και την παραδοσιακή γνώση γύρω από αυτούς και τη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ των.

Θα προσπαθήσει μέσα από μία ιστορική αναδρομή γύρω από τις διεθνείς εξελίξεις του ζητήματός της, να εκθέσει τους λόγους που συνέτειναν στο να αναδυθεί η βιοποικιλότητα ως παγκόσμιο ζήτημα και επέβαλαν την ψήφιση της ΣΠΒ αλλά και την παραπέρα θέσπιση του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια το 2010.

Παραπέρα θα εστιάσει στην παρουσίαση αλλά και στην αποτίμηση του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια και των διατάξεων αυτού, προκειμένου να διαπιστωθεί, πόσο το πρωτόκολλο ουσιαστικά διαφοροποιείται από τη ΣΠΒ και τι νέο εισάγει στο πεδίο της βιοποικιλότητας και των γενετικών πόρων, και κατά πόσο το νέο εξειδικευμένο περιεχόμενό του είναι έτσι διαμορφωμένο ώστε να καλύψει τα κενά της ΣΠΒ.

Επειδή δεν μπορεί να ασκηθεί κριτική στο πρωτόκολλο από τα αποτελέσματά του, μιας και είναι σε εμβρυϊκό στάδιο, θα επιχειρηθεί μία αποτύπωση πρώτων εντυπώσεων και μια αξιολόγηση δυνάμει των διατάξεων αυτού.

Τέλος, επειδή το αντικείμενό του περιπλέκεται με σημαντικά ζητήματα περιβαλλοντικής ηθικής αλλά και πολιτικής δικαιοσύνης θα επιχειρηθεί να εξεταστούν αυτά τα ζητήματα, με μια φιλοσοφική προσέγγιση και μέσα από μια βιοηθική σκοπιά.

Ειδικότερα τα βιοηθικά ερωτήματα που τίθενται και αναπτύσσονται είναι:

α) Ποια είναι η ηθική σημασία της βιοποικιλότητας; Μπορεί να δικαιολογηθεί ένα ηθικό καθήκον για τη διατήρησή της;

β) Ποια είναι η ηθική σημασία της έννοιας παγκόσμια κληρονομιά της ανθρωπότητας ότι αφορά τους φυσικούς πόρους; Σε ποιον ανήκουν οι πόροι; Πώς μπορεί να θεμελιωθεί ηθικά η ιδιοκτησία-εθνική κυριαρχία επί των γενετικών πόρων; Ποιο είναι το κατάλληλο παγκόσμιο μοντέλο διανομής των πόρων;

γ) Ποιο είναι το ηθικό υπόβαθρο του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια; Πώς μπορεί να ερμηνευτεί αυτό με βάση θεωρίες δικαιοσύνης; Πώς μπορεί να δικαιολογηθεί ηθικά το σύστημα δίκαιης και ισότιμης διανομής των ωφελειών που εισάγει; Ποια είναι τα ηθικά ζητήματα που προκύπτουν από την εφαρμογή του πρωτοκόλλου στους γενετικούς πόρους και την παραδοσιακή γνώση;

δ) Τι εννοούμε όταν μιλάμε για παγκόσμια δικαιοσύνη; Είναι αναγκαία και δυνατή η παγκόσμια δικαιοσύνη, γιατί και με ποιο τρόπο; Μπορεί να συνεισφέρει το πρωτόκολλο στους στόχους της ΣΠΒ; Μπορεί να διαδραματίσει το πρωτόκολλο κάποιο ρόλο στην εδραίωση μιας παγκόσμιας δικαιοσύνης; Είναι εφικτή μια παγκόσμια δικαιοσύνη;

Η εργασία διαρθρώνεται σε δύο τμήματα. Το πρώτο μέρος αποτελείται από συνολικά τρία κεφάλαια στα οποία αναπτύσσεται κυρίως η προβληματική γύρω από τη βιοποικιλότητα και το καθεστώς εκμετάλλευσης των γενετικών της πόρων.

Ειδικότερα το πρώτο κεφάλαιο εισάγει στην έννοια και χρηστική αξία της βιοποικιλότητας, στα επιχειρήματα για τη διατήρησή της, καθώς και στην έννοια και σημασία των γενετικών πόρων και της βιοαναζήτησης αυτών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή γύρω από τις διεθνείς εξελίξεις στη βιοποικιλότητα με έμφαση στον κοινωνικό και παγκόσμιο περιβαλλοντικό της ρόλο της. Γίνεται παρουσίαση των καίριων σημείων της ΣΒΠ των στόχων της και αρχών της, με

αναφορές στην εθνική κυριαρχία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Επίσης, εξετάζεται το ζήτημα της βιοπειρατείας των γενετικών πόρων και παραδοσιακής γνώσης εντός και εκτός της ΣΠΒ και αναλύεται ο όρος της παραδοσιακής γνώσης και η σχέση του με τους γενετικούς πόρους.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται το πολύπλοκο καθεστώς διαχείρισης της βιοποικιλότητας και των γενετικών πόρων και τα προβλήματα που ανέκυψαν από αυτό με στόχο την κατανόηση των συνθηκών που οδήγησαν στο πρωτόκολλο της Ναγκόγια.

Τέλος στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζεται το πρωτόκολλο, οι βασικές του διατάξεις και στόχοι και γίνεται μια προσπάθεια αξιολόγησης του αλλά και προσέγγισής του σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το δεύτερο τμήμα αποτελείται συνολικά από τέσσερα κεφάλαια στα οποία και επιχειρείται να απαντηθούν τα ηθικά ερωτήματα που προαναφέρθηκαν. Πιο συγκεκριμένα:

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναπτυχθούν με επίκεντρο τη σχέση φύση-ανθρώπου θεωρίες περιβαλλοντικής ηθικής με σκοπό να συναχθούν κριτικά συμπεράσματα που θα μπορούσαν να δικαιολογούν τη μέριμνά μας για τη φύση και να θεμελιώνουν ένα ηθικό καθήκον για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια αντιπαραβολής της έννοιας παγκόσμιας κληρονομιάς με την έννοια της εθνικής κυριαρχίας και μια φιλοσοφική προσέγγιση των προτεινόμενων μοντέλων ιδιοκτησίας και διανομής των πόρων. Επίσης θα γίνει συσχέτιση της έννοιας βιώσιμης ανάπτυξης με την έννοια παγκόσμια κληρονομιά της ανθρωπότητας και προσπάθεια διατύπωσης αυτής με αναφορά στις μελλοντικές γενεές.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να παρουσιαστεί το πρωτόκολλο με βάση θεωρίες δικαιοσύνης, καθώς επίσης και να ερμηνευτεί σύμφωνα με αυτές ο όρος δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελειών. Επίσης θα αναλυθεί από βιοηθική σκοπιά η έννοια της προηγούμενης κατόπιν ενημέρωσης συναίνεσης (PIC) και της αποδοχής κοινών όρων (MAT) του πρωτοκόλλου σε σχέση τις αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες.

Το τελευταίο κεφάλαιο θα εξετάσει την αναγκαιότητα της παγκόσμιας δικαιοσύνης και το περιεχόμενο αυτής. Στο πλαίσιο αυτό θα εκτεθούν απόψεις γύρω από τη μορφή και τις απαιτήσεις της δικαιοσύνης σε σύνδεση και με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τέλος, θα εξεταστεί η συνεισφορά του πρωτοκόλλου στους στόχους της ΣΒΠ και την καταπολέμηση της βιοπειρατείας εν γένει και η δυνατότητα του αν μπορεί αυτό, να αποτελέσει έναν ιδιότυπο νέο θεσμό διακυβέρνησης με στόχο την παγκόσμια δικαιοσύνη.

ΤΜΗΜΑ Α΄

1. Βιοποικιλότητα

1.1 Η έννοια «βιοποικιλότητα»

«Το πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό στη γη είναι η ύπαρξη της ζωής και το πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό αυτής η ποικιλομορφία. Αυτή η βιολογική ποικιλότητα ή βιοποικιλότητα, αποτέλεσε ανέκαθεν για τον άνθρωπο πηγή δέους, επιστημονικής περιέργειας και εντέλει ανησυχίας». (Tilman, 2000)

Τι είναι όμως η βιοποικιλότητα; Η βιολογική ποικιλότητα ή βιοποικιλότητα αναφέρεται σε όλη την κληρονομικά ευρισκόμενη σε όλα τα επίπεδα ποικιλία του οργανισμού, από τα γονίδια ενός μόνου τοπικού πληθυσμού ή τα είδη, στα είδη που όλα ή μερικά απαρτίζουν μία τοπική κοινότητα, και τελικά στις κοινότητες εαυτές που αποτελούν τα ζωντανά τμήματα των πολυσχιδών οικοσυστημάτων του κόσμου. (Wilson, 1997)

Έτσι, ο όρος βιοποικιλότητα αγκαλιάζει όλες τις μορφές ζωής στη Γη. Τα τρία αυτά επίπεδα αντιστοιχούν στα ισάριθμα θεμελιώδη και ιεραρχικά συνδεδεμένα επίπεδα οργάνωσης.(ΥΠΕΚΑ,2014) Πλέον, στην ατζέντα των συζητήσεων μπαίνει και η βιοποικιλότητα των γενετικών πόρων. (Τουλιπούδου,2012) Με τον όρο «γενετικοί πόροι» (genetic resources)νοείται γενετικό υλικό υφιστάμενης ή εν δυνάμει αξίας, (CBD/ΣΒΠ, άρθρο 2, ορολογία).

Ως «βιολογική ποικιλότητα» (biological diversity) σύμφωνα με τη ΣΒΠ, νοείται η ποικιλία των ζώντων οργανισμών πάσης προελεύσεως, περιλαμβανομένων μεταξύ άλλων, χερσαίων, θαλασσιών και άλλων υδατικών οικοσυστημάτων και οικολογικών συμπλεγμάτων, των οποίων αποτελούν μέρος. Επίσης, περιλαμβάνεται εδώ η ποικιλότητα εντός των ειδών, μεταξύ ειδών και οικοσυστημάτων.(CBD/ΣΒΠ, άρθρο 2 ορολογία)

Ως «οικοσύστημα» (*ecosystem*) νοείται μια οργανωμένη ενότητα αβιοτικών στοιχείων και έμβιων όντων που συνυπάρχουν στο χώρο, αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και

ανταλλάσσουν ύλη ή πληροφορίες με κινητήρια δύναμη την ενέργεια. Κάθε οικοσύστημα είναι ένα αυθαίρετα οριζόμενο τμήμα της βιόσφαιρας.(ΥΠΕΚΑ,2014)

Αν φανταστούμε τη βιόσφαιρα ως βάση πληροφοριών, τότε η δυναμική η οποία παρουσιάζουν στη λειτουργία και σταθερότητά τους τα οικοσυστήματα μπορεί να αντιστοιχηθεί με μια γλώσσα προγραμματισμού. Η επιτυχία ή η αποτυχία των μετατροπών της βιοποικιλότητας καθώς και η διατήρησή της, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το χειρισμό των νόμων της βιόσφαιρας.(Τουλιοπούλου,2012)

Η ζωή στον πλανήτη, αποτελείται από εκατομμύρια οργανισμούς τόσο στο ζωικό όσο και στο φυτικό βασίλειο. Ο πλανήτης παρέχει ενδιαίτημα σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς. Η σταθερότητα της βιόσφαιρας έχει δεχθεί και δέχεται επιθέσεις μέσω κλιματικών αλλαγών ή και εμφάνισης νέων ειδών που έχουν σαν αποτέλεσμα τη μείωση της βιοποικιλότητας. Από τότε που εμφανίστηκε η ζωή στον πλανήτη έχουν συμβεί σημαντικές μειώσεις της βιοποικιλότητας οι οποίες οδήγησαν ακόμη και σε έκλειψη και αντικατάσταση ειδών. Από τις πιο γνωστές εκλείψεις ειδών από την γέννηση τη ζωής στον πλανήτη, είναι αυτή που σχετίζεται με την εξαφάνιση των δεινοσαύρων.

Παρ' όλο που η βιοποικιλότητα και οι υπηρεσίες των οικοσυστημάτων υπόκεινται σε μεταβολές που οφείλονται σε φυσικά αίτια, οι τρέχουσες αλλαγές οφείλονται κυρίως σε ανθρωπογενή αίτια. Ο άνθρωπος και οι κοινωνίες που μετέπειτα οργάνωσε, στηρίχθηκαν στο βιολογικό πλούτο, και χρησιμοποίησαν αυτόν ως μοντέλο επιβίωσης και ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι δραστηριότητες των κοινωνιών να επιφέρουν καταστροφές στο φυσικό περιβάλλον, τα ενδιαίτηματα των ζώων και φυτών και αυτό είχε με τη σειρά του ως επίπτωση, τη μείωση της ποικιλομορφίας.

Σύμφωνα με την Αξιολόγηση του Οικοσυστήματος της Χιλιετίας, τα στοιχεία για τη μεγάλη απώλεια βιοποικιλότητας που έχουν προκαλέσει οι άνθρωποι κατά τα τελευταία 50 χρόνια είναι συντριπτικά και τα ποσοστά απώλειας έχουν επιταχυνθεί απότομα τον τελευταίο αιώνα με τους ρυθμούς εξαφάνισης των ειδών να αυξάνονται επικίνδυνα. (ΜΕΑ, 2005)

Πιο συγκεκριμένα μεταξύ του 1960 και του 2000, η ζήτηση για τις υπηρεσίες των οικοσυστημάτων αυξήθηκε σημαντικά , αφού ο παγκόσμιος πληθυσμός διπλασιάστηκε σε 6

δισεκατομμύρια και η παγκόσμια οικονομία αυξήθηκε περισσότερο από έξι φορές. Η παραγωγή ειδών διατροφής αυξήθηκε κατά περίπου 2-2,50 φορές, η χρήση του νερού διπλασιάστηκε, οι συγκομιδές ξύλου για την παραγωγή χαρτοπολτού και παραγωγή χαρτιού τριπλασιάστηκε, η εγκατεστημένη δυναμικότητα υδροηλεκτρικής ενέργειας διπλασιάστηκε, και η παραγωγή ξυλείας αυξήθηκε κατά περισσότερο από το ήμισυ. (MEA, 2005)

Πολλοί υποστηρίζουν, πως αν υποθέσουμε ότι καμία ριζική αλλαγή δεν θα επέλθει στην ανθρώπινη συμπεριφορά, μπορούμε να αναμένουμε σημαντικές αλλαγές στη βιοποικιλότητα και τις υπηρεσίες οικοσυστημάτων μέχρι το 2050, με έναν σημαντικό αριθμό εξαφανίσεων ειδών να έχει λάβει χώρα μέχρι τότε. (Jenkins, 2003)

1.2 Κατανομή της βιοποικιλότητας και γενετικοί πόροι

Η βιοποικιλότητα είναι σήμερα άνισα κατανεμημένη, καθώς οι πιο πλούσιες σε βιοποικιλότητα χώρες είναι οι αναπτυσσόμενες, με αποτέλεσμα η υποβάθμιση του οικοσυστήματος να πλήττει δυσανάλογα τα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα και να προκαλεί ανισότητες και κοινωνικές συγκρούσεις. Επίσης, το μοτίβο νικητές-ηττημένοι είναι έντονο εν προκειμένω με τις αναπτυγμένες χώρες να επωφελούνται και να κερδίζουν από τους πόρους και τις αναπτυσσόμενες να χάνουν δικαιώματα στους πόρους, ακόμη και την πρόσβαση σε αυτούς. (MEA, 2005)

Πιο συγκεκριμένα και ήδη από το 2000 το World Conservation Monitoring Centre ονόμασε 17 χώρες ως “Mega-diverse countries” οι οποίες και κατέχουν περισσότερο από το 70% των ειδών παγκοσμίως. Ανάμεσά τους η Μαδαγασκάρη, η Ινδία, Ινδονησία, η Νότια Αφρική, οι Φιλιππίνες, το Περού, η Κολομβία κ.α Η πλειονότητα αυτών των χωρών είναι με ελάχιστες εξαιρέσεις, χώρες οι οποίες μαστίζονται από τη φτώχεια και των οποίων οι κάτοικοι ζουν με εισόδημα κάτω του ενός ή δύο δολαρίων. (Schroeder et al., 2010)

Άνισα είναι κατανεμημένα και τα ποσά των δαπανών για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες περιέχουν το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας βιοποικιλότητας, οι δαπάνες για αυτή στις χώρες αυτές αντιπροσωπεύουν λιγότερο από το ήμισυ των παγκοσμίων δαπανών για τη βιοποικιλότητα (Ademola et al., 2014) Το 90% των 6 δις της ετήσιας χρηματοδότησης για τη διατήρηση αυτής προέρχεται και δαπανάται εντός των οικονομικά πλουσίων χωρών. (Brooks et al., 2006)

Περαιτέρω, οι νέες επιστημονικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται τόσο στην αναζήτηση νέων ειδών, όσο και στην εκμετάλλευση των ήδη γνωστών σε επίπεδο γενετικής, έχουν διευρύνει τις εφαρμογές των ζώντων οργανισμών και γενετικών πόρων. Έχει εκτιμηθεί ότι πάνω από 95% των γενετικών πόρων προέρχονται και είναι συγκεντρωμένοι στις αναπτυσσόμενες χώρες. (Aguilar, 2001)

Αξίζει να σημειωθεί ότι έχει γίνει μεγάλη συζήτηση για το τι είναι γενετικός πόρος, για το πώς καθορίζουμε ότι ένα πόρος στον οποίο έχουμε πρόσβαση είναι βιολογικός ή γενετικός και αν η χρήση είναι αυτή που καθορίζει εντέλει το είδος του. (Greiber et al, 2012) Καθοριστικό είναι λοιπόν να διευκρινιστεί, σε τι συνίστανται οι βιολογικοί πόροι.

Οι *βιολογικοί πόροι* περιλαμβάνουν τους γενετικούς πόρους, οργανισμούς ή τμήματα αυτών, πληθυσμούς ή άλλα βιοτικά στοιχεία των οικοσυστημάτων με υφιστάμενη ή εν δυνάμει χρήση ή αξία για την ανθρωπότητα. (CBD/ΣΒΠ, ορισμοί)

Από την άλλη οι *γενετικοί πόροι* είναι γενετικό υλικό υφιστάμενης ή εν δυνάμει αξίας. Ως γενετικό υλικό καταλαβαίνουμε το χλωριδικό, πανιδικό, μικροβιολογικό ή άλλης προέλευσης υλικό που περιέχει λειτουργικές μονάδες κληρονομικότητας. (CBD/ ΣΒΠ, ορισμοί)

Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι γενετικοί πόροι είναι βιολογικοί πόροι που χρειάζονται ή χρησιμοποιούνται για το γενετικό τους υλικό και όχι για τα άλλα γνωρίσματά τους. Αυτό σημαίνει ότι η χρήση ενός πόρου για συμβατικό σκοπό όπως πχ ενός δάσους για υλοτομία ή κυνήγι δεν εγείρει θέματα χρήσης γενετικών πόρων, παρά μόνο αν γενετικό υλικό

της ξυλείας ή αντίστοιχα του θηράματος χρησιμοποιηθεί για περαιτέρω σκοπούς. (Greiber et al., 2012)

Αν και ο όρος γενετικοί πόροι χρησιμοποιήθηκε στα άρθρα για πρόσβαση και κατανομή των ωφελειών της ΣΒΠ, έχει επικρατήσει η τάση αυτοί να ορίζονται ως μια σειρά από ένα πολύ ευρύτερο φάσμα χημικών προϊόντων που προέρχονται από βιολογικό υλικό. Ως εκ τούτου, μπορούμε να πούμε ότι ο όρος *βιοχημικοί πόροι* είναι πιο αντιπροσωπευτικός αφού περιλαμβάνει γενετικό υλικό, καθώς και άλλες χημικές ενώσεις που μπορούν να προκύψουν από τη βιοποικιλότητα ενώ εξαιρούνται τα συμβατικά γεωργικά προϊόντα, προϊόντα ξυλείας, και βιοχημικά προϊόντα που προέρχονται από το ανθρώπινο σώμα. (Artuso, 2002)

Οι γενετικοί πόροι από φυτά, ζώα ή μικροοργανισμούς μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διάφορους σκοπούς (π.χ., για βασική έρευνα και την εμπορευματοποίηση των προϊόντων). Θεωρούνται υψηλής προτεραιότητας και η συνεχής αναζήτηση αυτών από τις βιομηχανίες οδηγείται από την ταχεία πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας. Ιδιαίτερα μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ανακαλύψεις και εφαρμογές προηγμένων τεχνολογιών για την ανάπτυξη νέων φαρμακευτικών προϊόντων, αγροχημικών, καλλυντικών, αρτυμάτων, αρωμάτων, βιομηχανικών ενζύμων, προϊόντων της βιομηχανίας τροφίμων και ποτών και άλλα προϊόντων βιοποικιλότητας. (Kate & Laird, 1999:1)

Οι γενετικοί πόροι έχουν θεωρηθεί σπουδαιότατο οικονομικό εργαλείο για την αποτίμηση της βιοποικιλότητας και των υπηρεσιών των οικοσυστημάτων, αφού ειδικά στον τομέα της φαρμακοβιομηχανίας καταλαμβάνουν προϊόντα σε ένα ποσοστό της τάξης 20-25% και ένα μεγάλο μερίδιο της αγοράς που για το 2006 μόνο εκτιμήθηκε στα 640 δισεκατομμύρια δολάρια. Αξιόλογα είναι και τα κέρδη από τη βιοτεχνολογία, βιομηχανία καλλυντικών, ποτών και τροφίμων ενώ στον τομέα της γεωργίας οι σπόροι προέρχονται όλοι από γενετικούς πόρους. (ten Brink, 2001 in Greiber et al., 2012)

1.3 Βιοαναζήτηση γενετικών πόρων

Η κατανομή της βιοποικιλότητας και των γενετικών πόρων σε συνάρτηση με την οικονομική ανισότητα ανά την υφήλιο διαμόρφωσε το καθεστώς αναζήτησης των πόρων και ενίσχυσε το χάσμα μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσομένων χωρών. Οι αναπτυσσόμενες χώρες κατείχαν τον πλούτο της παγκόσμιας βιοποικιλότητας χωρίς να μπορούν να τον αξιοποιούν και να τον χρησιμοποιούν καταλλήλως και οι αναπτυγμένες χώρες στήριζαν το μοντέλο ανάπτυξης, κέρδους και ζωής τους στη βιοποικιλότητα και τους γενετικούς πόρους που δεν κατείχαν.

Οι παραπάνω πόροι έγιναν καθοριστικής σημασίας για πολλούς τομείς της επιστημονικής έρευνας, στον τομέα της γεωργίας (π.χ. για τη διασταύρωση των φυτών), και για έναν μεγαλύτερο αριθμό βιομηχανικών κλάδων, συμπεριλαμβανομένης της βιοτεχνολογίας, του φαρμακευτικού κλάδου, των φυτοθεραπευτικών μεθόδων, της καλλιέργειας κηπευτικών ειδών και των καλλυντικών.

Η βιοαναζήτηση ή βιοκατόπτευση γενετικών πόρων μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια κεντρική δραστηριότητα στην πορεία της ανθρώπινης ανάπτυξης. Ο όρος επινοήθηκε για να περιγράψει την μακράιωνη πρακτική της αναζήτησης, συλλογής και ελέγχου των φυτών και άλλων βιολογικών υλικών για εμπορικούς σκοπούς, όπως την ανάπτυξη νέων φαρμάκων σπόρων και καλλυντικών. (Dutfield, 2003)

Η βιοαναζήτηση στηρίχθηκε στην παραδοχή, ότι η φύση περιέχει κρυμμένα περιουσιακά στοιχεία τεράστιας δυναμικότητας, ακόμα άγνωστου μεγέθους για την ανθρωπότητα, που μπορεί να παρακινήσει και ακόμη και να υποστηρίξει χρηματικά τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Με το σκεπτικό αυτό αλλά και την προσδοκία ότι τα ανεξιχνίαστα προς τα παρόν υλικά θα επιφέρουν σημαντικές βελτιώσεις στους τομείς της ιατρικής, φαρμακευτικής και τροφίμων εντάθηκε η επιθυμία να καταστεί δυνατή η ανακάλυψη ,εξαγωγή και μεταβολή της πληροφορίας των ζώντων οργανισμών που περιείχαν αυτή την προστιθέμενη αξία . (Barrett et al., 2000)

Ειδικά στη βιομηχανία τροφίμων ποτών και καλλυντικών οι γενετικοί πόροι συμβολίζουν το «φυσικό συστατικό» του προϊόντος. Και στη φαρμακοβιομηχανία υπάρχει μεγάλη και αυξανόμενη ζήτηση για φάρμακα με φυσικά συστατικά. Έρευνες από το παρελθόν έχουν δείξει ότι πάνω από το 50% των πιο συχνά συνταγογραφούμενων φαρμάκων στις ΗΠΑ περιέχουν ενώσεις που προέρχονται από φυσικά προϊόντα, και ένα μεγαλύτερο ποσοστό παγκοσμίως βασίζονται σε φυσικά προϊόντα για την πρωτοβάθμια ιατροφαρμακευτική περίθαλψή τους. (Karason, 2001)

Το μονοπώλιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας αποτέλεσε κίνητρο για τους βιοαναζητητές που χρησιμοποιούσαν ήδη ευρύ φάσμα των γενετικών πόρων και είχαν πραγματοποιήσει σημαντικές επενδύσεις σε δραστηριότητες βιοκατόπτευσης να επιδιώξουν να ανακαλύψουν νέες εφαρμογές των γενετικών πόρων και να επιδοθούν σε νέες δραστηριότητες.

Υπάρχει εύρος και ποικιλία από επιχειρήσεις που απαιτούν την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους. Νέες επιστημονικές προσεγγίσεις όπως η συνδυαστική χημεία και η σύνθετη βιολογία που φαινόταν πιο πολλά υποσχόμενες και αποδοτικές, και ήταν η αιτία να μειωθεί αρχικά το ενδιαφέρον των επιχειρήσεων για τη ζήτηση και πρόσβαση στους γενετικούς πόρους, δεν έχουν ακόμη τηρήσει την υπόσχεσή τους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η φύση να συνεχίζει να θεωρείται μια αέναη πηγή ανεξερεύνητου πλούτου, καινοτομίας και πολυπλοκότητας που τροποποιείται στη συνέχεια στο εργαστήριο. (Laird & Wynberg, 2005)

1.4 Αξία της βιοποικιλότητας

Έχει υποστηριχθεί ότι η βιοποικιλότητα είναι ταυτόσημη με τη ζωή, τη σταθερότητα και ισορροπία της ζωής στον πλανήτη και ότι η ποικιλότητα των οικοσυστημάτων, αν και φαινομενικά αντιβαίνει στην ισορροπία τους, καθώς θα ήταν αναμενόμενο οι πιο απλές δομές να είναι και πιο σταθερές, αντίθετα την ενισχύει. Αυτό συνεπάγεται, να θεωρείται ένα οικοσύστημα με μεγαλύτερη ποικιλότητα πιο ισορροπημένο. Επίσης, ότι η μείωση της βιολογικής ποικιλότητας, επιφέρει διαταραχή στη λειτουργία των οικοσυστημάτων και

μείωση πληθυσμών ή και πιθανή απώλεια ενός είδους. Η εξαφάνιση ενός είδους μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την εξαλείψιση και άλλων, ακόμη και την κατάρρευση του οικοσυστήματος. Αυτό, γιατί κάθε είδος διαδραματίζει ένα συγκεκριμένο ρόλο και συνδέεται με άλλα μέσα σε ένα σύστημα αλληλεπιδράσεων γνωστό ως τροφικό πλέγμα. (Αδαμαντιάδου κ.ά.,2010)

Τα οικοσυστήματα προσφέρουν αγαθά και υπηρεσίες σε αναρίθμητους τομείς της ζωής και η βιοποικιλότητα υποστηρίζει αυτές τις υπηρεσίες. Από αυτές ζωτικής σημασίας είναι οι υποστηρικτικές, που σχετίζονται με την πρωτογενή παραγωγή και τη διατήρηση του κύκλου ζωής, οι προμηθευτικές που αφορούν την παροχή αγαθών, οι ρυθμιστικές που αφορούν την πρόληψη ή την εξομάλυνση ακραίων καιρικών φαινομένων και την εξυγίανση πόρων και τέλος οι πολιτιστικές που σχετίζονται με την αισθητική, πνευματική και πολιτισμική ανάπτυξη των ανθρώπων.(ΜΕΑ, 2005)

Σύμφωνα με μελέτη του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, μπορούμε να διακρίνουμε σε άμεσης χρήσης υπηρεσίες που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση με τους φυσικούς πόρους, σε έμμεσης χρήσης αξίες που σχετίζονται με τις υπηρεσίες χωρίς να προκύπτει αλληλεπίδραση και σε μη χρηστικές αξίες που δεν αντιστοιχούν σε κάποια χρήση, αλλά έχουν αξία λόγω της ύπαρξής, απόλαυσής τους και δυνατότητα μεταβίβασής τους.(ΕΕΑ, 2010)

Μάλιστα εδώ και πολλά χρόνια έχει ανοίξει η συζήτηση γύρω από την οικονομική αξία της βιοποικιλότητας. Πολλοί επιστήμονες, ειδικά από το χώρο της βιολογίας της διατήρησης, (conservation biology)ισχυρίστηκαν ότι η μετρήσιμη απώλεια της βιοποικιλότητας είναι αυτή που θα μπορέσει να καθορίσει το πλαίσιο των δράσεων για τη διατήρηση και την αποφυγή της παραπέρα μείωσης της βιοποικιλότητας. Σε γενικές γραμμές είπαν, η αξία της βιοποικιλότητας μπορεί να εκτιμηθεί από την άποψη των επιπτώσεών της στην παροχή εισροών στην παραγωγική διαδικασία, στην ανθρώπινη ευημερία, και στη ρύθμιση των φυσικό-οικοσυστημικών και οικολογικών λειτουργικών σχέσεων.(Pierce & Moran, 1994).

Κάποιοι ισχυρίστηκαν, ότι η χρηματική αποτίμηση των μεταβολών της βιοποικιλότητας, μπορεί να έχει νόημα αν χρησιμοποιηθούν τα σωστά εργαλεία. Θα πρέπει όμως να επιλεγεί ένα σαφές επίπεδο ποικιλομορφίας της ζωής και να διατυπωθεί ένα σενάριο συγκεκριμένης μεταβολής της βιοποικιλότητας.(Nunes et al., 2001)

Οι μεταβολές αυτές θα έχουν ως στόχο, να καταγράψουν τις απώλειες των αγαθών που προσφέρει η βιοποικιλότητα και το κόστος της αδράνειας που έχει προκληθεί είτε από έλλειψη πολιτικής είτε από την εφαρμογή άστοχων μέτρων, που συνοψίζεται στην ουσία στην περιβαλλοντική ζημία, η οποία μπορεί να είναι μεγαλύτερη, αν επιφέρει ταυτόχρονα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα. (Braat et al., 2008)

Γεγονός είναι, ότι δύο αιώνες μετά την λεγόμενη βιομηχανική επανάσταση και παρά τις σημαντικές αλλαγές στον τομέα της γεωργίας, της μεταποίησης, της εξόρυξης, μεταφοράς και τεχνολογίας, οι ανθρώπινες κοινωνίες εξακολουθούν να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την καλή λειτουργία του οικοσυστήματος για τη στήριξη της ζωής, των μέσων παραγωγής και των παροχών τους και οι ανθρώπινες δραστηριότητες πιστεύεται ότι απειλούν τα οικοσυστήματα και τη βιοποικιλότητα σε πρωτοφανές επίπεδο.

Για το λόγο αυτό πολλοί επιστήμονες ισχυρίζονται, ότι πρέπει να μεταφραστεί η αξία των απωλειών από την καταστροφή ορισμένων οικοσυστημάτων με όρους που να επιτρέπει τη σύγκριση με άλλα κοινωνικά ζητήματα. (Salles, 2011)

Σήμερα, με βάση τα παραπάνω επιχειρήματα, υπάρχει μία ευρεία πολιτική συμφωνία για τη μείωση απώλειας ή τη διακοπή απώλειας της βιοποικιλότητας. Ο φιλόδοξος στόχος για ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας έως το 2010 που είχε τεθεί δεν επιτεύχθηκε, και ανανεώθηκε για το 2020 με όραμα το 2050 σύμφωνα με τους στόχους Aichi.(Aichi Targets,CBD)

Η επιβράδυνση της απώλειας της βιοποικιλότητας και η προώθηση θετικών αλλαγών στις αναπτυσσόμενες χώρες, θα απαιτήσει σημαντικές νέες δαπάνες (McCarthy et al., 2012 in Ademola et al., 2014). Για παράδειγμα, ακόμη και τα υφιστάμενα συστήματα προστατευόμενων περιοχών απαιτούν σημαντικά μεγαλύτερη χρηματοδότηση για να έχουν μια θετική επίδραση στην βιοποικιλότητα (World Bank 2012 in Ademola et al., 2014).

Υπάρχουν δύο προφανείς προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση του παγκόσμιου χρηματοδοτικού κενού. Πρώτα, πολλές μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και άλλοι εμπειρογνώμονες έχουν αναπτύξει συστήματα για τη στόχευση της χρηματοδότησης από τον ανεπτυγμένο κόσμο προς την κατεύθυνση των οικοσυστημάτων του αναπτυσσόμενου κόσμου. Οι προσπάθειες αυτές, εστιάζοντας στην «ανάγκη των οικοσυστημάτων», δεν αφήνουν περιθώρια για άλλες προοπτικές αλλά και έχουν χαρακτηριστεί τελικά ως ανύπαρκτες. Μια άλλη προσέγγιση, είναι η χρήση νέων πηγών χρηματοδότησης που προσφέρονται από τις αναπτυσσόμενες αγορές και τα συστήματα, όπου θα επικρατεί αμοιβή της διατήρησης, παρά της εκμετάλλευσης, της βιοποικιλότητας. Η πληρωμή για υπηρεσίες οικοσυστήματος και άλλα συστήματα αξιών που βασίζονται στη διατήρηση και τη διαχείριση της βιοποικιλότητας έχουν αναπτυχθεί σημαντικά κατά την τελευταία δεκαετία (TEEB, 2009). Ωστόσο, αυτά τα συστήματα είναι επί του παρόντος μια μικρή συνεισφορά στη χρηματοδότηση της βιοποικιλότητας (Parker et al., 2012, in Ademola et al., 2014) και μπορεί να λειτουργήσει με ριζικά διαφορετικούς τρόπους σε διάφορες χώρες (Schomers και Matzdorf, 2013, in Ademola et al., 2014)

1.5Η σύγχυση γύρω από τα «επιστημονικά» επιχειρήματα για τη βιοποικιλότητα

Μεγάλο τμήμα της επιστημονικής κοινότητας ωστόσο υποστήριξε ότι η τεκμηρίωση της οικονομικής αξίας της βιοποικιλότητας καθώς και η ανάγκη για την προστασία της δεν ερείδεται σε επιστημονικά επιχειρήματα.

Μερίδα επιστημόνων αμφισβήτησε τη δυνατότητα της απόδοσης αξίας από τη στιγμή που δεν υπάρχει αρκετή γνώση για κάθε γονίδιο, το είδος ή το οικοσύστημα για να είμαστε σε θέση να υπολογίσουμε την οικολογική και οικονομική αξία του και αρνήθηκαν να δεχθούν ότι μέθοδοι που εφαρμόζονται σε κλειστά συστήματα μπορούν να είναι αποτελεσματικές όταν εφαρμοστούν σε ανοιχτές κλίμακες.

Περαιτέρω, αναρωτήθηκαν πώς μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τις τιμές των οργανισμών, των οποίων η ίδια η ύπαρξή τους διαφεύγει της προσοχής μας. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι δεν γνωρίζουμε επακριβώς την αξία του κάθε είδους ή κάθε μορφής ζωής και αγνοούμε αυτή τη στιγμή όλες τις μορφές ζωής στον πλανήτη. Ακόμη υπάρχουν σαφώς είδη, τα οποία προφανώς και δεν έχουν κάποια συνήθη έστω και κρυφή αξία, δεν είναι κοινά ή με κάποια προφανή οικολογική επιρροή.(Ehrenfeld, 1988)

Επίσης είναι σίγουρο ότι δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πόση βιοποικιλότητα απαιτείται για την υγεία του οικοσυστήματος ή την υγεία της ανθρωπότητας. Συνεπώς δεν μπορούμε να υπολογίσουμε τι ποσοστό και ποια από τα είδη επαρκούν για τη διατήρηση της ετερογένειας.

Περαιτέρω, η πολυσυζητημένη άποψη της σύνδεσης ποικιλότητας ή πολυπλοκότητας με τη σταθερότητα και ελαστικότητα των οικοσυστημάτων βασίστηκε σε διάφορες παρατηρήσεις και πειράματα, τα οποία ακόμη και σήμερα δεν οδηγούν σε ομόφωνα αποτελέσματα. Φαίνεται, ότι είναι αδύνατο να εκληφθούν μετρήσεις από αυτά, αφού δεν είναι δυνατή μια κατάσταση αναφοράς, με τα οικοσυστήματα να είναι δυναμικά, να μεταβάλλονται διαρκώς, να μη είναι συνεκτικά και καθορισμένα. Επίσης, δεν έχει ακόμη αποδειχθεί ποια ακριβώς είδη ή λειτουργίες επιφέρουν επίδραση στο οικοσύστημα αν αφαιρεθούν, αφού φαίνεται να υπάρχουν αρκετοί μηχανισμοί αυτορρύθμισης των βιοτικών παραγόντων που αποκαθιστούν μία τέτοια μεταβολή, με αποτέλεσμα να μην είναι πάντα αυτή εμφανής. (Σφενδουράκης, 2014:46)

Περαιτέρω, η σχέση της βιοποικιλότητας –παραγωγικότητας έχει ήδη αμφισβητηθεί σθεναρά με αποτέλεσμα να μην μπορεί να υπάρξει ένα σαφές και θετικό μοντέλο για καθορισμό των τιμών της. Σύγχυση επικρατεί και σε ότι αφορά την έννοια υπηρεσίες στον επιστημονικό κόσμο, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται η βιοποικιλότητα πολλές φορές ως υπηρεσία ή συντελούσα υπηρεσίες. Το επιστημονικό επιχείρημα ότι οι βιολογικοί πόροι που χρησιμοποιούμε είναι μέρος της βιοποικιλότητας, δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τον ισχυρισμό ότι η ύπαρξή της υπηρετεί κάποιο σκοπό ο οποίος δεν θα επιτελούνταν αν δεν υπήρχε σε

τέτοιο βαθμό. Δεν έχει αποδειχθεί ότι η αύξηση της βιοποικιλότητας επιφέρει αύξηση ή βελτίωση των υπηρεσιών των οικοσυστημάτων.(Σφενδουράκης,2014:50)

Τα επιχειρήματα γύρω από την υγεία, ψυχική ισορροπία και ευημερία είναι ευάλωτα επιστημονικώς, αφού μπορεί να αποδειχθεί ότι η βιοποικιλότητα αποτελεί συνιστώσα που επιφέρει και τα αντίθετα αποτελέσματα στους δύο πρώτους τομείς ενώ από ότι φαίνεται τουλάχιστον για τον αναπτυσσόμενο κόσμο η ευημερία δεν κατανέμεται ανάλογα με το μέγεθος της βιοποικιλότητας.(Σφενδουράκης,2014)

Τέλος, τα επιχειρήματα γύρω από την μη χρηστική αξία της βιοποικιλότητας και γενικότερα η όλη ανησυχία γύρω από τα συμβάντα στον πλανήτη έχουν χαρακτηριστεί ως «πολιτισμική και όχι επιστημονική κριτική» η οποία πηγάζει από την κοσμοαντίληψη που παράγει η κοινωνία γύρω από τη φύση μέσα από την οποία ο άνθρωπος πραγματώνει την ύπαρξή του και αντανάκλα και την ταυτότητα της εκάστοτε κοινωνίας.(Πυρίντσος, 2014:202)

Αυτή η αντανάκλαση πολιτισμικής ταυτότητας και η ένωση της με την πολιτική δράση πυροδότησαν μια σειρά από συζητήσεις γύρω από τη βιοποικιλότητα και ήταν η αιτία να ξεκινήσει ένα σύγχρονο περιβαλλοντικό κίνημα και να δημιουργηθεί το οικολογικό ζήτημα.

2.Ιστορική αναδρομή στις εξελίξεις γύρω από τη βιοποικιλότητα

2.1 Το περιβαλλοντικό κίνημα και εξέλιξη του φαινομένου «βιοποικιλότητα»

Η πρωταρχική οργάνωση της ανθρώπινης κοινότητας και η σύνδεση της οικονομίας με τη βιοποικιλότητα, η έξαρση της βιομηχανοποίησης και του εμπορίου αλλά και η ανάπτυξη της ιατρικής και φαρμακευτικής έρευνας συνέβαλαν στη μείωση των φυσικών πόρων, την υπερεκμετάλλευση τους και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Ειδικότερα η διαπίστωση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος γιγάντωσε και την ανησυχία γύρω από τα θέματα της προστασίας του, της διαθεσιμότητας των φυσικών πόρων και της διατήρησης της βιοποικιλότητας.

Σπουδαίο ορόσημο σε ό,τι αφορά την εφαρμογή οικολογικών δεδομένων στα περιβαλλοντικά ζητήματα υπήρξε η έκδοση του βιβλίου “Silent Spring”(ελλ. τίτλος Σιωπηλή Άνοιξη) της Rachel Carson το 1962. Μέσα από το βιβλίο της, το οποίο επηρέασε βαθύτατα το σύγχρονο περιβαλλοντικό κίνημα, έστειλε ένα ευρύτερο μήνυμα: «Η φράση “έλεγχος της φύσης” φανερώνει την αλαζονεία που επέδειξε ο άνθρωπος σε μια πρωτόγονη φάση της βιολογίας και της φιλοσοφίας, όταν θεωρούσε ότι η φύση δεν υπάρχει παρά μόνο για χάρη του».(Campbell&Reece, 2013:1424,[2008])

Η κρίση γύρω από τη βιοποικιλότητα άρχισε να εντείνεται και οι ανησυχίες γύρω από την ανάγκη διατήρησής της επικεντρώθηκαν στα μέτρα που θα έπρεπε να ληφθούν για τη συντήρηση των μηχανισμών της. Η σύνδεση με τους κλάδους της βιολογίας, οικολογίας και εξελικτικής βιολογίας ήταν αναπόφευκτη.

Κάποιοι επιστήμονες από το χώρο της βιολογίας στην προσπάθειά τους να στείλουν σήμα κινδύνου, όπως ο Myers, έσπευσαν να χαρακτηρίσουν το φαινόμενο «Βυθιζόμενη Κιβωτό» (The Sinking Ark,) και άλλοι όπως ο Ehrlich με δημοσιεύσεις όπως το “Eco-Catastrophe” πρόβλεψαν οικολογικές καταστροφές που θα έφθαναν έως και την εκτεταμένη πείνα και το κοινωνικό χάος.(Atkinson,2011:29,[1999])

Μερίδα βιολόγων προσχώρησαν στον κλάδο της βιολογίας της διατήρησης, όπου η επιστήμη αναμίχθηκε με ηθικά προτάγματα τα οποία και έγιναν αναπόσπαστο γνήσιο τμήμα

της. Για αυτήν ο Souleείπε ότι «η σχέση της με τη βιολογία και ειδικά με την οικολογία είναι ανάλογη της χειρουργικής με τη φυσιολογία, του πολέμου με την πολιτική».(Soule, 1985)

Τότε ήταν που γεννήθηκε και ο όρος και η ιδέα «βιολογική ποικιλότητα», μέσα από το Φόρουμ Βιοποικιλότητας που πραγματοποιήθηκε στη Ουάσινγκτον το Σεπτέμβριο 1986 υπό την αιγίδα της Διεθνούς Ακαδημίας Επιστημών και έμελλε να γίνει μία από τις κεντρικές επιστημονικές και πολιτικές ανησυχίες παγκοσμίως.(Wilson, 1997)

Και ενώ αρχικά η βιοποικιλότητα συνδέθηκε με τη φύση και τα οφέλη και τον κίνδυνο απώλειας αυτών των οφελών από τη συνεχόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος , δεν παρέμεινε μόνο ένα επιστημονικό εργαλείο. Η απόκριση στην κρίση γύρω από τη βιοποικιλότητα και το περιβαλλοντικό ζήτημα αποδείχθηκε πως δεν ήταν αναγκαστικά επιστημονική.(Robin,2011)

Από πλαίσιο για την κατανόηση του φαινομένου της ζωής και τον αντίκτυπο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στη φύση, και έχοντας ως επένδυση της τον καπλάμα της επιστημονικής ανεξαρτησίας, εμφανίστηκε το 1980 ως «τσιτάτο» στους περιβαλλοντικούς κύκλους των ακτιβιστών. (Robin, 2011) Από επιστημονικό εργαλείο μεταλλάχθηκε σε οικολογική ιδέα, ενσαρκώνοντας το φυσικό κόσμο ως αποθήκη περιβαλλοντικών αξιών.

Η βιοποικιλότητα έπαιξε το ρόλο ενός όρου «ομπρέλα», (Haila & Kouki,1994) αφού κάτω από αυτόν, στεγάστηκαν όλες οι περιβαλλοντικές ανησυχίες και αντικατοπτρίστηκαν τα συμφέροντα και οι ποικίλες πεποιθήσεις εκπροσώπων από όλους τους πιθανούς χώρους της δημόσιας σφαίρας. Ταυτίστηκε αρχικά με τη σχέση ανθρώπου-φύσης και μετέπειτα ενσωματώθηκε ως οικολογικός όρος στις κοινότητες, που αντιμετωπίστηκαν ως κοινωνικό-οικολογικά συστήματα που απορροφούν διαταραχές και διατηρούν τη λειτουργία τους σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο.(Robin,2011)

«Τα περιβαλλοντικά θέματα δεν υλοποιούνται από μόνα τους, αλλά περισσότερο πρέπει να κατασκευάζονται από άτομα και οργανισμούς που ορίζουν μια αντικειμενική κατάσταση ως ανησυχιακή και αναζητούν να κάνουν κάτι για αυτό» (Hannigan, 1995,in Blowers, 1997)

Έτσι η βιοποικιλότητα σύμφωνα και με το Takacs, έγινε ένα «εργαλείο για μία γεμάτη ζήλο άμυνα μιας ιδιαίτερης κοινωνικής κατασκευής.» (Takacs, 1996, in Robin 2011) Η βιοποικιλότητα, διείσδυσε στο δημόσιο λόγο και μέσα από μια δυναμική διαδικασία παραγωγής και προαγωγής μιας έννοιας γύρω από μια κοινή ανησυχία, ήρθε να καλύψει ένα κενό στο δημόσιο χώρο και λόγο και να αναδειχθεί ως κύριο ζήτημα προβληματισμού μέσω της επικοινωνιακής προβολής του. (Τρούμπης, 2014:84)

Σε αυτό συνέβαλε βέβαια και η κινδυνολογία που επικράτησε γύρω από τις περιβαλλοντικές αλλαγές και η ανασφάλεια και η ανησυχία της κοινωνίας για το αν μπορεί να διαχειριστεί τους κινδύνους αυτούς, συνεπικουρούμενη από την επιστημονική αβεβαιότητα και ασυμφωνία για την μελλοντική εξέλιξη των καταστάσεων.

Ο Ulrich Beck είχε επιστήσει την προσοχή στη διαμόρφωση μιας τέτοιας κοινωνίας ρίσκου (Risk society, 1992) όπου το άτομο βιώνει και είναι εκτεθειμένο σε προκλήσεις ως συνέπεια των ευρύτερων παγκοσμίων οικονομικών και κοινωνικών κινδύνων. Το καθεστώς αβεβαιότητας σε μια τέτοια κοινωνία είναι παρατεταμένο και η αναζήτηση νέων πολιτικών δομών και πλαισίων θεωρείται μονόδρομος για την επαναφορά της συνοχής μίας κατακερματισμένης από το φόβο και δυσπιστία κοινωνίας. Στο στίβο αναζήτησης, που ο Beck χαρακτήρισε «υπο-πολιτική» τα περιβαλλοντικά κινήματα έπαιξαν ιδιαίτερος επιτυχημένο και ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη ιδεών, άσκηση επιρροής και κινητοποίηση για την υποστήριξη ποικίλων θεμάτων. (Blowers, 1997:857)

Ο αυξανόμενος ρόλος των μη κρατικών οργανισμών (ΜΚΟ) ή φορέων, στην παγκόσμια αρένα οδήγησε πολλούς θεωρητικούς της παγκοσμιοποίησης και διακυβέρνησης να μιλούν για μια μετάβαση από την «κυβέρνηση» στη «διακυβέρνηση». Μέσω ενός ευρύτερου δημοσίου λόγου, η πολιτική δύναμη έγινε πιο διάχυτη στο παγκόσμιο σύστημα. (Arts, 2006)

Ο δημόσιος λόγος έπαιξε καθοριστικό ρόλο στα ζητήματα της βιοποικιλότητας, αφού στην ουσία η έννοια της, αποτέλεσε το έναυσμα για το ξεκίνημα ενός « νέου συνεχόμενου Λόγου». Με τον όρο αυτό εννοούμε μια συζήτηση που καθορίζει και επανακαθορίζει νοήματα και σημασίες. (Foukault in Haila & Kouki, 1994). Άλλες συνδέθηκαν με

οικονομικές αναφορές για την αξία της, άλλες για την κοινωνική της σημασία και άλλες για την ανάγκη πολιτικής αντιμετώπισης, διαχείρισης και διακυβέρνησης.

Σε αυτό σίγουρα βοήθησε ο ευρύς, σύνθετος και αφηρημένος περιγραφικός χαρακτήρας του όρου, ο οποίος αποτέλεσε το αντικείμενο μεγάλης ορολογικής ποικιλίας με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητο να διακρίνονται οι διάφορες συζητήσεις που δημιουργούν το φόντο για τον καθορισμό της σημασίας του όρου. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να καταλήξει ο Wilson να πει ότι οι επιστήμονες τείνουν να συμφωνούν «ότι η βιοποικιλότητα είναι τα πάντα».(Wilson,1997)

Με αυτό τον τρόπο το καθολικό, συλλογικό, κοινό αγαθό μη ακριβώς προσδιοριζόμενο και μη επιδεκτικό μίας σημασιολογίας για τους επιστήμονες, εύελκτο και προσαρμόσιμο για κάθε άτομο , οργανισμό και φορέα κατάφερε μέσα από κατάλληλες διαδικασίες διάχυσής του να εξελιχθεί σε πρωτεύοντα παράγοντα.

Σίγουρα όμως όσο αν και η διάχυσή της έννοιας επισπεύσθηκε λόγω των συνεχιζόμενων συζητήσεων, η μεταμόρφωση της από έναν οικείο και δημοφιλή όρο και η ανάδειξή της σε παγκόσμια ανησυχία ανάγεται σε κριτήρια αξιολογικά.

Πέρα από την περιγραφικότητα του όρου, και αυτό είναι που παραβλέπουν πολλοί επιστήμονες που προκρίνουν αυτή, η βιοποικιλότητα είναι πάνω από όλα, ένας όρος κανονιστικός, αφού ερμηνεύεται κυρίως μέσα από τη σχέση του ανθρώπου και φύσης, ζήτημα το οποίο ανάγεται πρωτίστως σε ηθική αξιολόγηση. Αυτό την κατέστησε εξάλλου μια οικουμενική ανησυχία, που υπερέβη τα όρια της, τα εκάστοτε εθνικά σύνορα και την καθιέρωσε ως έννοια η οποία θα έμελε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις μετέπειτα παγκόσμιες πολιτικές εξελίξεις.

2.2 Ο δρόμος για το Ρίο

Με την πολιτισμική αντίληψη των κοινωνιών να ενώνεται με την πολιτική δράση, η βιοποικιλότητα πέρασε σε ένα πολιτικοποιημένο επίπεδο οικονομικών συμφερόντων, με την παγκόσμια πολιτική κοινότητα να θέτει τη βάση για ένα διαχειριστικό στόχο και να αναζητά λύσεις για την προστασία και διατήρησή της.

Η έννοια της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης κατέστη αναγκαία για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών διλημάτων με τη δημιουργία, την αλλαγή ή την επιβεβαίωση θεσμικών ρυθμίσεων μέσα από την προσπάθεια κρατών και φορέων για την επίτευξη των στόχων που τους αφορούσαν από κοινού μέσα στο κλίμα της παγκοσμιοποίησης και απελευθέρωσης. (Paavola et al,2009)

Η ιδέα της παγκοσμιοποίησης να προσφέρει μια παρήγορη ιδέα για ενότητα, ομοιογένεια και κοινό σκοπό διαψεύστηκε από την τεράστια διαφορετικότητα και ανισότητα μεταξύ των χωρών, δύο επίμονα χαρακτηριστικά του κόσμου αυτού.(Blowers, 1997:850)

Οι δημόσιες συζητήσεις γύρω το γεγονός της διάσπασης του κόσμου στους δύο πόλους του Βορρά και Νότου, ενισχύθηκε. Η σύγκρουση συμφερόντων ήταν προφανής , με τις πλούσιες σε βιοποικιλότητα και γενετικούς πόρους χώρες να παραμένουν οι οικονομικά αδύναμες χώρες του Νότου, ενώ οι κατέχουσες την τεχνογνωσία για αξιοποίηση των φυσικών πόρων αλλά και την προστασία της βιοποικιλότητας να είναι οι οικονομικά εύρωστες χώρες του Βορρά.

Έχει ειπωθεί ότι αυτή η «γεωγραφία ενοχής», που εξελίχθηκε ως αυτονόητο πολιτισμικό προϊόν το οποίο χρησιμοποιήθηκε για να προσδιορίσει τις σχέσεις του ανθρώπου με το περιβάλλον και να δομήσει τον κανόνα μιας περιβαλλοντικής ηθικής, κρίθηκε ιδιαίτερος σημαντική για την πολιτική δράση.(Πυρίντσος,2014)

Πράγματι, στην Πρώτη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για θέματα Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης στη Στοκχόλμη το 1972, που έμεινε γνωστή ως «Συνδιάσκεψη των κωφών» (Jeffries,1997) έγινε αισθητή η διαφορά αυτών των θέσεων και των στόχων. Οι αναπτυγμένες χώρες άρχισαν να πιέζουν τις φτωχότερες για ανάπτυξη δίχως περιβαλλοντική επιβάρυνση,

ενώ οι αναπτυσσόμενες έκαναν με τη σειρά τους σαφές, ότι στόχος τους ήταν η οικονομική ανάπτυξη ανεξαρτήτως κόστους για το περιβάλλον.(Τουλιοπούλου,2012)

Παρόλο αυτά, η Συνδιάσκεψη μπορούμε να πούμε αποτέλεσε ένα πρώτο απολογισμό της παγκόσμιας ανθρώπινης επίδρασης στο περιβάλλον, μια προσπάθεια να διαμορφώσει μια βασική κοινή προοπτική για το πώς να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της διατήρησης και βελτίωσης του ανθρώπινου περιβάλλοντος.

Επίσης η αρχή 21 της Διακήρυξης αναφέρει ότι «τα κράτη έχουν, σύμφωνα με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις αρχές του διεθνούς δικαίου, το κυρίαρχο δικαίωμα να εκμεταλλεύονται τους δικούς τους πόρους σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές πολιτικές τους και την ευθύνη να εξασφαλίσουν ότι οι δραστηριότητες που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία ή τον έλεγχό τους δεν προκαλούν ζημίες στο περιβάλλον άλλων κρατών ή περιοχών πέρα από τα όρια της εθνικής τους δικαιοδοσίας (UNEP, 1972)

Η αναγνώριση της εθνικής κυριαρχίας επί των πόρων έμελλε να διαδραματίσει έναν από τους πιο σημαντικούς ρόλους στην εξέλιξη των μετέπειτα νομοθετημάτων γύρω από την πρόσβαση στο βιολογικό πλούτο των χωρών από τρίτους χρήστες αυτών των πόρων. Η Διακήρυξη έθεσε τα θεμέλια για πρώτη φορά για ένα πλαίσιο νομικό χωρίς αυτό να είναι όμως δεσμευτικό.

Η δεκαετία του 1980 σημαδεύτηκε από την παγκόσμια ευαισθητοποίηση για τα περιβαλλοντικά θέματα , η οποία αυξήθηκε δραματικά μετά τη Στοκχόλμη. Η ανάπτυξη της μοντέρνας βιοτεχνολογίας συνέπεσε με την ιδιωτικοποίηση της γεωργικής και φαρμακευτικής έρευνας. Ταυτόχρονα, αυξήθηκε και το οικονομικό ενδιαφέρον για την αξία των γενετικών πόρων και την κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (πατέντες) για ανακαλύψεις που αφορούσαν βιολογικό υλικό.

Η εύκολη πρόσβαση και η δυνατότητα αξιοποίησής τους από τις βιομηχανικές χώρες μέσω πολυεθνικών εταιριών ήταν συμφυής με την ανισορροπία στην οικειοποίησή των ωφελημάτων μεταξύ των χωρών -χρηστών και των χωρών- παρόχων. Και ενώ το μεγαλύτερο μέρος της χερσαίας ποικιλότητας ειδών βρισκόταν στις τροπικές αναπτυσσόμενες χώρες,

ήταν οι αναπτυγμένες χώρες αυτές που κατείχαν τη βιοτεχνολογία και δράπτονταν τα ωφελήματα από τη γενετική αυτή ετερογένεια των πόρων σε μεγάλη κλίμακα. (Oberthür & Rosendal, 2014:4)

Η άνιση αυτή κατανομή του βιολογικού και οικονομικού πλούτου έγινε πιο έντονη με τις εξελίξεις γύρω από τα θέματα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος και αυτό που επινοήθηκε ως «πόλεμοι των σπόρων». Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για τη Διατροφή και της Γεωργία (FAO) το 1983 καθόρισε ως «παγκόσμια κληρονομιά της ανθρωπότητας» τους φυτικούς γενετικούς πόρους και όρισε την ελεύθερη ανταλλαγή για εξερεύνηση, διατήρηση, φυτική αναπαραγωγή και επιστημονική έρευνα, γεγονός το οποίο χαρακτηρίστηκε αρχικά ως νίκη για τις αναπτυσσόμενες χώρες. (Oberthür & Rosendal, 2014:4)

Σύντομα όμως οι αναδυόμενες εφαρμογές των Δικαιωμάτων Διανοητικής Ιδιοκτησίας (ΔΔΙ) εντός των επιστημών ζωής, επέφεραν μια ερμηνεία αυτής της διεθνούς συμφωνίας του FAO που σηματοδότησε την αποδοχή μιας αρχής για πληρωμή των νομίμων προστατευομένων ποικιλιών κάνοντας στην ουσία τα ΔΔΙ συμβατά με τη Διεθνή Συμφωνία. (Oberthür & Rosendal, 2014:4)

Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να ξεκινήσουν διεργασίες για την ενίσχυση των ΔΔΙ και τον εναρμονισμό τους με άλλες συμφωνίες που επέβαλε η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου και της έρευνας .

Το σκηνικό δεν άλλαξε και πολύ με τις εξελίξεις αυτές σε συνάρτηση με την άνιση κατανομή του βιολογικού και οικονομικού πλούτου σε παγκόσμιο επίπεδο να ενισχύουν την αντιπαράθεση. Το μεγαλύτερο βάρος της διατήρησης της βιοποικιλότητας έπεφτε στο φτωχό Νότο, ο οποίος πια διεκδικούσε εθνική κυριαρχία επί των γενετικών του πόρων, με τον πλούσιο Βορρά να επιβαρύνεται ελάχιστα και να ζητά ενδυνάμωση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του και διαδικασίες προστασίας της βιοποικιλότητας και διατήρησης των πόρων αυτών από το Νότο.

Ήδη από το 1987, η Παγκόσμια Επιτροπή του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη(WCED) δημοσίευσε τα πορίσματα της στην Έκθεση με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον», γνωστή κυρίως ως Έκθεση Brundtland. Η εν λόγω έκθεση εισήγαγε τον όρο

«Αειφόρο ή Βιώσιμη Ανάπτυξη» ως μέτρο αξιολόγησης και στόχο πολιτικής για τις σημερινές κοινωνίες και είχε ως αποτέλεσμα να ενταθούν οι διαπραγματεύσεις για την επίτευξη μίας συμφωνίας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η βιώσιμη ανάπτυξη, όρος κοινώς αποδεκτός ως «η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να υποσκάπτει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες» είναι αυτή που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να κάνει συμβιβασμούς ως προς την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους (WCED,1987).

Μέσα σε αυτό το κλίμα αντιπαραθέσεων και διαφωνιών γύρω από τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία του περιβάλλοντος, τα μονοπώλια, την ελεύθερη πρόσβαση στους πόρους και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων από την εκμετάλλευσή τους συνήλθε το 1992 υπό τον ΟΗΕ η Συνδιάσκεψη του Ρίο με τη συμμετοχή 176 Κρατών η οποία οδήγησε στην υιοθέτηση των νομικά μη-δεσμευτικών κειμένων:

1) Της Agenda 21— ενός παγκοσμίου σχεδίου δράσης για την βιώσιμη ανάπτυξη, που περιελάμβανε πάνω από 100 περιοχές προγράμματος, από το εμπόριο και το περιβάλλον, διαμέσου της γεωργίας και της ερημοποίησης, έως τις κατασκευές και την αλλαγή τεχνολογιών. Η Agenda 21 αποτέλεσε την απαρχή για την εφαρμογή της αειφόρου και βιώσιμης ανάπτυξης ως ενός ολοκληρωμένου εναλλακτικού κοινωνικού, οικονομικού και περιβαλλοντικού μοντέλου, για τον 21ο αιώνα.

2) Της Διακήρυξης του Ρίο πάνω στο Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, μίας αναφοράς πάνω σε 27 αρχές- κλειδιά για την διατήρηση του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη.

3) Της Δήλωσης των Αρχών των Δασών, την πρώτη παγκόσμια συμφωνία πάνω στη διαχείριση, διατήρηση και βιώσιμη ανάπτυξη των δασών του κόσμου.

Ακόμη ενέκρινε δύο δεσμευτικές συμφωνίες:

1) Το Συνέδριο για την Αλλαγή του Κλίματος, μια δεσμευτική νομική συμφωνία για την σταθεροποίηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, έτσι ώστε να μην επηρεάζουν το παγκόσμιο κλίμα.

2) Το Συνέδριο για την Βιοποικιλότητα, μια δεσμευτική νομική συμφωνία για την διατήρηση της παγκόσμιας βιοποικιλότητας, γενετικής, ειδών και οικοσυστημάτων και την αξιοποίηση και μοίρασμα των οφελών της χρήσης της με ένα δίκαιο και σωστό τρόπο.

Με αυτό τον τρόπο σηματοδοτείται η πολιτική απαρχή της έννοιας «βιώσιμη ανάπτυξη» η οποία αποκτά ένα πλαίσιο για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών πολιτικών στις αναπτυξιακές στρατηγικές ξεπερνώντας με αυτό τον τρόπο την αντίληψη πως η περιβαλλοντική διατήρηση μπορεί να επιτευχθεί μόνο σε βάρος της οικονομικής ανάπτυξης.

Η ικανοποίηση των απαιτήσεων των τωρινών γενεών χωρίς να εμποδιστούν οι μελλοντικές γενεές να ικανοποιήσουν επίσης τις ανάγκες τους θα προϋπέθετε πάνω από όλα μία στρατηγική ελαχιστοποίησης χρήσης νερού και των μη ανανεώσιμων πόρων, μείωση κατανάλωσης των ορυκτών καυσίμων και αντικατάστασής τους, βιώσιμη χρήση των ανανεώσιμων πόρων έτσι ώστε να διασφαλίζεται ο φυσικός ρυθμός αποκατάστασής τους και μη υπέρβαση του ορίου ικανότητας απορρόφησης των φυσικών λεκανών για τα απορρίμματα.(Βισβαρδής, 2006)

Έτσι η βιώσιμη ή πράσινη ανάπτυξη εστιάζει σε προσπάθεια ελάττωσης των περιβαλλοντικών πιέσεων που θα επιφέρει και αντίστοιχη μείωση των κινδύνων και των ρίσκων που ο άνθρωπος δημιουργεί υποβαθμίζοντας το περιβάλλον. Η διαχείριση των υδάτων και η εξοικονόμησή τους είναι αυτή που αναμένεται να μειώσει τον κίνδυνο έλλειψής τους ή υγείας των πληθυσμών. Με τη βιώσιμη διαχείριση της γης θα μπορεί να μειώνεται ο κίνδυνος έλλειψης τροφής και κεφαλαίου και με τη διαχείριση των αποβλήτων θα βελτιώνεται ποιοτικά η υγεία και ζωή των πληθυσμών.

Η περιβαλλοντική επικινδυνότητα αλλά και η κοινωνική δικαιοσύνη συνδέθηκε από τότε με τον όρο της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία έθεσε ως σκοπό της, την ενσωμάτωση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντολογικών πολιτικών για να επιτευχθεί μειωμένη κατανάλωση, κοινωνική ισότητα, και διατήρηση και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας.

Το περιβάλλον αντιμετωπίζεται πια ως αναπτυξιακό απόθεμα, και η πράσινη ανάπτυξη ως το νέο πρότυπο που σέβεται τη φύση και ταυτόχρονα είναι η μόνη εφικτή και

βιώσιμη λύση όχι μόνο για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής αλλά και της κοινωνικοοικονομικής, επισιτιστικής, ενεργειακής και χρηματοπιστωτικής κρίσης.(ΥΠΕΚΑ)

Η Διακήρυξη καθιέρωσε επίσης ορισμένες αρχές, όπως την αρχή της προφύλαξης (precautionary principle) και την αρχή της διατήρησης των εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων στη διαχείριση των γενετικών πόρων.

Ειδικά με την «αρχή της προφύλαξης», επιβλήθηκε ένα όριο στη βιοτεχνολογική έρευνα, ακόμη και στην περίπτωση που παραμένει αβέβαιο το ενδεχόμενο κινδύνων για το περιβάλλον και την υγεία. Υπό την έννοια αυτή, η αρχή διαφοροποιήθηκε προς το συντηρητικότερο από την «αρχή της πρόληψης» (prevention principle), κατά την οποία τα όρια επιβάλλονται μόνο εφόσον διαπιστώνεται πολύ υψηλή πιθανότητα κινδύνων. (Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής,2009)

Επίσης αναγνωρίστηκε η κοινή αλλά και διαφοροποιημένη ευθύνη των κρατών λόγω της διαφοροποιημένης συνεισφοράς στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος η οποία συνάδει με την αντίληψη των διαφοροποιημένων ευθυνών και υποχρεώσεων των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών. Για πρώτη φορά αναφέρθηκε ο όρος «Ο ρυπαίνων πληρώνει» (Αρχή 16) μια αρχή που συνεισέφερε στη διαμόρφωση ενός πολιτικού και νομικού πλαισίου για τη διεθνή στρατηγική στα θέματα εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων και άσκησε πίεση στις αναπτυγμένες χώρες να αναγνωρίσουν τον ενισχυμένο ρόλο τους για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης.

Έντονο ήταν σε όλο κείμενο το πνεύμα για ισότιμη κατανομή των ωφελειών από τη χρήση της βιοποικιλότητας, και αναγνώριση του ζωτικού ρόλου των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων στη διαχείριση του περιβάλλοντος.

2.3 Η ΣΒΠ και η εθνική κυριαρχία

Αν και το κείμενο της Διακήρυξης ήταν μη δεσμευτικό, δύο σημαντικές νομικά δεσμευτικές συμφωνίες τέθηκαν προς υπογραφή και κύρωση: Η Σύμβαση Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) και η Σύμβαση για την Βιολογική Ποικιλότητα (CBD,ΣΒΠ) .

Η ΣΒΠ αν και στο προοίμιό της εξυμνεί την αξία της βιοποικιλότητας και διακηρύσσει ότι η διατήρησή της αποτελεί κοινό προβληματισμό των ανθρώπων, δεν κινείται μόνο προς αυτή την κατεύθυνση. Κατά το άρθρο 1 της Συνθήκης, η τελευταία περιλαμβάνει τρία βασικά αντικείμενα: 1) Τη διατήρηση της βιοποικιλότητας 2) τη βιώσιμη χρήση των συστατικών της και 3) τη δίκαιη και ισότιμη διανομή των ωφελειών που προκύπτουν από τη χρήση της.

Η ΣΒΠ αποτέλεσε ένα κείμενο που αν και είχε ως κύριο στόχο την προστασία και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας εισήγαγε για πρώτη φορά τον όρο ABS τον « δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των πλεονεκτημάτων, που θα προκύψουν από τη χρήση των γενετικών πόρων, συμπεριλαμβανομένης και της ενδεδειγμένης πρόσβασης στους γενετικούς πόρους..», θέτοντας με αυτόν τον τρόπο τη βάση για ένα σύστημα αποζημίωσης των χωρών κατόχων των πόρων.

Το σύστημα έλαβε ως βάση του την υιοθέτηση μιας βασικής αρχής, της λεγόμενης εθνικής κυριαρχίας επί των πόρων. Στο άρθρο 3 ορίστηκε ότι «Τα κράτη διαθέτουν, σε συμφωνία με το χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις αρχές του διεθνούς δικαίου, το κυρίαρχο δικαίωμα της εκμετάλλευσης των ιδίων πόρων τους, ανάλογα με τις περιβαλλοντικές πολιτικές τους και την ευθύνη να διασφαλίζουν, ότι οι δραστηριότητες, που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία ή στον έλεγχο τους, δεν προκαλούν βλάβη στο περιβάλλον άλλων κρατών ή περιοχών πέρα από τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας τους.»

Παραπέρα, το άρθρο 15 ορίζει, ότι αναγνωρίζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα των Κρατών επί των φυσικών πόρων, η εξουσία για τον προσδιορισμό των προσβάσεων σε

γενετικούς πόρους παραμένει στη δικαιοδοσία των εθνικών κυβερνήσεων και υπόκειται στην εθνική νομοθεσία.

Ήταν προφανές, ότι καθώς ο ανεπτυγμένος κόσμος απολάμβανε τα οφέλη των επενδύσεων που πραγματοποιούνταν στις βάσεις των βιολογικών πόρων στο Νότο, οι χώρες προέλευσης των γενετικών πόρων δεν μπορούσαν πλέον να παραμείνουν δότριες στον χωρίς αντάλλαγμα εμπλουτισμό, βελτίωση και ανάπτυξη αυτών. Η διεκδίκηση οφέλους θα μπορούσε να συντελεστεί μόνο με ένα πλαίσιο κατοχύρωσης των δικαιωμάτων τους επί των πόρων αυτών που θα αναιρούσε την μέχρι τότε αυτονόητη έννοια της «παγκόσμιας κληρονομιάς».

Δύο χρόνια μετά, το 1994, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) ανέπτυξε ένα παγκόσμιο σύστημα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας βασιζόμενο στη νομική έννοια των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας όπως αυτή γινόταν αντιληπτή στις ΗΠΑ. Κάτω από αυτό το νέο νομικό καθεστώς, γνωστό ως Συμφωνία για τα Δικαιώματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (TRIPS), τα άτομα και οι ομάδες που ισχυρίζονταν ότι έχουν "ανακαλύψει" ή "εφεύρει" αποκτούσαν το μονοπώλιο της εμπορικής ανάπτυξης της καινοτομίας για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα (συνήθως 20 έτη). Οτιδήποτε δεν προστατευόταν από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, θεωρούνταν ότι είναι "δημόσιος τομέας", το οποίο σήμαινε ότι μπορούσε να αξιοποιηθεί από οποιονδήποτε, χωρίς ανταλλάγματα, ανταμοιβές και ανησυχία για τυχόν αντίθετη βούληση. (Tedlock, 2006)

Οι αναπτυγμένες χώρες κατάφεραν με αυτό τον τρόπο να ισχυροποιήσουν μέσω των συμφωνιών TRIPστη θέση τους, κατοχυρώνοντας δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, επωφελούμενες από τη χρήση αυτών, γεγονός το οποίο πυροδότησε έκρηξη διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και την περαιτέρω ενίσχυση των ανισοτήτων μιας ανθρωπότητας δύο ταχυτήτων και βεβαίως την ενίσχυση και επέκταση του Ευρώ-Αμερικάνικου καθεστώτος που συντέλεσε και στην παγκοσμιοποίησή του. (Hamilton, 2006)

Η αναγνώριση της εθνικής κυριαρχίας επί των πόρων που αναγνωρίστηκε με τη ΣΒΠ ήταν η αρχή για την ανάπτυξη ενός μηχανισμού ελέγχου από τις αναπτυσσόμενες χώρες, και

αποτελέσει στόχο να τεθούν νέοι όροι στη βιοαναζήτηση που θα τερμάτιζε ένα «καθεστώς αλόγιστα ελεύθερης πρόσβασης στους φυσικούς πόρους, το οποίο για δεκαετίες αφάιμαξε, το φυσικό πλούτο πολλών κρατών, αλλά και αποδόμησε την ισχύ του κοινωνικού τους ιστού.»(Αναστασιάδου,2012)

Η μεταγενέστερη όμως συμφωνία TRIPσενθάρρυνε ουσιαστικά τις δραστηριότητες βιοκατόπτευσης των μεγάλων πολυεθνικών φαρμακευτικών εταιρειών και ενίσχυσε το καθεστώς των ΔΔΙ. Έτσι το θέμα της πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και της βιοαναζήτησης πήρε νέες διαστάσεις.

2.4 ΣΒΠ, Βιοαναζήτηση και το φαινόμενο της Βιοπειρατείας

Μέχρι τη ΣΒΠ, οι οργανισμοί και επιχειρήσεις που ασχολούνταν με την βιοκατόπτευση, δεν είχαν καμία υποχρέωση να αποζημιώσουν τις χώρες από τις οποίες είχαν συγκεντρώσει βιολογικό υλικό. Με την έναρξη ισχύος της ΣΒΠ, η ανοικτή πρόσβαση σε βιολογικούς πόρους και η «παγκόσμια κληρονομιά» αντικαταστάθηκαν από την αναγνώριση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της κάθε χώρας να ελέγχει την πρόσβαση στην βιοποικιλότητα και τους υφιστάμενους πόρους που βρίσκονταν εντός των συνόρων της.(Artuso, 2002)

Στην ουσία η ΣΒΠ ,ήταν μια ένας συμβιβασμός μεταξύ του παγκόσμιου Βορρά και των αναπτυσσομένων χωρών καθώς έγινε αντιληπτό, ότι ο Νότος είναι πλούσιος από την άποψη των γενετικών πόρων στην οποία ο Βορράς χρειαζόταν πρόσβαση και ότι η πρόσβαση έπρεπε να βασίζεται σε ορισμένες αρχές, αντί της αντιμετώπισης των γενετικών πόρων ως κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας .

Η ΣΠΒ μέσω του άρθρου 15 εξάρτησε την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους μια χώρας από την προηγούμενη ενήμερη συγκατάθεση (PIC) και τους κοινώς αποδεκτούς όρους.(MAT) Εισήγαγε με αυτό τρόπο ένα σύστημα πρόσβασης και ακριβοδίκαιης και

ισότιμης και κατανομής των ωφελημάτων από τη χρήση τους (ABS), όπως αυτό ονομάστηκε, προκειμένου στην ουσία να διευκολυνθούν εμπορικά οι συναλλαγές, να κατοχυρωθούν οι αναπτυσσόμενες χώρες και με αυτό τον τρόπο να επιτευχθεί και ο πρώτος και δεύτερος στόχος της ΣΒΠ, που ήταν η διατήρηση της βιοποικιλότητας και η αειφόρος χρήση των συνιστωσών της.

Το 1993, λαμβάνοντας άμεση έμπνευση από τη ΣΒΠ και ιδιαίτερα τη δέσμευσή της για τη διατήρηση, βιώσιμη χρήση και τον διαμοιρασμό των οφελών από τη βιοποικιλότητα το Παγκόσμιο Ινστιτούτο Πόρων (WRI) δημοσίευσε το: *“Biodiversity Prospecting”: Using Genetic Resources for Sustainable Development (Βιοκατόπτευση Βιοποικιλότητας-Χρήση Γενετικών Πόρων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη)*. Οι συγγραφείς υποστήριζαν, ότι ο καλύτερος τρόπος για να εξασφαλιστεί η διατήρηση της βιοποικιλότητας, να δικαιολογηθεί αυτή και να μοιραστούν τα οφέλη της, ήταν η επίδειξη του οικονομικού δυναμικού της. (Hamilton, 2006) Ακριβώς αυτή η προβολή του δυναμικού της, θα αποτελούσε το αντικείμενο των αποστολών της βιοαναζήτησης.

Έτσι, μερίδα οικολόγων έσπευσαν να πουν ότι η βιοκατόπτευση, στην ουσία διαδραματίζει έναν ευρύτερο ρόλο στην ενθάρρυνση της διατήρησης της βιοποικιλότητας και ότι οι αποστολές βιοκατόπτευσης θα μπορέσουν να δημιουργήσουν κίνητρα για την προστασία των τροπικών δασών, τους κοραλλιογενείς ύφαλους και άλλα βιολογικά ποικίλα και απειλούμενα οικοσυστήματα. (Dutfield, 2003)

Οι περισσότεροι όμως αναγνώρισαν την αποτυχία των βιοαναζητητών να αντισταθμίσουν τα μέχρι τότε όποια οφέλη σε αυτές τις χώρες και το γεγονός ότι ο νέος όρος της βιοκατόπτευσης υποδήλωνε στην ουσία μια παλιά πρακτική, αυτή της αποικιοκρατίας μέσω πνευματικής πειρατείας και έσπευσαν να χαρακτηρίσουν το νέο καθεστώς «βιο-αποικιοκρατία» (Harry, 2001)

Δεν άργησε να χαρακτηριστεί και η ίδια η ΣΒΠ, ως μια πρωτοβουλία του Βορρά να παγκοσμιοποιήσει τον έλεγχο, τη διαχείριση και βιολογική ποικιλομορφία των πόρων που

βρίσκονται πρωταρχικά στον Τρίτο κόσμο και η οποία στην ουσία ενισχύει τη «βιοπειρατεία.» (Shiva 1997, in Karasov 2001)

Ο όρος «βιοπειρατεία» διαμορφώθηκε από το Βορειοαμερικανικό Κίνημα Δράσης για τη Διάβρωση, την Τεχνολογία και τη Συγκέντρωση (North American Action Group on Erosion, Technology and Concentration -ETC Group) για να εκφράσει την «οικειοποίηση της γνώσης και των γενετικών πόρων των αγροτικών και αυτοχθόνων κοινοτήτων από ιδιώτες ή ιδρύματα που αναζητούσαν αποκλειστικό μονοπωλιακό έλεγχο (πατέντες ή διανοητική ιδιοκτησία) πάνω σε αυτούς τους πόρους και τη γνώση».(Dutfield, 2003)

Η «βιοπειρατεία» ταυτίστηκε με την παράνομη βιοαναζήτηση και κλοπή αφού θεωρήθηκε ότι αφαιρούσε με παράνομο τρόπο από τους λαούς αυτούς τα κεκτημένα στη βιοποικιλότητα και την παραδοσιακή γνώση. Η Ινδή επιστήμονας και ακτιβίστρια Vandana Shiva, δεν δίστασε να εξηγήσει ότι πρόκειται στην ουσία για μια ανελέητη λεηλασία της φύσης και της γνώσης και ταυτίζεται με την «πρακτική των συστημάτων πνευματικής ιδιοκτησίας να νομιμοποιήσουν την αποκλειστική κυριότητα και τον έλεγχο πάνω στους βιολογικούς πόρους και τα βιολογικά προϊόντα που έχουν χρησιμοποιηθεί εδώ και αιώνες σε μη βιομηχανοποιημένους πολιτισμούς.»(Shiva 2001, in Robinson,2010:19)

Πολλοί εξέφρασαν τότε το φόβο, ότι πολλές φαρμακευτικές και γεωργικές επιχειρήσεις θα εγκαταλείψουν τις αποστολές βιοκατόπτρευσης και με αυτό τον τρόπο θα σταματήσει η ανακάλυψη φαρμάκων, για να προσφύγουν σε φθηνότερες και λιγότερο αμφιλεγόμενες προσεγγίσεις όπως η συνδυαστική χημεία, ή η συνθετική βιολογία χωρίς να διατρέχουν τον κίνδυνο να χαρακτηριστούν τα προϊόντα αυτά έργα «βιοπειρατείας».(Karasov, 2001)

Τα πολύτιμα επιτεύγματα των επιχειρήσεων βιοαναζήτησης δεν βασιζόταν μόνο στην πρώτη ύλη των γενετικών πόρων των αναπτυσσομένων χωρών αλλά και στην παρακαταθήκη της παραδοσιακής γνώσης των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινωνιών.

Οι τεχνολογικές καινοτομίες της επιστήμης έκαναν εφικτή την αύξηση της οργανικής αξίας ενός προϊόντος ή την προσθήκη νέας ιδιότητας στο ήδη υπάρχον προϊόν. Τις

περισσότερες φορές όμως αυτή η νέα ιδιότητα ήταν ήδη γνωστή στους ιθαγενείς που τη χρησιμοποιούσαν εδώ και χρόνια. (Tsioumanis et al.,2003).

Η απελευθέρωση του παγκοσμίου εμπορίου και η κατοχύρωση των ΔΔΙ συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό οι βιοαναζητητές να οικειοποιηθούν τη γνώση αυτή, να την ιδιωτικοποιήσουν και εμπορευματοποιήσουν για δικά τους συμφέροντα, δημιουργώντας νέες συνθήκες στην αγορά, νέα δεδομένα στο καθεστώς ιδιοκτησίας με προσθήκη άυλης ή προστιθέμενης αξίας στη γνώση αυτή.(Bavikatte & Robinson, 2011)

2.5 Παραδοσιακή γνώση

Είναι δύσκολο να διαχωριστεί η πρόσβαση στους γενετικούς πόρους από τη γνώση, κυρίως επειδή η πρόσβαση στους γενετικούς πόροι συμπίπτει πολύ συχνά με τη γνώση των αυτοχθόνων πληθυσμών και των τοπικών κοινοτήτων, την επονομαζόμενη παραδοσιακή γνώση. (Aquilar,2001)

Η παραδοσιακή γνώση είναι ένα πολύ ευρύς ορισμός, ο οποίος αγκαλιάζει ολόκληρη την κουλτούρα των ανθρώπων που ζουν σε αυτόχθονες ή τοπικές κοινότητες. Αποτελεί ένα μίγμα που προέρχεται από τις μακροχρόνιες παραδόσεις και πρακτικές που διεξάγονται και τις πνευματικές έννοιες και τις πεποιθήσεις των κοινοτήτων προκειμένου να επιβιώσουν σε ένα συγκεκριμένο τοπικό περιβάλλον. Η παραδοσιακή γνώση, μπορεί είναι κωδικοποιημένες αλλά και απλώς προφορικά μεταδιδόμενες από γενιά σε γενιά πληροφορίες. Έτσι, ο όρος «παραδοσιακή» σχετίζεται με τον τρόπο που έχει δημιουργηθεί η γνώση, διατηρηθεί και διαδοθεί και όχι με τη φύση της ίδιας της γνώσης.(Finetti, 2011)

Ο ΠΟΔΙ ορίζει την παραδοσιακή γνώση ως κουλτούρα και πνευματική ιδιοκτησία, κληρονομιά των αυτοχθόνων και κληρονομιά εθμικών δικαιωμάτων που περιλαμβάνει τη λογοτεχνία, καλλιτεχνικές ή επιστημονικές εργασίες, εκδηλώσεις, εφευρέσεις, επιστημονικές ανακαλύψεις, σχέδια, διακριτικά γνωρίσματα και σύμβολα, απόρρητες πληροφορίες και καινοτομίες ή δημιουργίες που θεμελιώνονται στην παράδοση. Επίσης, μπορεί να αφορά σε

γεωργικές, επιστημονικές, τεχνικές, οικολογικές και ιατρικές γνώσεις (φάρμακα και θεραπείες), που σχετίζονται με τη βιοποικιλότητα ή τη λαϊκή τέχνη, τη γλώσσα ή άλλα στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς. Η θεμελίωση στην παράδοση λαμβάνει χώρα, όταν έχουμε αναφορά σε ένα σύστημα γνώσης που μεταφέρεται από γενιά σε γενιά, προσιδιάζει σε ένα συγκεκριμένο πληθυσμό και σε μια περιοχή και συνεχώς εξελίσσεται σε διαλεκτική σχέση με τις μεταβολές στο περιβάλλον.(Dayuan,2011)

Αυτή η γνώση είναι εγκατεστημένη σε εμπειρίες του παρελθόντος και την παρατήρηση και συνιστά συνήθως μια συλλογική ιδιοκτησία μιας κοινωνίας. Σύμφωνα με το (UNEP), η γνώση αυτή "μπορεί να αντιπαραβληθεί με την κοσμοπολίτικη γνώση, η οποία έχει παραχθεί από την παγκόσμια εμπειρία και τις «δυτικό- επιστημονικές» ανακαλύψεις και συνδυάζει, οικονομικές προτιμήσεις και φιλοσοφίες με εκείνες άλλων διαδεδομένων πολιτισμών.(Mugabe,1999)

Η παραδοσιακή γνώση, ενώ συνδέεται στενά με το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας δεν μπορεί να υπαχθεί στο πλαίσιο προστασίας της TRIPS και την υπάρχουσα νομοθεσία για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Ο συλλογικός της χαρακτήρας αντίκειται στην ιδιωτική πρωτοβουλία που δεσπόζει στο Δίκαιο ΔΔΙ και η μακράιωνη εμπειρία και εφαρμογή που σχετίζονται με αυτή, δεν πληροί την προϋπόθεση του κριτηρίου «νέου». Περαιτέρω, κυρίως ο σκοπός της είναι αυτό που αντίκειται στο σκοπό των πνευματικών δικαιωμάτων, αφού εκείνα μετατρέπουν τη γνώση σε ένα εμπορεύσιμο αγαθό, που δεν εντάσσουν τη γνώση στο ταιριαστό πολιτιστικό της πλαίσιο. (Mugabe,1999)

2.6 Ο ρόλος των κοινοτήτων στη διαχείριση των γενετικών πόρων

Τα πρώτα οικοσυστήματα και οι πληθυσμοί που φιλοξενούσαν μεταλλάχθηκαν σε τοπικές κοινότητες που απώλεσαν την αρμονική σχέση τους με τη φύση, κυρίως λόγω των δομών της σύγχρονης κρατικής εξουσίας και της επικράτησης των όρων της αγοράς. Η μετέπειτα βέβαια κοινωνική οργάνωση στηρίχθηκε στο νέο μοντέλο της ιδιοκτησίας και η

βιομηχανοποίηση επέφερε νέες μονάδες οργάνωσης σε σχέση με τις παραδοσιακές. Όμως οι κοινότητες αυτές πορεύθηκαν στο χρόνο και εξακολούθησαν να εξαρτώνται από τη σχέση τους με τη φύση για την επιβίωσή τους. Χρησιμοποίησαν τους φυσικούς πόρους και τη γνώση γύρω από αυτούς για τη διαχείριση των κοινωνικο-οικονομικών και οικολογικών πτυχών της ζωής τους και τη διατήρηση αυτών.

Ορισμένες κοινότητες, ακόμη εξαρτώνται για την επιβίωσή τους από την παραδοσιακή γνώση η οποία διαβιβάστηκε σε αυτές, σύμφωνα με τους νόμους της κοινότητας. Είναι προφανές να ισχυριστούμε, ότι οι κοινότητες αυτές είχαν κάθε συμφέρον να συμπεριφέρονται φιλικά προς το περιβάλλον και να συνεισφέρουν στην αειφόρο χρήση αυτού. Οικονομικές και πολιτικές προσεγγίσεις ετών υποστήριξαν ότι οι κοινότητες, δομημένες από ανθρώπους δεν μπορεί παρά να αποτελούν εμπόδιο στην ορθολογική χρήση των πόρων, αφού στηρίζονται ακριβώς σε αυτά που πρέπει να διατηρηθούν. (Arun-Gibson et al., 1999)

Εμπειρικές και ιστορικές έρευνες όμως, υπονομεύουν τα επιχειρήματα που απεικονίζουν τις κοινότητες μόνο ως σφετεριστές των φυσικών πόρων. Έδειξαν ότι οι κοινότητες έχουν μια μακροπρόθεσμη ανάγκη για τις ανανεώσιμες πηγές κοντά στις οποίες ζουν, και διαθέτουν περισσότερες γνώσεις σχετικά με αυτούς τους πόρους από άλλους πιθανούς παράγοντες, με αποτέλεσμα να διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στον τομέα της διατήρησης των προϊόντων της βιοποικιλότητας. Αν οι άνθρωποι έχουν διαμορφωθεί για να χρησιμοποιούν το περιβάλλον τους με βιώσιμους τρόπους για χιλιάδες χρόνια, μπορεί να είναι δυνατό να το πράξουν και σήμερα και να επιτυγχάνουν τα ίδια αποτελέσματα. Είναι, ως εκ τούτου, οι καλύτεροι διαχειριστές. (Arun-Gibson et al., 1999)

Ο βαθμός εξάρτησης της κοινότητας από τους πόρους ασφαλώς και μπορεί να επηρεάσει τη σχέση διατήρησης, αφού μπορεί αυτός οδηγήσει σε εξάντλησή τους, και σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες που αφορούν αυτήν να μην μπορέσει να υποστηρίξει ένα πρότυπο μοντέλο διαβίωσης που να συνεισφέρει σε αειφόρο χρήση των πόρων αυτών. Από την άλλη η επάρκεια, μπορεί να εξασφαλιστεί ακριβώς από ένα βιώσιμο μοντέλο αξιοποίησης αυτών.

Είναι τόσο στενά συνυφασμένη η έννοια της κοινότητας και της διαχείρισης των πόρων, που δεν μπορεί να παραβλεφθεί η σπουδαιότητά της στο πεδίο αυτό. Η κοινή διαπίστωση αυτού του γεγονότος είχε οδηγήσει στην αναγνώριση του ρόλου των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων στην ανάπτυξη και διαχείριση του περιβάλλοντος λόγω της παραδοσιακής γνώσης που κατέχουν με την αρχή 22 της Διακήρυξης του Ρίο αλλά και της αξίας της τελευταίας και τη συνεισφορά αυτής στην προστασία των ειδών, οικοσυστημάτων και τοπίων στο κείμενο της ΣΒΠ.

Ωστόσο αυτή η αναγνώριση δεν μπόρεσε να ξεπεράσει την εθνική κυριαρχία και οι αυτόχθονες και οι τοπικές κοινότητες δεν συναλλάχθηκαν στη ΣΒΠ ως μέρη, και ως φορείς της παραδοσιακής γνώσης με πρόσβαση στους γενετικούς πόρους. Οι αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες έμειναν εκτεθειμένες στις πρακτικές των μεγάλων πολυεθνικών οι οποίες «σε μία νέα ψηφιακή εποχή, με εργαλεία κατάκτησης τις πατέντες και τα ΔΔΙ, αρνούνται προϋπάρχοντα δικαιώματα και διαγράφουν προηγούμενες ιστορίες πολιτισμών».(Shiva, 2000, in David & Halbert, 2015) όπως συνέβη στην γνωστή περίπτωση της φυλής San για το φυτό Hoodia της ερήμου Καλαχάρι. (Wynberg et al.,2009)

3.0 δρόμος για το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια

3.1 Τα προβλήματα στην εφαρμογή της ΣΠΒ -Θεσμική πολυπλοκότητα

Η θέσπιση λοιπόν των διατάξεων της ΣΒΠ αν και αποτέλεσε μια δραστική αντίδραση στο φαινόμενο της «βιοπειρατείας» που επέβαλλε μονοπώλια στη διαχείριση του οφέλους της χρήσης των γενετικών πόρων μέσω των αναπτυγμένων κρατών που εκμεταλλεύτηκαν και απομύζησαν τη βιοποικιλότητα των αναπτυσσομένων, αλλά και την παραδοσιακή γνώση των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων δεν ήταν από μόνη της ισχυρή να επιφέρει αλλαγές στο καθεστώς και ειδικά στην επίτευξη του τρίτου στόχου. Αυτός ο τρίτος στόχος έμελλε να χαρακτηριστεί το «ορφανό παιδί» της Σύμβασης.

Πραγματικά ως απόκριση στις απαιτήσεις του πρώτου στόχου της ΣΒΠ, αναλήφθηκαν παγκοσμίως σημαντικές πρωτοβουλίες για τη διατήρηση όλης της ποικιλίας μορφών ζωής στον πλανήτη, πολλές από αυτές να έχουν χαρακτηριστεί ως απειλούμενες σε μεγάλο βαθμό. Ως απόκριση στις απαιτήσεις του δεύτερου στόχου, προέκυψε το αίτημα για αειφορία σε έργα και δραστηριότητες, με την ανάπτυξη να βαπτίζεται βιώσιμη ενώ ο τρίτος στόχος που καθιέρωσε απόδοση ωφέλειας και σε αυτούς που διαθέτουν τον γενετικό πόρο και που συνέβαλαν στη διατήρησή κι όχι μόνο σε αυτούς που τον μετέτρεψαν σε οικονομικό αγαθό, δεν είχε την ανάλογη ανταπόκριση και εφαρμογή. (Βώκου, 2014)

Οι διατάξεις της ΣΒΠ εμπειρεύσαν σημαντικά μέτρα για την αναγνώριση των δικαιωμάτων των ιθαγενών κοινοτήτων και την ανάπτυξη των καθεστώτων που θα εμπόδιζαν την υπεξαίρεση των γενετικών πόρων και της συνδεδεμένης με αυτούς παραδοσιακής γνώσης. Ως σύμβαση όμως είχε κάποιες αδυναμίες, γιατί δεν διέθετε έναν αποτελεσματικό μηχανισμό για την επίλυση των διαφορών, που προέκυπταν από τους όρους που εισήγαγε. Περαιτέρω όμως και οι εξελίξεις από το 1992, γύρω από το παγκόσμιο καθεστώς για τη βιοποικιλότητα και την ΠΓ είχαν αρχίσει να γίνονται πολύ σύνθετες. (Srinivas, 2012)

Ένα πρώτο πρόβλημα που προέκυψε ήταν ότι η σύμβαση επιχειρούσε για πρώτη φορά να διευθετήσει δικαιώματα πρόσβασης και χρήσης στους γενετικούς πόρους, που μέχρι

τότε χρησιμοποιούσαν ανεξέλεγκτα και χωρίς περιορισμούς οι αναπτυγμένες χώρες που διέθεταν τους οικονομικούς πόρους και την τεχνογνωσία.

Όπως διαπιστώθηκε, στη διαχείριση των γενετικών πόρων είχαν διαμορφωθεί πολλαπλά καθεστώτα διακυβέρνησης με διαφορετική αντίληψη για τους όρους και τις προϋποθέσεις πρόσβασης στους γενετικούς πόρους, διανομής των ωφελειών τους και κατοχύρωσης δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας για ευρεσιτεχνίες που προέρχονται από αυτούς. Αυτή η διάσπαση της διακυβέρνησης εκφράστηκε με τη διαμόρφωση διάφορων fora, στα οποία τα ζητήματα που αναφέρονται στην πρόσβαση στους γενετικούς πόρους, στη σχετική με αυτούς παραδοσιακή γνώση και στα δικαιώματα βιομηχανικής (ευρεσιτεχνίες, σήμα, επωνυμία, βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα χρησιμότητας) και πνευματικής ιδιοκτησίας, αποτέλεσαν κυρίαρχο θέμα συζήτησης. (Αναστασιάδου, 2012)

Στα πλαίσια αυτά, η Διεθνής Συνθήκη σχετικά με τους Φυτογενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία (International Treaty on Plant Genetic Resources - ITPGRFA) του FAO εγκρίθηκε από τη Διάσκεψη του FAO, το Νοέμβριο του 2001. Αυτή η νομικά δεσμευτική Συνθήκη κατίσχυσε της Διεθνούς Δέσμευσης για τους Φυτογενετικούς Πόρους για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία (International Undertaking on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture) του 1983, το οποίο θεωρούσε τους ανωτέρω φυτογενετικούς πόρους «Δημόσιο Αγαθό» και «Κοινή Κληρονομιά του Ανθρώπινου Είδους». Η Διεθνής Συνθήκη σχετικά με τους Φυτογενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία εναρμόνισε, μεταξύ των άλλων, το Διεθνές Σύμφωνο για τους Φυτογενετικούς Πόρους για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία, με την «Εθνική Κυριαρχία» και την «Εμπορική αξία» των πόρων αυτών, το οποίο είχε προβλεφτεί στη ΣΠΒ.(ΥΠΕΚΑ,2014)

Αυτό δεν ήταν όμως αρκετό για να επιφέρει την ισορροπία στις σχέσεις των εμπλεκόμενων χωρών χρηστών και χωρών παρόχων, καθώς για την αποτροπή της συνέχισης αυθαίρετης πρόσβασης και εκμετάλλευσης γενετικών πόρων αλλά και της παραδοσιακής

γνώσης έπρεπε να εναρμονιστούν με το καθεστώς της εθνικής κυριαρχίας των πόρων και άλλες διεθνείς συμφωνίες για να αποφευχθούν περαιτέρω συγκρούσεις. Εκτός από τη Διάσκεψη των Μερών της ΣΒΠ, καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις έπαιξε το Συμβούλιο της TRIPs του ΠΟΕ και ο ΠΟΔΙ.

Η προστασία των γενετικών πόρων, έτσι όπως βρίσκονται στη φύση κατά τη Συμφωνία της TRIPs του ΠΟΕ δεν μπορούσε να κατοχυρωθεί. Επιπλέον αν και υπήρχε ένα υποτυπώδες πλαίσιο για την προστασία από τη βιοπειρατεία, υπήρξαν μεγάλες διαφωνίες για την εφαρμογή ενός κοινά αποδεκτού συστήματος ευρεσιτεχνιών, το οποίο θα εμπόδιζε την αθρόα απονομή διπλωμάτων τους .

Οι συγκρούσεις ήταν αναπόφευκτες, αφού το καθεστώς διαχείρισης των γενετικών πόρων μεταξύ του ΠΟΕ, της ΣΒΠ και του ΠΟΔΙ ήταν εντελώς διαφορετικό και εξυπηρετούσε άλλα συμφέροντα. Ο πρωταρχικός σκοπός του ΠΟΕ ήταν η απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών με θέσπιση ελάχιστων επιπέδων προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, και όχι ο προσδιορισμός των συμβατικών υποχρεώσεων των κυβερνήσεων όσον αφορά την πρόσβαση στο γενετικό υλικό στο έδαφος άλλων χωρών. (Carvalho de, 2000)

Η επικάλυψη των διεθνών αυτών καθεστώτων αποκάλυψε τις θεμελιώδεις διαφορές του κανονιστικού προσανατολισμού της TRIPs και της ΣΒΠ με την πρώτη, να προωθεί την ιδιωτικοποίηση των γενετικών πόρων μέσω ΔΔΙ και τη δεύτερη να έχει θέσει ως κανόνες και αρχές της την ισότιμη κατανομή και διατήρηση.(Rosendal, 2001)

Από την άλλη ο ΠΟΔΙ με σκοπό του την εξασφάλιση των δικαιωμάτων Διανοητικής Ιδιοκτησίας ήταν προφανές ότι συνηγορούσε στο μονοπώλιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας των βιοαναζητητών που προέρχονταν από τις αναπτυγμένες χώρες. Οι αναπτυσσόμενες χώρες ούτε τους οικονομικούς πόρους διέθεταν, ούτε την τεχνογνωσία και δυστυχώς ούτε την εθνική νομοθεσία για να κατοχυρωθούν.

Καθώς οι συγκρούσεις εντεινόταν γύρω από τα ζητήματα ιδιοκτησίας και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας οι συζητήσεις γύρω από τη θέση των αυτοχθόνων και

των τοπικών κοινοτήτων βρίσκονταν στο επίκεντρο των αντιπαραθέσεων. Οι εκπρόσωποι τους μέσα από τα μέρη που είχαν επικυρώσει το κείμενο 169 του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (International Labour Organisation-ILO) το 1959 που αναθεωρήθηκε το 1989 και που επιχειρούσε να προασπίσει την ευάλωτη θέση των αυτοχθόνων πληθυσμών στις σύγχρονες οικονομικοκοινωνικές δομές δεν μπορούσαν να αντιταχθούν στα μεγάλα συμφέροντα και να επηρεάσουν τις διαπραγματεύσεις. (ILO,1959)

Οι χώρες που είχαν επικυρώσει τη ΣΒΠ ζήτησαν από τον ΠΟΔΙ, να τοποθετηθεί επί αυτών και η απάντηση του Οργανισμού ήταν η σύσταση το 2000 μιας Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τους Γενετικούς Πόρους, την Παραδοσιακή Γνώση και τις Λαϊκές Παραδόσεις.(Dayuan,2011) Στο πλαίσιο αυτό, καταβλήθηκαν μετέπειτα προσπάθειες από τον ΠΟΔΙ για τη δημιουργία ενός *sui generis* συστήματος κατανομής ωφελειών. (Τουλιοπούλου, 2013)

Ο ΠΟΕ συμμορφώθηκε με την TRIPs, τη συμφωνία για το εμπόριο σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα και δεν αναγνώρισε, σε αντίθεση με τη ΣΒΠ, τη σπουδαιότητα της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους και την εθνική κυριαρχία σε αυτούς. Ο εντοπισμός των διαφορών οδήγησε σε κενά στην εφαρμογή των διεθνών συμφώνων και σε σύγκρουσή τους. Στα πλαίσια αυτά το 2001 στη Ντόχα, διατυπώθηκαν οδηγίες προς το Συμβούλιο για την TRIPs και τη σχέση της συμφωνίας αυτής με τη ΣΒΠ. (Finetti ,2011)

Επιπλέον, αυξήθηκε το ενδιαφέρον και οι συζητήσεις γύρω από τα θέματα της αναφοράς της χώρας καταγωγής των γενετικών πόρων, των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης και εφευρέσεων και τις πρακτικές των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων στις αιτήσεις για κατοχύρωση δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ιδιαίτερος επίμαχο στάθηκε το άρθρο 27 της TRIPs το οποίο επιτρέπει την έγκριση των δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας σε εφαρμογές που βασίζονται σε βιολογικούς ή γενετικούς πόρους και παραδοσιακή γνώση, χωρίς να απαιτεί για την αποκάλυψη των πηγών, την προηγούμενη ενήμερη συναίνεση (PIC) και τους αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους (MAT) για την πρόσβαση και την κατανομή των ωφελειών από τη χρήση τους. (Dayuan,2011)

Στην 6^η Διάσκεψη της CBD το Μάιο του 2002, υιοθετήθηκε ένα μη δεσμευτικό κείμενο, οι «Κατευθυντήριες Γραμμές της Βόννης» για την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους και τη Δίκαιη και Ορθή Διανομή των ωφελειών από τη Χρήση τους. Το κείμενο αυτό όπως φαίνεται, αποτέλεσε το έναυσμα για το ξεκίνημα πολυετών διαπραγματεύσεων που θα οδηγούσε σε ένα διεθνές καθεστώς πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και τη διανομή των εξ' αυτών οφελών. (EEK, 2003)

Η απόφαση της έβδομης διάσκεψης των συμβαλλομένων μερών (COP) της ΣΠΒ το 2004 στην Κουάλα Λουμπόρ ήταν σημαντική. Επιτεύχθηκε συμφωνία, με την οποία εξασφαλίστηκε η συμμετοχή των ιθαγενών και των τοπικών κοινοτήτων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, των βιομηχανιών και επιστημονικών και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, καθώς και διακυβερνητικών οργανώσεων, στην επεξεργασία και διαπραγμάτευση ενός διεθνούς καθεστώτος για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη συμμετοχή στα οφέλη με σκοπό την υιοθέτηση ενός μέσου ή οργάνου για την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 15 και του άρθρου 8 (i) της Σύμβασης και τους τρεις στόχους της Σύμβασης. (Bavikatte & Robinson, 2011)

Οι μετέπειτα Διακηρύξεις των Cancun, Cusco και Interlaken προετοίμασαν το πολιτικό κλίμα που θα έθετε τις βάσεις για την υιοθέτηση ενός κανονιστικού πλαισίου με δεσμευτικό περιεχόμενο. Το ρυθμιστικό αυτό κείμενο θα επιχειρούσε να επιβάλλει την ασφάλεια και τάξη στις συναλλαγές και να ανασυγκροτήσει τον «κατακερματισμένο ή άναρχο χώρο συναλλαγής των καρπών της βιοποικιλότητας» (Αναστασιάδου, 2012)

3.2 Ο ρόλος των μη κρατικών φορέων στην πορεία του δεύτερου πρωτοκόλλου της ΣΒΠ

Η απόπειρα να διευθετηθεί το θέμα της πρόσβασης στη βιοποικιλότητα που αποτελούσε πάντα γκρίζα ζώνη στο περιβαλλοντικό δίκαιο και οι διαπραγματεύσεις γύρω από

αυτό που τελικά κατέληξαν στο δεύτερο πρωτόκολλο της ΣΒΠ, χαρακτηρίστηκαν από την ιδιαίτερα ενεργό και εποικοδομητική συμμετοχή των μη κρατικών φορέων.

Με τον όρο μη κρατικούς φορείς, κατανοούμε τους διεθνείς φορείς που δεν είναι κυβερνητικοί και που αναφέρονται επίσης ως κυρίως ενδιαφερόμενα μέρη ή ιδιωτικοί φορείς. Μπορεί να είναι επιχειρηματικοί φορείς, επιστημονικά μέρη ή οργανισμοί, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις που συναντώνται συνήθως ως μη κυβερνητικές οργανώσεις αλλά και αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες (ILCs) ή αγρότες, εργάτες κλπ. (Orsini, 2014)

Η εμπλοκή των μη κυβερνητικών φορέων και παραγόντων στα θέματα που αφορούν τη βιοποικιλότητα είναι γνωστή από την εποχή της Στοκχόλμης με την έκρηξη των περιβαλλοντικών οργανώσεων και κινημάτων τη δεκαετία του 1970. Η Σύνοδος Κορυφής στο Ρίοτο 1992 αποτέλεσε ορόσημο στις σχέσεις μεταξύ κυβερνήσεων και ΜΚΦ, καθώς οι προπαρασκευαστικές επιτροπές ακολουθήθηκαν στη λεπτομέρεια από εκατοντάδες ΜΚΟ που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της Ατζέντας 21, των Αρχών των Δασών και της Διακήρυξης του Ρίο. Περίπου 10.000 ΜΚΟ αναφέρθηκαν να έχουν παρακολουθήσει τη Διάσκεψη του Ρίο. (Yamin, 2001)

Υπάρχουν πολλές ενδείξεις επίσης για μεσολάβησή τους, στους στόχους της ΣΒΠ επεκτείνοντας τη συζήτηση από τη διατήρηση, στη βιώσιμη χρήση των συνιστωσών της και την επεξεργασία των κατευθυντηρίων γραμμών της Βόννης. (Orsini, 2014)

Αλλά και από τις αρχές του εικοστού αιώνα οι μη κυβερνητικοί φορείς ενεπλάκησαν σε θέματα που παρέκκλιναν του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου αφού η ευαισθητοποίησή τους άγγιξε και άλλους τομείς που μετέπειτα αποδείχθηκαν επίκαιροι και η ιδεαλιστική τους και παρασκηνακή δράση συνέδραμε στην ίδρυση οργανώσεων όπως αυτής του ILO (Yamin, 2001)

Τα περιβαλλοντικά θέματα ήγειραν επιστημονικές, κοινωνικές και οικονομικές συζητήσεις και η πρόσβαση και ο καταμερισμός των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων δεν αποτέλεσε εξαίρεση στον κανόνα, αφού δημιούργησε έντονες συζητήσεις σχετικά με ένα ευρύ φάσμα διεθνών θεμάτων όπως το εμπόριο, την πνευματική ιδιοκτησία, την παραδοσιακή γνώση και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Οι διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στο δεύτερο πρωτόκολλο της ΣΒΠ ήταν μακροχρόνιες και μόνο 12 μη κρατικοί φορείς συμμετείχαν στις συζητήσεις γύρω από την πρόσβαση και την κατανομή των ωφελειών διαρκώς και για μεγαλύτερο διάστημα. Από αυτές οι 3 εδρεύουν σε αναπτυσσόμενες χώρες και οι 9 στην Ευρώπη ή Βόρεια Αμερική. Εντύπωση προκάλεσε ότι η Λατινική Αμερική, αν και χώρα με πλούσια βιοποικιλότητα δεν εκπροσωπήθηκε από φορείς.

Μεταξύ των φορέων δημιουργήθηκαν ισχυροί πόλοι σύγκρουσης, αφού οι ICC, BIO και η Crop Life International ήταν ισχυροί αντίπαλοι σε ένα δεσμευτικό και περιεκτικό πρωτόκολλο ABS ενώ οι IFB, IIN, Tebtebba, IPCB, NAHO, RAIPON και TULALIBETRIBES ως εκπρόσωποι των Διεθνών Τοπικών Κοινοτήτων (ILCs) διεκδίκησαν να ακουστεί η φωνή των αυτοχθόνων με την IFB να έχει την πιο ενεργό συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις. Τέλος υπήρξαν και οι υποστηρικτές του ισχυρού διεθνούς ABS καθεστώτος όπως η Berne Declaration και η TWN με μέλος την Tebtebba, με την πρώτη να εστιάζει κυρίως στη δημοσιοποίηση της αυθαίρετης χρήσης του φυτού Hoodia και να τονίζει την ανάγκη για δημιουργία ενός ισχυρού διεθνούς μηχανισμού που θα εμπόδιζε την υπεξαίρεση των γενετικών πόρων. Επίσης ως φορέας διάχυσης κυρίως πληροφοριών γύρω από το καθεστώς ABS έδρασε το CISDL, το οποίο αγωνίστηκε για την ενσωμάτωσή του καθεστώτος και σε άλλα διεθνή σύμφωνα με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη. (Orsini, 2014)

Γενικά η συμμετοχή των ΜΚΟ στις διαδικασίες του πρωτοκόλλου κρίνεται ότι ήταν σημαντική, αφού βοήθησαν περισσότερο ως φορείς επιβολής κανόνων για τον προσδιορισμό της κοινής έννοιας της δικαιοσύνης και εναρμόνισαν τις αντιλήψεις τους γύρω από αυτήν την έννοια με αυτές των κρατών. Αντίθετα από τους ακτιβιστές που συνήθως αμφισβητούν τα περιεχόμενα των κανόνων της διεθνούς πολιτικής, οι ΜΚΟ ως μέλη επιστημονικών κοινοτήτων, έπαιξαν το ρόλο των εμπειρογνομόνων και συμβούλων σε αυτές τις διαπραγματεύσεις. (Suiseeya, 2014)

Το αποτέλεσμα της συμφωνίας θεωρήθηκε μια μεγάλη δίκαιη νίκη ως επιστέγασμα των προσπαθειών των υποστηρικτών των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων ενώ η

έλλειψη συγκεκριμένων δεσμεύσεων για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας συσχετίστηκε με την απουσία από τις διαπραγματεύσεις των περιβαλλοντικών ομάδων.

Σίγουρα η ικανοποίηση για την επίτευξη του αποτελέσματος δεν έφερε τον εφησυχασμό από τη στιγμή που το καθεστώς ABS (Access and Benefit sharing of Genetic Resources' utilization)- (Πρόσβαση και διανομή του Οφέλους από τη χρήση των Γενετικών Πόρων) υπόκειται και ελέγχεται από τις εθνικές νομοθεσίες που διαδραματίζουν το ρόλο τους και επηρεάζεται και από άλλα καθεστώτα τα οποία σε διεθνή fora υποστηρίζονται ικανοποιητικά από διαφορετικούς μη κρατικούς φορείς.

Συνεπώς, το στοίχημα μετά και την ισχύ του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια είναι να εξομαλυνθεί η αντίθεση μεταξύ των διαφόρων καθεστώτων και ειδικότερα αυτής, που πηγάζει από τη ΣΒΠ και το δεύτερο Πρωτόκολλό της και την TRIPs, ώστε το ένα καθεστώς να μην αποτελεί πρόσκομμα για τους στόχους του άλλου.

3.3 Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια

Το Πρωτόκολλο, είναι ένα δεσμευτικό κείμενο το οποίο υιοθετήθηκε στην ομόθυμη πόλη της Ιαπωνίας, την 29η Οκτωβρίου 2010 και αποτελεί δεύτερο πρωτόκολλο της μητρικής του συνθήκης, της ΣΠΒ. Τιτλοφορείται «Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους και Δίκαιη και Ισότιμη Διανομή του Οφέλους που προκύπτει από τη χρήση τους» (Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their utilization) και αποτελεί μια νέα συμπληρωματική συμφωνία εξειδίκευσης της ΣΒΠ. (Nagoya Protocol, 2010)

Η διεθνής αυτή συμφωνία σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 1, άρχισε να ισχύει την ενενηκοστή ημέρα από την ημερομηνία κατάθεσης του πεντηκοστού εγγράφου επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης. Στις 14 Ιουλίου 2014 κατατέθηκε το πεντηκοστό έγγραφο επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης και έτσι το πρωτόκολλο άρχισε να ισχύει στις 12 Οκτωβρίου 2014. Σήμερα αριθμεί ήδη 70 μέλη.

Ήδη η ΕΕ εξέδωσε σχετική ανακοίνωση στην επίσημη εφημερίδα της στις 27.9.2014 για την απόφαση έγκρισής εξ ονόματός της και τον Κανονισμό 511/2014 σχετικά με τα μέτρα συμμόρφωσης αλλά και τον 1866/2015 Εκτελεστικό Κανονισμό για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων σχετικά με την εφαρμογή του.

Το πρωτόκολλο κινείται πάνω στον τρίτο στόχο της ΣΒΠ, με άξονα τους γενετικούς πόρους και την παραδοσιακή γνώση και εισάγει ένα καινοτόμο σύστημα πρόσβασης και κατανομής ωφελειών από τη χρήση αυτών (ABS) δίνοντας έμφαση στην προηγούμενη κατόπιν ενημέρωσης συναίνεση των παρόχων (Prior Informed Consent-PIC) και τους αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους (Mutually Agreed Terms).

Αντικείμενο του Πρωτοκόλλου, είναι η δίκαιη και ισότιμη διανομή του οφέλους που προκύπτει από τη χρήση των γενετικών πόρων, η υπό όρους πρόσβαση σε αυτούς και η μεταφορά της τεχνολογίας, χωρίς να παραβλέπονται τα υφιστάμενα δικαιώματα στους πόρους αυτούς και στην τεχνολογία σε συνδυασμό με την κατάλληλη κεφαλαιοδότηση, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη βιώσιμη χρήση των συνιστωσών της, που αποτελούν τους πρώτους δύο στόχους της ΣΒΠ.

Το πρωτόκολλο αναγνωρίζει και επικυρώνει τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών επί των φυσικών πόρων που βρίσκονται στην περιοχή δικαιοδοσίας τους, όπως και η μητρική σύμβαση, καθώς και την εξουσία των κρατών όσον αφορά τον καθορισμό της πρόσβασης στους γενετικούς πόρους τους. Επιβάλλει σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να δημιουργήσουν τις συνθήκες εκείνες που θα διευκολύνουν την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους επί των οποίων ασκούν κυριαρχικά δικαιώματα, για περιβαλλοντικά ορθές χρήσεις από άλλα συμβαλλόμενα μέρη στη σύμβαση.

Καθιστά επίσης υποχρεωτική για κάθε συμβαλλόμενο μέρος, τη λήψη μέτρων με στόχο τον δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των αποτελεσμάτων της έρευνας και ανάπτυξης, καθώς και των οφελών που προκύπτουν από την εμπορική και κάθε άλλη χρησιμοποίηση γενετικών πόρων, μεταξύ του ιδίου και του συμβαλλομένου μέρους που παρέχει τους πόρους αυτούς. Ο εν λόγω καταμερισμός συμφωνείται βάσει αμοιβαίως αποδεκτών όρων. Η σύμβαση καλύπτει επίσης την πρόσβαση και τον καταμερισμό των οφελών ως προς τις

γνώσεις, καινοτομίες και πρακτικές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων, που είναι σημαντικές για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιολογικής ποικιλομορφίας.

Γενικά, το πρωτόκολλο προάγει τη νομική σαφήνεια για τους κατόχους και χρήστες των γενετικών πόρων. Προβλέπει ειδικότερες υποχρεώσεις για συμμόρφωση με την εσωτερική νομοθεσία ή κανονιστικές απαιτήσεις για τα μέρη που παρέχουν τους γενετικούς πόρους, αλλά και συμβατικές υποχρεώσεις μεταξύ των μερών που αναλαμβάνονται με τους αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους (MAT). Οι προβλέψεις αυτές θεωρούνται η καινοτομία του πρωτοκόλλου διότι δύνανται να εξασφαλίσουν ότι το μέρος που παράγει γενετικούς πόρους θα αμειφθεί για τη συμβολή του αυτή, όταν οι τελευταίοι διακομιστούν από την επικράτεια του.

Επίσης, το πρωτόκολλο ενισχύει τη δυνατότητα των ιθαγενών και τοπικών κοινοτήτων να ωφεληθούν από τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης τους στην οποία προβαίνουν άλλα συμβαλλόμενα μέρη και η οποία σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους όπως και των πρωτότυπων τεχνικών και πρακτικών, που επίσης συνδέονται με τους γενετικούς πόρους. Επιτάσσει την προηγούμενη συναίνεση (PIC) των τοπικών πληθυσμών στη χρήση της παραδοσιακής γνώσης ή άλλως, την έγκριση τους ή τη συμμετοχή τους στη διαδικασία αξιοποίησής της.

Μέσα από το Πρωτόκολλο προτείνεται επίσης, ένας παγκόσμιος πολυμερής μηχανισμός που θα καλύπτει τις περιπτώσεις διασυνοριακών ανταλλαγών και τις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατόν να χορηγηθεί η προηγούμενη κατόπιν ενημέρωσης συναίνεση (PIC).

Επίσης, σε εθνικό επίπεδο προϋποθέτει ένα κρίσιμο σημείο επαφής, το οποίο θα λειτουργεί ως πηγή πληροφόρησης και σε διεθνές επίπεδο προβλέπει την ίδρυση εκτός από μίας Διακυβερνητικής Επιτροπής που θα επιβλέπει την εφαρμογή του και ενός μηχανισμού διευθέτησης (Clearinghouse), που θα συντονίζει τις προσπάθειες των κρατών.

3.4 Μια πρώτη αποτίμηση του Πρωτοκόλλου-Συμπεράσματα

Η πορεία για τη χάραξη μιας διεθνούς πρακτικής πάνω στα θέματα της πρόσβασης και εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων αποδείχθηκε εξαιρετικά δύσκολη και η διαμόρφωση ενός νομικού συστήματος χαρακτηρίστηκε από πολλές ζυμώσεις σε ένα σύνθετο και γεμάτο δυναμική χώρο.

Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια βρίσκεται ακόμη σε εμβρυϊκό στάδιο, μη μπορώντας να δείξει αποτελέσματα από την υλοποίηση και επιτυχία των μηχανισμών του. Το θέμα της πρόσβασης στη βιοποικιλότητα και της εκμετάλλευσης των πόρων αυτής είναι ακόμη μια ανοιχτή πληγή δεκαετιών.

Για πολλούς η πληγή αυτή δεν μπορεί να επουλωθεί, από τη στιγμή που το Πρωτόκολλο δεν μπορεί να δράσει με αναδρομική ισχύ, με αποτέλεσμα να αφήνει μετέωρες πολλές υποθέσεις αυθαίρετης εκμετάλλευσης που ήδη έχουν λάβει χώρα τα προηγούμενα χρόνια, ειδικά στην πληγείσα αφρικανική ήπειρο κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας. (Aubertin & Filoche, 2011)

Η απλούστερη μέθοδος για την προώθηση μιας μεγάλης κλίμακας συνεργασία είναι η διαφάνεια. Το Πρωτόκολλο, προτείνει έναν μηχανισμό παρακολούθησης και πληροφόρησης. Αλλά επειδή το κέντρο πληροφόρησης, δεν απαιτεί από κάθε ανεπτυγμένη χώρα να εκθέτει τις συνεισφορές του, τα οφέλη που προκύπτουν από την παρακολούθηση είναι δύσκολο να υλοποιηθούν. Ομοίως, οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν υποχρεούνται να εκθέσουν έκθεση σχετικά με την παροχή πρόσβασης σε βιοποικιλότητα και έτσι συχνά θα μπορούν να περιορίζουν την πρόσβαση των αλλοδαπών και εθνικών ερευνητών σε αυτήν. (Kursar, 2011)

Το πρωτόκολλο, φιλοδοξεί να υλοποιήσει την ανάγκη σύνταξης ενός κανονιστικού πλαισίου για την πρόσβαση και εκμετάλλευση της βιοποικιλότητας. Η αποτελεσματική εφαρμογή του εν λόγω κανονισμού θα συμβάλλει επίσης στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας και στη βιώσιμη χρήση των παραμέτρων της, σύμφωνα με τις διατάξεις της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλομορφία.

Η επιτυχής εφαρμογή του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια εξαρτάται στην ουσία από τη διαπραγμάτευση, από τους χρήστες και τους παρόχους γενετικών πόρων ή παραδοσιακών γνώσεων που συνδέονται με γενετικούς πόρους, αμοιβαίως αποδεκτών όρων, που θα οδηγήσουν σε δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό οφελών και θα συμβάλουν στον ευρύτερο στόχο του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια, ήτοι στη συμβολή στη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιολογικής ποικιλομορφίας.

Περαιτέρω, το πρωτόκολλο βασίζεται σε ένα μελλοντικό υποθετικό σενάριο αφού είναι άγνωστο πότε χρονικά και σε τι έκταση θα προκύψουν αυτά τα οφέλη από τους γενετικούς πόρους με δεδομένο ότι θα χρειαστούν χρόνια ερευνών και πειραμάτων, ενώ η χρήση των γενετικών πόρων από τις χώρες-χρήστες δεν θα επιφέρει το παραμικρό όφελος στις χώρες παρόχους.

Αναγνωρίζει την εθνική κυριαρχία επί των πόρων, αφήνει όμως το αποτέλεσμα της προσπάθειας να εξαρτάται τελικά από την εθνική νομοθεσία κάθε μέλους-χώρας χωρίς να εγγυάται με αυτό τον τρόπο καμία συντονισμένη προσπάθεια των κρατών για ένα αποτελεσματικό σύστημα ABS. Η προσπάθεια των μερών, εξαρτάται από τις οικονομίες τους και τη δυνατότητα ανάπτυξης των ιδίων, των θεσμών και του ανθρώπινου δυναμικού που είναι απαραίτητοι για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου. Έτσι δεν είναι σίγουρο αν τα μέρη μπορούν να εφαρμόσουν επιτυχώς και προς όφελος τους το Πρωτόκολλο.

Ήδη από την Πρώτη Συνεδρίαση της Διακυβερνητικής Επιτροπής το 2011 φάνηκε, ότι πολλά κράτη δεν είναι έτοιμα να εφαρμόσουν προς όφελός τους το Πρωτόκολλο. (Τουλιπούλου, 2012)

Όπως και στη ΣΒΠ ο μηχανισμός για την εκπλήρωση των δεσμεύσεων στηρίζεται σε εθελοντικές προσπάθειες. Οι μέχρι στιγμής παρόμοιες συμφωνίες έχουν δείξει ότι προωθούν ελάχιστα τη διεθνή επιστημονική συνεργασία. Τα τελευταία αρχεία των Ηνωμένων Εθνών για την περιβαλλοντική διακυβέρνηση δεν είναι ενθαρρυντικά, μερικά από τα πιο κρίσιμα ζητήματα πήραν δεκαετίες για να λυθούν, και φαίνεται ότι αυτή η πολυτέλεια πια δεν υπάρχει. (Kursar, 2012)

Ειδικότερα, για τους αυτόχθονες και τις τοπικές κοινότητες, δεν κατοχυρώνει κανένα μεμονωμένο δικαίωμα κατοχής ,ενώ η ενήμερη συγκατάθεση και οι συμφωνηθέντες όροι είναι πεδία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Το ερώτημα που τίθεται, είναι αν αυτό το καθεστώς θα καθιερώσει εν τέλει νέους όρους εκμετάλλευσης της παραδοσιακής γνώσης. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς, ότι για να αποκομίσουν τα οφέλη που επιφυλάσσει για αυτούς το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια θα πρέπει να έχει προηγηθεί θεμελιωμένο δικαίωμά τους (“established right”) πάνω στους πόρους, από την εθνική νομοθεσία.

Περαιτέρω, υπάρχουν υπερδυνάμεις που δεν έχουν ακόμη υπογράψει το Πρωτόκολλο όπως η Ρωσία και ο Καναδάς, άλλες αναπτυγμένες χώρες που δεν έχουν επικυρώσει όπως η Ιαπωνία και η Αυστραλία αλλά και χώρες όπως οι ΗΠΑ που δεν είναι μέλη ούτε της ΣΒΠ , ούτε του Πρωτοκόλλου. Λαμβάνοντας υπόψη τα μεγέθη των οικονομιών τους, την εμπλοκή τους στα θέματα του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου και κυρίως τα συμφέροντα που εκπροσωπούν και σχετίζονται με την εκμετάλλευση της βιοποικιλότητας καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι ένα μεγάλο μερίδιο του αναπτυγμένου κόσμου δεν επιζητά την ύπαρξη του και αδιαφορεί για τους διεθνείς κανόνες που θέτουν οι λοιποί.

Επίσης, φαίνεται ότι το Πρωτόκολλο εφαρμόζεται και ισχύει για τους γενετικούς πόρους επί των οποίων τα κράτη έχουν κυριαρχικά δικαιώματα, και δεν επεκτείνεται στο σύνολο του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 4 της ΣΠΒ, επί παραδείγματι σε δραστηριότητες που διεξάγονται σε θαλάσσιες περιοχές, πέραν της εθνικής δικαιοδοσίας. (Aubertin & Filoche, 2011)

Η έρευνα σχετικά με τους γενετικούς πόρους επεκτείνεται σταδιακά σε νέες περιοχές, ειδικά στους ωκεανούς, οι οποίοι παραμένουν το λιγότερο εξερευνημένο και γνωστό περιβάλλον του πλανήτη. Η ανοιχτή θάλασσα σε μεγάλο βάθος συγκεκριμένα, συνιστά το τελευταίο μεγάλο σύνορο του πλανήτη και προσελκύει ολοένα και μεγαλύτερο ενδιαφέρον όσον αφορά την έρευνα, την αναζήτηση και την εξερεύνηση πόρων. Με αυτό τον τρόπο το καθεστώς της εκμετάλλευσης της βιοποικιλότητας της ανοιχτής θάλασσας παραμένει ατελές και ασαφές. Εκεί ισχύει ακόμη ο κανόνας της εξυπηρέτησης κατά προτεραιότητας “first-

come, first-served” «πρώτος εξυπηρετείται, αυτός που φτάνει πρώτος.» (Τουλιοπούλου, 2012)

Τέλος, αναγκαία κρίνεται μία παγκοσμίως κανονιστική φόρμουλα η οποία θα επιφέρει την ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων της διανοητικής ιδιοκτησίας, της εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης. Διαφορετικά, το Πρωτόκολλο θα μείνει ως μία ακόμη προσπάθεια για διεθνή διακυβέρνηση σε συνθήκες θεσμικής πολυπλοκότητας, ως άλλο ένα όραμα για τη βιοποικιλότητα και το καθεστώς εκμετάλλευσής της, που έμεινε στις λέξεις.

3.5 Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια και η παγκόσμια διακυβέρνηση-δικαιοσύνη

Η διακυβέρνηση ακόμη και σε μια στενή έννοια εντός του κράτους, και στα πλαίσια της άσκησης δημόσιας πολιτικής, επειδή αυτό δεν είναι ομοιογενής οντότητα πρέπει να είναι πολυεπίπεδη και πολυπαραγοντική. Καθίσταται δε πολύ πιο πολύπλοκη, όταν τα κράτη καλούνται να συνδράμουν σε ένα σκοπό που υπερβαίνει τα όρια των συνόρων και συμφερόντων τους, όταν αυτά καλούνται να αλληλεπιδράσουν με άλλους φορείς και να υλοποιήσουν πλαίσια που αλληλεπιδρούν με άλλους θεσμούς της κοινωνίας, της οικονομίας της πολιτικής ή του πολιτισμού και χάρη ενός γενικότερου δημοσίου συμφέροντος. (Paanola, et al., 2009)

Η βιώσιμη διαχείριση των γενετικών πόρων αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και η μέχρι τώρα διάσπαση των καθεστώτων διακυβέρνησης των γενετικών πόρων σε συνδυασμό με τους ανελλιπείς και ανεφάρμοστους θεσμούς, δεν ανέστειλαν τη διάβρωση και απώλεια τους και συγκέντρωσαν τα οφέλη της χρήσης τους στον αναπτυγμένο Βορρά. Οι μακροχρόνιες προσπάθειες σε διεθνές επίπεδο με στόχο τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ανάσχεση της απώλειας αυτής αλλά και την αποκατάσταση της δικαιοσύνης δεν επιτεύχθηκε και φαίνεται ότι έχει να διανύσει ακόμη μακρύ δρόμο.

Οι μέχρι στιγμής δράσεις λάβανε χώρα σε ένα πλαίσιο μεγάλης θεσμικής ποικιλομορφίας, όπου πολλαπλές δυνάμεις βρίσκονταν στην εργασία σε πολλαπλά επίπεδα και όπου στιγμές του συντονισμού συνυπήρξαν με περιόδους παραφωνίας. Η εφαρμογή ενός πλαισίου διακυβέρνησης των πόρων από ότι φάνηκε είναι αδύνατη χωρίς τις παρεμβάσεις των καθεστώτων και των φορέων που καλούνται να διαμορφώσουν αυτό το πλαίσιο, που επηρεάζουν και επηρεάζονται από αυτό.(Paavola et al.,2009)

Έτσι με αυτή την έννοια το πρωτόκολλο της Ναγκόγια, αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα συνύπαρξης πλαισίου διακυβέρνησης και καθεστώτων διακυβέρνησης. Για να τεθεί η θεσμική αυτή ρύθμιση σε ισχύ, εργάστηκαν όπως είδαμε πέρα από τους εκπροσώπους των κρατών και πάρα πολλοί επίσημοι και ανεπίσημοι φορείς που επηρέασαν τις συμπεριφορές των παραγόντων του πλαισίου. Έχει εξάλλου υποστηριχθεί, ότι ένα συγκεκριμένο πλαίσιο διακυβέρνησης μπορεί να προσφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα μόνο με την πληρέστερη κατανόηση ενός ευρύτερα αναπτυσσόμενου καθεστώτος διακυβέρνησης.(Paavola et al.,2009)

Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι οδηγεί εγγυημένα και άμεσα στα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Προς το παρόν το θεσμικό συγκρότημα της παγκόσμιας διακυβέρνησης ABS έχει υποστηριχθεί ότι παραμένει ρευστό. Οι συνεχιζόμενες διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του Πρωτοκόλλου μπορούν και πρέπει να επιφέρουν αλληλεπιδράσεις με άλλα θεσμικά όργανα, ιδρύματα και μηχανισμούς. Αν και το πρωτόκολλο δεν κατάφερε να προκαλέσει μία ριζική αλλαγή στην αρχιτεκτονική της παγκόσμιας διακυβέρνησης, ωστόσο εισήγαγε κρίσιμες αλλαγές εντός του ίδιου θεσμικού συμπλέγματος, που μπορεί να θεωρηθούν προς το παρόν, πιο απαιτητικές από τις αλλαγές στους θεσμούς.(Oberthür & Pozaroswska, 2013)

Σε ένα σύστημα διακυβέρνησης ABS, η δικαιοσύνη περιπλέκεται με την προστασία του περιβάλλοντος με έναν μάλλον ιδιαίτερο τρόπο. Στους περισσότερους τομείς παγκόσμιας περιβαλλοντικής διακυβέρνησης η δικαιοσύνη και η ισότητα υπηρετούν μία αρχή που οδηγεί σε προσπάθειες επίτευξης περιβαλλοντικών στόχων. Στο σύστημα διακυβέρνησης ABS η δικαιοσύνη καθαυτή, βρίσκεται στο κέντρο του, είναι ο στόχος που πρέπει να επιτευχθεί. Οι

άλλοι δύο στόχοι θεωρείται ότι θα επωφεληθούν από την υλοποίηση της δικαιοσύνης αυτόματα.(Oberthür & Rosendal, 2014)

Το ερώτημα είναι βέβαια πώς μπορεί να γίνει αυτό τη στιγμή που όχι μόνο απουσιάζει ένα αποτελεσματικό εναλλακτικό υπόδειγμα αλλά και οι στοιχειώδεις θεσμοί και οι διαδικασίες για την αντιμετώπιση σε παγκόσμια κλίμακα του μέγιστου αδιαίρετου προβλήματος που καλείται να λύσει αυτή η διαιρεμένη ανθρωπότητα.

Επιπροσθέτως, η διαχείριση και διακυβέρνηση των γενετικών πόρων σχετίζεται άμεσα με παγκοσμίου εμβέλειας οικονομικά και κοινωνικά και ηθικά ζητήματα όπως είναι ο παγκόσμιος επισιτισμός, η διατροφική ασφάλεια, η καταπολέμηση των μονοπωλίων στη διακίνηση των πατενταρισμένων αγαθών ζωτικής σημασίας για την επιβίωση, η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και η κατοχύρωση της παραδοσιακής γνώσης ως συλλογικού αγαθού που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους και τα δικαιώματα των φορέων της (αυτόχθονες και τοπικοί πληθυσμοί), το δικαίωμα στην ευημερία και την ελευθερία.

Στο προοίμιο του πρωτοκόλλου αναφέρεται, ότι τα οφέλη που απορρέουν από τη χρησιμοποίησή τους θα πρέπει να καταμερίζονται δίκαια και ισότιμα, προκειμένου να συμβάλλουν στην εξάλειψη της φτώχειας και, κατά συνέπεια, στην επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών. Τα ζητήματα που έχουν τεθεί ως προτεραιότητα στην παγκόσμια ατζέντα των Στόχων της Χιλιετίας είναι όπως φαίνεται άμεσα συνυφασμένα με τη διαχείριση των γενετικών πόρων.

Αυτό δείχνει ότι στην ουσία υπάρχουν προσδοκίες ότι το πρωτόκολλο θα λειτουργήσει ως ένας άλλος μηχανισμός διακυβέρνησης με δράση σε παγκόσμιο επίπεδο για την εξάλειψη της απόλυτης φτώχειας και πείνας, την εδραίωση της βασικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά του κόσμου, την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων, τη μείωση της παιδικής θνησιμότητας, την προστασία της μητρότητας, την καταπολέμηση του AIDS και της ελονοσίας, την προστασία του περιβάλλοντος και δημιουργία μιας παγκόσμιας συμμαχίας για την ανάπτυξη.(UNMDG, 2015)

Ήδη, το Σεπτέμβριο 2015, στο πλαίσιο ειδικής Συνόδου της Γενικής Συνέλευσης Ηνωμένων Εθνών, υιοθετήθηκε από τους Αρχηγούς Κρατών η “Ατζέντα 2030” που περιέχει

τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals – SDGs) και τους 169 Υποστόχους (targets) τους. Σε αντίθεση με τους προγενέστερους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (Millennium Development Goals – MDGs) που αφορούσαν βασικά αναπτυξιακά ζητήματα των αναπτυσσομένων μόνο χωρών, οι SDGs είναι παγκόσμιοι/οικουμενικοί, καθώς καλούνται να τους υλοποιήσουν όλες οι χώρες, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες.

Η επιτυχής εφαρμογή των νέων στόχων θα απαιτήσει μια ανανεωμένη και ενισχυμένη παγκόσμια συνεργασία (global partnership), μια καθολική προσπάθεια για την αντιμετώπιση των αλληλένδετων προβλημάτων της εξάλειψης της φτώχειας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Η προσπάθεια θα πρέπει να επικεντρωθεί στην αντιμετώπιση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων με ολοκληρωμένο τρόπο, στην ενίσχυση της συνοχής πολιτικών, στη χρηστή διοίκηση και στην αμοιβαία λογοδοσία.(ΥΠΕΚΑ)

Είναι σαφές ότι τα ζητήματα γύρω από τη σημασία της διατήρησης της βιοποικιλότητας, της ιδιοκτησίας των πόρων, την αντιμετώπιση της πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και την διανομή των οφελών από αυτούς, την αναγνώριση της αξίας της παραδοσιακής γνώσης και της αυτονομίας των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων είναι κανονιστικής φύσης και γεννούν τον ηθικό προβληματισμό μας γύρω από τη σχέση μας με τη φύση, τις τωρινές και μέλλουσες γενεές ανθρώπων, τους θεσμούς και τις κοινωνικές πρακτικές που υπάρχουν.

Περαιτέρω, η προσπάθεια μείωσης των ανισοτήτων μέσω του καθεστώτος ABS και η προσδοκώμενη συμβολή του πρωτοκόλλου στην εξάλειψη των παγκοσμίων προβλημάτων και στην εδραίωση μιας παγκόσμιας συμμαχίας για ανάπτυξη των τρίτων χωρών και τη μείωση του χάσματος Βορρά –Νότου, η «πρόσφατη Ατζέντα 2030» και οι οικουμενικοί της στόχοι καταδεικνύουν ότι αυτά τα ζητήματα αντιμετωπίζονται ως θέματα ορθότητας και δικαιοσύνης, και ότι οι προσπάθειες επίλυσης αυτών σε παγκόσμιο επίπεδο άπτονται ηθικών ζητημάτων και εγείρουν ερωτήματα παγκόσμιας δικαιοσύνης.

Η βιοποικιλότητα και τα προϊόντα της από την οποία εκκολάπτονται τα υπόλοιπα ζητήματα που σχετίζονται με αυτή θέτει υπό ηθική εξέταση τη σχέση ανθρώπου-φύσης. Πώς

πρέπει να γίνεται αντιληπτό το περιβάλλον; Μπορεί η διατήρηση της βιοποικιλότητας να θεμελιωθεί ηθικά; Οφείλουμε κάτι στη φύση και γιατί;

Ένα μείζον θέμα αφορά επίσης τη διανομή των φυσικών πόρων στον κόσμο η οποία εγείρει συζητήσεις γύρω από την παγκόσμια δικαιοσύνη την «κοινή παγκόσμια κληρονομιά» και τα πιθανά μοντέλα αναδιανομής αυτών. Ποια είναι τα προβλήματα που προκύπτουν από τυχόν εφαρμογή τους;

Η βιώσιμη ανάπτυξη κάνει κατανοητό ότι δεν μπορεί να διαχωριστεί η αξία του περιβάλλοντος από την ζωή των εμβίων όντων. Πώς όμως πρέπει να προσεγγίζονται οι απαιτήσεις της βιωσιμότητας ώστε η αντίληψή της να αποτελεί μια ευρεία σύλληψη της ανθρώπινης φύσης; Με ποια έννοια πρέπει να διαφυλάσσονται οι πόροι; Ποιο ρόλο καλείται να παίξει η διαγενεακή δικαιοσύνη;

Η κατανομή της βιοποικιλότητας και των αγαθών της καθώς και οι προσπάθειες για εδραίωση ενός δίκαιου και ισότιμου συστήματος για την πρόσβαση και εκμετάλλευση των γενετικών της πόρων συνδέεται αναπόφευκτα με θέματα ισότητας και ακριβοδικίας. Τι είδους ισότητα είναι επιθυμητή και πώς τα διάφορα είδη δικαιοσύνης μπορούν να συνεισφέρουν σε αυτό;

Επιπλέον, η ταύτιση των Στόχων της Χιλιετίας με τους στόχους του Πρωτοκόλλου καθώς και το κάλεσμα υλοποίησης των οικουμενικών στόχων της «Agenda 2030», θέτει και ζητήματα παγκόσμιας διακυβέρνησης που κάνουν αναπόφευκτη τη σύνδεσή τους με την έννοια της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Τι είδους δικαιοσύνη είναι αυτή που μας ενδιαφέρει; Ποιο είναι το περιεχόμενο της; Πώς συνδέεται αυτή με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και ποιο είναι το ζητούμενο; Πώς μπορεί αυτό να επιτευχθεί;

Το δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας θα επιχειρήσει να επικεντρωθεί στα ζητήματα αυτά, μέσα από μια φιλοσοφική σκοπιά εντοπίζοντας τις βιοηθικές προεκτάσεις, ανησυχίες και διλήμματα του υπό επεξεργασία θέματος.

ΤΜΗΜΑ Β΄

1. Η ηθική σημασία της βιοποικιλότητας

1.1. Άνθρωπος και φύση

Όπως είδαμε και στο πρώτο μέρος η αξιολόγηση της βιοποικιλότητας, μέσω των εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρουν τα οικοσυστήματα, απασχόλησε μεγάλη μερίδα βιολόγων επιστημόνων. Δεν ήταν λίγοι αυτοί που εξέφρασαν την άποψη, ότι είναι άσκοπο να δίδεται αξία, από τη στιγμή που η αξία είναι αναπόσπαστο στοιχείο της. «Για τη βιοποικιλότητα η αξία είναι, απλά είναι. Τίποτε περισσότερο ή τίποτε λιγότερο. Κανένα επιτελείο εμπειρογνομώνων αξιολογητών δεν είναι απαραίτητο για να εκτιμηθεί αυτή η αξία» (Ehrenfeld, 1988) Για άλλους πάλι, η αξία της βιοποικιλότητας είναι άπειρη και μια συζήτηση γύρω από αυτήν είναι άσκοπη, εφόσον δεν μπορούμε να υπάρξουμε χωρίς αυτήν (Scholes in Salles, 2011)

Αυτή η απόδοση αξίας χρήσης σε συνάρτηση με αντικειμενικές ανάγκες των ανθρώπων για ποικίλους σκοπούς είναι όμως κατανοητή, αφού η φύση ανταποκρίνεται σε ύψιστη ανάγκη για την ίδια τη βιοφυσική υπόσταση των ανθρώπων. Η φύση, είναι το ενδιαίτημα των ανθρώπων, μέσα στο οποίο επιβιώνουν και αναπτύσσονται. Η ύπαρξη τους είναι στενά και άρρηκτα συνδεδεμένη με τη φύση, αφού αυτή αποτελεί τον αναγκαίο όρο για την επιβίωση τους. Τουναντίον, η ιστορική ύπαρξη και εξέλιξη της φύσης είναι ανεξάρτητη από αυτή του ανθρώπου, αφού η φύση και προϋπήρχε του ανθρώπου και μπορεί να εξακολουθεί να υπάρχει χωρίς τον άνθρωπο.

Πέρα από του να συνθέτει την πλούσια βιοποικιλότητα και να παρέχει άμεσης ή δυνητικής χρήσης αγαθά, η φύση αποτέλεσε για τον άνθρωπο, και στοιχείο για την ανάπτυξη της ιδιαίτερης ταυτότητάς του και των εκάστοτε πολιτισμών του. Η φύση σαν έννοια λοιπόν μεταλλάχθηκε και συνεξελίχθηκε με τους ανθρώπους, με αποτέλεσμα η «σχέση του ανθρώπου μαζί της να μην μπορεί να εκληφθεί ως απλή προσαρμογή του ανθρώπου στους κύκλους της. (Τσινόρεμα,2013:382) Συνεπώς, μια νομοτελειακή θεώρηση της σχέσης μας με

αυτή, δεν είναι το ζητούμενο για τον προσδιορισμό των ορίων της ανθρώπινης επέμβασής μας σε αυτή.

Οι όποιες εκτιμήσεις της χρησιμότητας για την ικανοποίηση των βιοτικών του αναγκών ή των σκοπών του δεν μπορεί παρά να αποτελέσουν μια απαρχή για μια ηθική δικαιολόγηση ενός καθήκοντος προστασίας και διατήρησής της και συνακόλουθα και της εκπορευόμενης από αυτήν βιοποικιλότητας. Εστιάζουν στη σημασία της οικολογικής διαφύλαξης και διατήρησης λόγω του οφέλους που προσφέρουν στη ανθρωπότητα.

Το περιβάλλον, το οικοσύστημα, η βιοποικιλότητα αποτελούν κοινό προβληματισμό για την ανθρωπότητα, ακριβώς επειδή είναι μέσα για την ευχαρίστηση και το κέρδος των ανθρώπων. Μια τέτοια θεώρηση της φύσης συσχετισμένη με την ανθρώπινη ευημερία, στηρίζεται σε ένα ωφελμιστικό υπόβαθρο και είναι άκρως εργαλειακή και μη επαρκής για να δικαιολογήσει οποιοδήποτε ηθικό καθήκον προς αυτήν. Αν και χρησιμοποιείται ευρέως για να υπαγορεύσει πολιτικές γύρω από την προστασία της, είναι σαφές ότι αποτελεί μια ανεπαρκή και πολύ συρρικνωμένη αντίληψη, αφού εξαντλεί την αξία του περιβάλλοντος στο τι υπάρχει και προσεγγίζει τους ανθρώπους μόνο με όρους αναγκών. Είναι όμως μόνο το βιοτικό επίπεδο αυτό που μας ενδιαφέρει στην προκειμένη περίπτωση; Ασφαλώς και οι άνθρωποι έχουν ανάγκες, έχουν όμως και αξίες, και εκτιμούν ιδιαίτερος την ικανότητά τους να σκέπτονται λογικά, να αξιολογούν, να επιλέγουν, να συμμετέχουν, να ενεργούν. (Sen, 2015:288 [2009])

Θεμελιώδη ρόλο διαδραματίζει όπως είδαμε και η κοσμοθεωρία που ενίοτε οι άνθρωποι διαμορφώνουν γύρω από τη σχέση τους με τη φύση, η οποία και αφορά περισσότερο μια έννοια ενταγμένη μέσα σε ένα κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, όπως αυτό προσδιορίζεται χρονικά και τοπικά κάθε φορά. Λαμβανομένων υπόψη των μεταλλάξεων της φύσης, ευλόγως τίθεται το ερώτημα, πώς θα μπορούσαμε με κοινά κριτήρια να θέσουμε όρια στη συμπεριφορά μας που επηρεάζει τη σχέση μας με τη φύση και ποια θα είναι τα κριτήρια που πρέπει να επιλεγούν. Ερεϊδεται τελικά η σχέση μας με τη φύση

σε κάποιο ηθικό υπόβαθρο; Μπορεί να δικαιολογηθεί ηθικά η προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας που θεωρείται μέγιστο πια περιβαλλοντικό ζήτημα.

1.2 Εγγενής αξία ,μεταφυσικός οντολογισμός και φυσιοκρατική πλάνη

Σε αναζήτηση ενός κοινού γνώμονα διατυπώθηκαν ισχυρά επιχειρήματα υπέρ της προστασίας της φύσης και της διατήρησης της βιοποικιλότητας σε συνάρτηση με τη μη χρηστική της αξία .

Πράγματι πέρα από τις εκτιμήσεις της χρησιμότητας η φύση και η ποικιλότητα της γλωρίδας και πανίδας της ενέχουν μια अपαράβλητη αξία ύπαρξης, την ήδη αναφερόμενη ως μη χρηστική. Η φύση αποτελεί –τουλάχιστον για τους ανθρώπους-μια εκθαμβωτική και μοναδική στο γαλαξία σύνθετη ολότητα από οργανικά και ανόργανα υλικά. Η οντολογική αυτή αντικειμενική ιδιότητα που υπάρχει στη φύση αιώνια είναι αυτοφυής. (Σταμάτης,2013:114)

Η οντολογική αυτή ιδιότητα της φύσης στάθηκε αφορμή να δημιουργηθεί μία οικοκεντρική λογική η οποία είχε ως αποτέλεσμα την ανθρωπομορφική προσωποποίηση της φύσης. Στην ιδιότητα ύπαρξης της φύσης επικολλήθηκαν κανονιστικά υπονοούμενα και αξιολογικές συμπαραδηλώσεις. (Σταμάτης,2013:114)

Με σημαντικότερο εκπρόσωπο τον Aldo Leopold και την «Ηθική της Γης» ξεκίνησε μια προσπάθεια ενοποίησης της οικολογίας με την ηθική, με επέκταση της ηθικής κοινότητας σε όλο το φυσικό κόσμο. Απορρίφθηκε η όποια χρησιμοθηρική θεώρηση της φύσης και υιοθετήθηκε η αντίληψη της αυταξίας της. (Γεωργόπουλος, 2006:254,258 [2002])

Ο άνθρωπος μετατράπηκε από κυρίαρχο ον σε απλό μέλος της κοινότητας, το οποίο πρέπει να σέβεται τα υπόλοιπα μέλη και έχει ηθικές υποχρεώσεις μόνο ως προς την κοινότητα της Γης, ως προς ολότητες όχι ως προς μεμονωμένα μέλη. Η ολιστική αυτή προσέγγιση της ηθικής της γης συμπληρώθηκε όταν το κριτήριο της εγγενούς αξίας

αναζητήθηκε σε συστημικές ιδιότητες της φύσης και τη δήλωση του Leopold «ένα πράγμα είναι σωστό, όταν τείνει να διατηρήσει την ακεραιότητα, τη σταθερότητα και την ομορφιά της βιοτικής κοινότητας. Είναι λάθος όταν τείνει προς το αντίθετο...» (Γεωργόπουλος, 2006:264 [2002])

Τέτοιες ιδιότητες μπορεί να αποτελούν και άλλα χαρακτηριστικά όπως η πολυπλοκότητα, η ποικιλότητα και η σπανιότητα. Η βιοποικιλότητα μπορεί να θεωρηθεί ίσως το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό. (Γεωργόπουλος, 2006:264 [2002])

Η ολιστική αυτή προσέγγιση που εκλαμβάνει τη βιόσφαιρα και τα οικοσυστήματα ως σύνθετα μέρη που πρέπει να διατηρούνται καθαυτά υποκύπτει στο αδιέξοδο της επονομαζόμενης φυσιοκρατικής ή νατουραλιστικής πλάνης, αφού θεωρεί ότι από μια απλή φυσική περιγραφή του πώς είναι η φύση, μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα του τι πρέπει να κάνουμε.

Το άλμα από τη δήλωση απλών γεγονότων σε αξιολογικές κρίσεις του δέοντος ή μη δέοντος, αποκρυσταλλώνουν μια νέου τύπου σχέση από το είναι ή δεν είναι, κάτι το οποίο δεν μπορεί να συναχθεί ως λογικό και στην ιστορία της φιλοσοφίας είχαν επισημάνει τόσο ο Πλάτωνας, όσο και αργότερα ο Hume. (Γεωργόπουλος, 2006:268) Ο τελευταίος, θεώρησε ότι πρέπει να ερευνάται και να εξετάζεται η νέα σχέση και να δοθεί ένας λόγος για αυτό που φαίνεται εντελώς ακατανόητο. Η απαγόρευση της παραγωγής του δέοντος από το είναι και η μη δυνατότητα προσδιορισμού του αγαθού που καταλαμβάνει, απασχόλησε μετέπειτα πολλούς φιλόσοφους που προσπάθησαν να ενισχύσουν το επιχείρημα της απαγόρευσης, ταυτίζοντας το αξιολογικό με το επιτακτικό το οποίο και δεν μπορεί να συναχθεί από το περιγραφικό όπως ο Hare, αλλά και προσπαθώντας να εξηγήσουν ότι το αγαθό δεν μπορεί να οριστεί παρά μονάχα με δεοντολογικούς όρους, γιατί δεν είναι φυσική ιδιότητα, όπως έκανε ο Moore. (Williams, 2009:203 [1985])

Σε παρόμοιες νατουραλιστικές χίμαιρες υπέπεσαν και άλλες θεωρίες, όπως οι βιοκεντρικές απόψεις που διατυπώθηκαν από τον Taylor οι οποίες έθεσαν τη βιόσφαιρα ως

υποκείμενο σεβασμού και κάθε μορφή ζωής άξιας σεβασμού έχουσα έμφυτη εγγενή αξία και συνιστώσα ένα τελεολογικό κέντρο ζωής.(Γεωργόπουλος,2006:225)

Η διαμάχη αυτή μεταξύ επιστημολογίας και ηθικής, με επίκεντρο την αντίθεση είναι και δέοντος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο για τα οικολογικά ζητήματα με εκπροσώπους άλλων ρευμάτων όπως αυτών της Βαθιάς Οικολογίας (Naess, Deep Ecology) να ισχυρίζονται ότι μπορεί να υπάρξει λογική μετάβαση από το ένα πεδίο στο άλλο, αφού η οικολογία είναι στην ουσία μια ηθική προστακτική. Εμείς ως μέλη του οικοσυστήματος, δεν έχουμε παρά να πράττουμε προς πραγμάτωση των εγγενών αξιών της ευημερίας της ανάπτυξης, του πλούτου και της ποικιλότητας κάθε μορφής ζωής.(Vardy & Grosh, 1999:308[1994])

Οι θεωρίες αυτές και άλλες συναφείς δεν μπόρεσαν να δικαιολογήσουν την ηθική μας σχέση με τη φύση αλλά απεναντίας συνέτειναν στο να αλλοιώσουν με ένα αυθαίρετο τρόπο την έννοια της. Αφενός με την εμμονή τους στην υπερβολική προσήλωση και υποταγή στους νόμους της, την εξύψωση αυτών και τη μοιρολατρική ευλάβεια προς τη φύση, αντιμετωπίζοντας αυτή ως ένα «οιονεί αξιοσέβαστο φορέα συμφερόντων» (Σταμάτης,2013:115) και αφετέρου με τη χρήση της αξίας ύπαρξης της φύσης ως κριτηρίου για την ιεράρχηση των όντων στη φύση σύμφωνα με ένα «κοσμολογικό σενάριο το οποίο παρέμεινε επιστημονικά και μεταφυσικά αστήρικτο». (Τσινόρεμα, 2013:383) Δεν υπάρχει βιοκεντρική ή οικοκεντρική ιεραρχία των όντων που να δικαιολογεί ρεαλιστικά τις περιβαλλοντικές αξίες. (Τσινόρεμα, 2013:383)

Σίγουρα τα οικολογικά επιστημονικά δεδομένα δεν είναι άσχετα προς τα ηθικά ερωτήματα αφού αυτά προϋποθέτουν τη γνώση γύρω από αυτά. Η ύπαρξή τους όμως δεν συνιστά λόγο που να μπορεί να δικαιολογήσει ότι πρέπει να υπάρχουν ή ότι πρέπει να τυχουν της προστασίας μας ώστε να υπάρχουν. Τι και αν είναι τα τέλεια τα συστήματα, η δομή και οργάνωσή τους; Το γεγονός από μόνο του δεν μπορεί να μας πει γιατί θα πρέπει να τα διατηρούμε. Η θεμελίωση μιας ηθικής αξίωσης απαιτεί έναν συλλογισμό ο οποίος εμπλέκει κανονιστικής φύσεως λόγους, και όχι μόνο εμπειρικούς, ή επιστημονικούς.

Περαιτέρω όλες αυτές οι θεωρίες καταλήγουν σε έναν παραλογισμό με το να προβάλλουν μηνύματα παραίτησης του ανθρώπινου είδους από τις αξιώσεις και τις δραστηριότητές του προκειμένου να γίνει σεβαστός ο νόμος και η αξία της φύσης. Εστιάζουν έτσι σε ένα ετεροκαθορισμό του ανθρώπου ο οποίος συντελείται μέσω του θεμελιακού και καθολικής ισχύος μηχανισμού αναγκαιότητας και αιτιότητας (*nexus effectivus*) (Σταμάτης,2013:31)που ο άνθρωπος μοιράζεται με τα υπόλοιπα έμβια όντα, ενώ αδιαφορεί εντελώς για την ουσία του ανθρώπου και την ειδολογική ιδιοσυστασία, που πρέπει να πραγματώσει και να επιβεβαιώσει ο ίδιος η οποία και τον οδηγεί μέσω του «φύτρου ελευθερίας» στην αυτενέργεια και τον αυτοκαθορισμό του. (*nexus finalis*) (Σταμάτης,2013:33)

1.3 Φιλελευθερισμός και η διεύρυνση της ηθικής κοινότητας

Στα πλαίσια πιο «φιλελεύθερων» απαντήσεων στο πρόβλημα της διεύρυνσης της ηθικής κοινότητας κάποιοι ηθικοί φιλόσοφοι, όπως ο Peter Singer απάντησαν με ορθολογικά επιχειρήματα ότι αν δεν συμπεριληφθούν τα ζώα σε αυτήν, συντρέχει υποψία ειδισμού. Η θεωρία του Singer,η οποία συνδέει την ηθική υπόσταση με κριτήρια όπως η αισθαντικότητα και η συνείδηση συνηγορεί υπέρ μιας αξιολογικής ιεράρχησης των μορφών ζωής, με αποτέλεσμα να αποκλείονται τελικά τα φυτά, τα φυσικά αντικείμενα ή άλλες μορφές ζωής που δεν μπορούν να έχουν συνειδητή εμπειρία. (Vardy & Grosh, 1999:306[1994])

Σύμφωνα με τα ηθικά όρια της θεωρίας αυτής, η βιοποικιλότητα τίθεται εκτός, αφού ως μη έχουσα αισθαντική φύση δεν έχει την αξία που απαιτείται για το σεβασμό και την προστασία μας, παρά μόνο εμμέσως, μέσω της εξωτερικής αξίας που της προσδίδουν οι άνθρωποι.

Τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά του πόνου και της ευχαρίστησης εκτός από τον υποκειμενισμό και επιλεκτισμό τους οδηγούν αναπόφευκτα και σε μία υπολογιστική ωφελμιστική προσέγγιση, αφού επιθυμητή είναι η μεγιστοποίηση της ευχαρίστησης και της

ευτυχίας, η οποία όμως δεν μπορεί να είναι καθολική αφού αυτή πολλές φορές επιτυγχάνεται με τη δυστυχία κάποιων άλλων.(Τσινόρεμα,2013:388)

Η διεύρυνση της ηθικής κοινότητας με συμπερίληψη των μη ανθρωπίνων ζώων επέφερε και τη διεύρυνση του «λεξιλογίου των δικαιωμάτων» (Τσινόρεμα,2013:388) σε αυτά. Ο Tom Regan, θεωρεί ότι τα ζώα ως ανήκοντα στην ηθική κοινότητα έχουν δικαιώματα. Με αυτόν τον τρόπο προσδίδει με έναν αυθαίρετο τρόπο ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά στα ζώα, που είναι αποκλειστικά ιδιότητες των ανθρωπίνων κοινωνιών και πολιτισμών. Ομοίως η ηθική, τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις είναι έννοιες που και γλωσσικά κατασκευάζονται από τον άνθρωπο και ουσιαστικά λειτουργούν με αυτόν και για αυτόν.

Μπορούμε λοιπόν να συνάγουμε ότι κάθε αντίληψη ή θεωρία ηθικής που απορρίπτει την ανθρωποκεντρική σκοπιά και προσέγγιση του ζητήματος δεν μπορεί να δικαιολογήσει επαρκώς μια περιβαλλοντική ηθική. Η ηθική απευθύνεται σε ανθρώπους ως φορείς των πράξεων, ενώ δικαιούχοι ή αποδέκτες μπορεί να είναι εκτός από άλλους ανθρώπους και άλλα είδη ή μη έμβια όντα ακόμη και χαρακτηριστικά αφηρημένα, όπως η βιοποικιλότητα.(Τσινόρεμα, 2013:390)

Μια ανθρωποκεντρική λοιπόν αντίληψη για το πώς μπορούμε με ηθικά κριτήρια να αντιμετωπίσουμε το ζήτημα της βιοποικιλότητας και της προστασίας των πόρων της που συνδέεται αναπόσπαστα με την προστασία της φύσης είναι απαραίτητη, αφού μόνο από την οπτική γωνία του ανθρώπου είναι κατανοητή και ερμηνεύσιμη μια τέτοια έννοια. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι η ηθική μας στάση θα πρέπει να εξαρτάται από την πρόκριση του ιδιοτελούς συμφέροντός του γιατί τότε και πάλι εργαλειοποιούμε τη σχέση αυτή.

Η κατανόηση της υποχρέωσής μας λέει ο Sen, μπορεί κάλλιστα σύμφωνα με τι διδαχές του Βούδα, να προκύπτει από την αναγνώριση της ασύμμετρης δύναμής μας που έχουμε ως άνθρωποι απέναντι στη φύση και τα ζώα και όχι από την επίκληση κάποιου οφέλους. Αυτό το πλεονέκτημα ισχύος είναι ο λόγος, ο οποίος μπορεί να μας υποχρεώσει να ασκήσουμε τεράστια επίδραση πάνω στη φύση και τα ζώα, και είναι η ευθύνη αυτή αντίστοιχη της

ευθύνης που έχει η μητέρα απέναντι στο παιδί της. Αυτό το επιχείρημα είναι αρκετό για τη θεμελίωση ενός συλλογισμού για ανάληψη δράσης, όχι όμως και για μια απαίτηση απόλυτης συμμόρφωσης. (Sen, 2015:244 [2009]) Ποιο είναι όμως τελικά το ανθρωπολογικό κριτήριο που θα μας βοηθήσει να διαμορφώσουμε την ηθική μας στάση γύρω από το ζήτημα της βιοποικιλότητας και της εν γένει σχέσης μας με τη φύση;

1.4 Το ενδιαφέρον για τις μέλλουσες γενεές

Η συζήτηση γύρω από τις υποχρεώσεις των ανθρώπων για τη διατήρηση του περιβάλλοντος και τη διαφύλαξη του βιολογικού πλούτου αλλά και αυτές γύρω από το ηθικό status της ανθρώπινης κοινότητας ενισχύθηκαν με την ενσωμάτωσή τους στο πλέγμα των δικαιωμάτων. Η απόλαυση ενός υγιούς, ισορροπημένου και πλούσιου σε βιοποικιλότητα φυσικού περιβάλλοντος θεσπίστηκε ως ανθρώπινο δικαίωμα, το οποίο αναγνωρίστηκε στις παρούσες γενεές, (ενδογενεακή δικαιοσύνη), ταυτόχρονα όμως αναδύθηκε και η έννοια της διαγενεακής δικαιοσύνης, αφορώσα τις μέλλουσες γενεές.

Το ενδιαφέρον του ανθρώπου για τις μέλλουσες γενεές μπορεί απόλυτα να δικαιολογηθεί όχι μόνο λόγω των βιοφυσικών χαρακτηριστικών του που τον ωθούν να επιθυμεί την επιβίωση ανθρώπων και την διατήρηση του είδους του αλλά και από το γεγονός ότι αυτός πιστεύει ότι ανήκει σε μία ιδιότυπη ηθική κοινότητα, που μπορεί να οραματίζεται το μέλλον και να θυμάται το παρελθόν, διαφορετικά «έχει τη δυνατότητα να ενσωματώνει στην ηθική σκέψη του μελλοντικές παραμέτρους». (Partridge [1981], in Πρωτοπαπαδάκης,2013:183)

Το ενδιαφέρον για τις μέλλουσες γενεές εξελίχθηκε σε φιλοσοφικό ζήτημα που έλαβε διαστάσεις δικαιοσύνης και συνδέθηκε με συζητήσεις γύρω από το αν πρέπει ή όχι να αποδίδονται δικαιώματα σε ανθρώπους που δεν έχουν έρθει ακόμη στη ζωή. Αυτή η «οντολογική ανυπαρξία» των μελλοντικών ανθρώπων πυροδότησε συζητήσεις γύρω από την αβεβαιότητα για τον προσδιορισμό της ταυτότητάς τους και των τυχόν δικαιωμάτων τους,

τον συσχετισμό τωρινών υποχρεώσεων και μελλοντικών δικαιωμάτων και γενικότερα την ηθική σημασία μια πράξης που τελείται σήμερα και επιφέρει άγνωστα αποτελέσματα και συνέπειες σε μελλοντικό χρόνο έχοντας σαν αποτέλεσμα αντιφατικές απόψεις γύρω από τη δυνατότητα απόδοσης δικαιωμάτων σε αυτές.(Παιονίδης,1988)

Τα επιχειρήματα για τον κοινωνικό δεσμό μεταξύ των γενεών, η επίκληση ενός ηθικού καθήκοντος αλληλεγγύης, η αρχή της αποταμίευσης όπως αυτή την οραματίστηκε ο Rawls με στόχο την προσπάθεια εξασφάλισης και διαιώνισης «δίκαιων θεσμών και προφύλαξης της υλικής τους βάσης» (Rawls,2001:342[1971] προσκρούουν στην έλλειψη αμοιβαιότητας που δημιουργεί αίσθημα αδικίας και δυσφορίας.

Η αμοιβαιότητα αυτή –ίσως και είναι εφικτή τελικά- σύμφωνα με μια θεωρία του Samuel Sheffler, όχι όμως σε επίπεδο δικαιωμάτων και καθηκόντων. Σύμφωνα με την φρέσκια φιλοσοφική εκδοχή του, και μέσα από μία φανταστική υπόθεση περί εξαφάνισης της ανθρωπότητας, το ενδιαφέρον μας για τις μέλλουσες γενεές συνδέεται με το ενδιαφέρον για την ύπαρξή μας, η οποία θα ήταν προβληματική και ίσως καταστροφική χωρίς αυτές. Η ύπαρξή τους, νοηματοδοτεί τις πράξεις μας, αποτελεί συγκροτητικό όρο αυτών και πλαίσιο για την αξιολόγηση και σκοποθεσία αυτών.(Sheffler,2014)

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η μέριμνα για τη διατήρηση του βιολογικού πλούτου θα έχανε τη σημασία της εάν αφαιρούσαμε από το εννοιολογικό ρεπερτόριό μας τις μελλοντικές γενεές, αφού ο στόχος για την όποια διαφύλαξή του για αυτές, είναι αυτός που ορίζει την πράξη μας τελικά.

Ως προς την βιοποικιλότητα, η διατήρηση και προστασία αυτής, της ποικιλότητας των οικοσυστημάτων και της γενετικής ποικιλότητας, είναι πράξεις που αξιοδοτούνται από την προοπτική της ύπαρξής τους που μπορεί να μας παρακινήσει να εξασφαλίσουμε σε αυτούς τους ίδιους όρους που είναι αναγκαίοι για τις πράξεις μας, δίνοντας την ευκαιρία και σε αυτούς να πράξουν το ίδιο.

Ακόμη και αυτή η απόπειρα να στηριχθεί η υποχρέωση του ανθρώπου να προστατεύσει το περιβάλλον και να μεριμνήσει για την απώλεια της βιοποικιλότητας αν και δεν κάνει αναφορά σε δικαιώματα, βασίζεται σε μια αβέβαιη προοπτική. Τι θα γινόταν όμως

εάν η ανθρωπότητα έχανε για κάποιο λόγο την ικανότητα της να ενσωματώνει στη σκέψη της αυτές τις μελλοντικές παραμέτρους; Υπάρχει τρόπος να θεμελιωθεί το ηθικό καθήκον για προστασία της φύσης και ειδικά της βιοποικιλότητας χωρίς να πρέπει να επινοήσουμε τις μελλοντικές γενεές;

1.5 Ηθικό καθήκον ως κατηγορική προσταγή

Η ικανότητα του ανθρώπου να ενσωματώνει μελλοντικές παραμέτρους στην ηθική του σκέψη, είναι αυτή που δικαιολογεί το ενδιαφέρον του για τις μέλλουσες γενεές. Ταυτόχρονα όμως αποκαλύπτει για τον άνθρωπο κάτι επιπλέον για την ίδια του την υπόσταση, ότι ανήκει όχι μόνο στον αισθητό κόσμο που είναι ο κόσμος μέσα από τον οποίο εμπειρικά αντιλαμβάνεται την υφή του υποκειμένου του και του κόσμου και αποκτά μια γνώση των φαινομένων, αλλά ότι πάνω από όλα αυτός είναι μέλος και ενός «διανοητικού κόσμου». (Καντ,1984:113 [1785]) Αυτό συμβαίνει, γιατί ο άνθρωπος καταφέρνει μέσω της λογικής να δημιουργεί ιδέες που έχουν μια καθαρή αυτενέργεια να ορθώνονται πάνω και από την ικανότητα της νόησης. Αυτό κάνει τον άνθρωπο να διαφέρει από τα άλλα πράγματα και από τον ίδιο τον εαυτό του.(Καντ,1984:114 [1785])

Η ιδέα της ελευθερίας, ως ανεξαρτησία από τα καθοριστικά αίτια του αισθητού κόσμου είναι συνυφασμένη με την αυτονομία, αφού ο άνθρωπος υποτάσσεται αυτοβούλως στους νόμους που ο ίδιος θεσπίζει και οι οποίοι είναι θεμελιωμένοι στη λογική. Η σκέψη του εαυτού μας ως ελεύθερα όντα, είναι αυτή που μας μεταθέτει σε έναν ανώτερο κόσμο, αυτόν της νόησης.(Καντ,1984:115 [1785])

Η μετάβασή μας σε αυτό το ανώτερο επίπεδο γεννά σε εμάς μια άλλου είδους θέληση, καθαρή και απαλλαγμένη από ορμές και πάθη, μια θέληση ορθολογική η οποία ακριβώς και θέτει το καθοριστικό πλαίσιο για το πώς πρέπει να είναι αυτά που επιθυμούμε.

Η θέληση αυτή δρα περιοριστικά χαλιναγωγώντας τις αισθησιακές ορμές μας να διαβούν το δρόμο της αυτονομίας, αφού ως μέλη του νοητού κόσμου μόνο η ελευθερία για εμάς είναι αιτιότητα της θέλησης, συνεπώς και οι ορμές μας οφείλουν να υποταχθούν στον

ηθικό νόμο, που είναι το θεμέλιο γνώσης της ελευθερίας μας. Το περιεχόμενο δηλαδή των επιθυμιών μας ορίζεται από την αισθητή μας φύση, ενώ η ηθικότητα των πράξεων μας, που τελούνται με τη δύναμη της λογικής θέτουν την ηθική προσταγή για το πώς οφείλουν να είναι αυτές ώστε να συνυπάρχουν οι δύο κόσμοι στους οποίους ανήκουμε.(Καντ,1984:117 [1785])

Επομένως το ηθικό καθήκον είναι επιθυμητό αναγκαία από τον άνθρωπο επειδή είναι μέλος του νοητού κόσμου, «το θεωρεί όμως καθήκον μόνο κατά το μέτρο που θεωρεί συνάμα τον αυτό του, ως μέλος του αισθητού κόσμου». (Καντ, 1984:118 [1785]) Έτσι ο ηθικός νόμος εξαναγκάζει τη θέληση να διευρύνει τον υποκειμενικό της γνώμονα. αποδίδοντάς σε αυτόν μια καθολική ισχύ και χαρακτήρα προστακτικό. (Καντ,1984:15 [1785]) Με αυτό τον τρόπο δικαιολογείται ένα καθήκον μας για τη μέριμνά μας για τη βιοποικιλότητα, τη γλωρίδα και πανίδα και τη φύση εν γένει.

Η φύση είναι αναγκαίος όρος για την επιβίωσή μας, αλλά και της ελευθερίας μας. Το να μην επιδεικνύουμε σεβασμό προς της φύση, είναι σαν να προσβάλλουμε την ανθρώπινη ιδιότητά μας , την έλλογη φύση μας. Με το να επεμβαίνουμε με τρόπο απειλητικό στη φύση και να μην φροντίζουμε για την προστασία της, στερούμε τους αναγκαίους όρους ύπαρξης και πράξης του ανθρώπου.

Συνεπώς, μπορούμε να πούμε ότι οφείλουμε να προστατεύουμε τη φύση και να ενδιαφερόμαστε για τη βιοποικιλότητα και τους πόρους της, ώστε ο εξ υποκειμένου γνώμονας της πράξης μας να μπορεί να ισχύσει συνάμα ως ηθικός νόμος καθολικά, «επειδή είναι πρακτικά αναγκαίο να θέλουμε δίχως άλλο να επιβιώσουμε, να αυτοσυντηρούμαστε με αξιοπρέπεια και να αναπτύξουμε τις έλλογες καταβολές μας»(Σταμάτης,2014:102)αλλά και να διατηρήσουμε ή διευρύνουμε τις ελευθερίες μας.(Sen, 2015:290[2009])

Αυτή η σκέψη, μοιάζει να είναι η πιο καίρια και ολοκληρωμένη ηθικά, ανάμεσα στις πολλές που διατυπώθηκαν, αφού προβάλλει την αυτονομία και αξιοπρέπεια της έλλογης φύσης του ηθικού προσώπου σε αντίθεση με αυτές, που στηρίζουν το ηθικό καθήκον σε κάποια ηθική εγγενή ή άλλη αξία της φύσης και αυτές που προσπαθούν να ενσωματώσουν στα ηθικά τους παραδείγματα τις υποχρεώσεις μας προς τους άλλους.

Αυτός ο ηθικός προβληματισμός για τη φύση περιλαμβάνει και αισθητικές προεκτάσεις, αφού η φύση είναι αντικείμενο αισθητικής απόλαυσης και ψυχικής ανάτασης. Το κάλλος και η ακεραιότητα της φύσης προκαλούν το δέος και το θαυμασμό στον άνθρωπο για το μεγαλείο της αλλά και η «επιβλητική δύναμή της φύσης εκφράζει κάτι υψηλό, ελκυστικό και συνάμα φοβερό» (Σταμάτης,2013:108) που προκαλεί ταυτόχρονα τη συναίσθηση της ασημαντότητας του εαυτού του μέσα σε αυτό που η ανώτερη και παντοδύναμη φύση δημιούργησε και δημιουργεί εδώ και χρόνια.

Η εμπειρία αυτή μας βοηθά να επιθυμούμε να διατηρηθεί η αλώβητη η ομορφιά της και η αυτοτέλειά της. Μέσα από αυτή την αισθητική εμπειρία του ωραίου, ο άνθρωπος οδηγείται προς μια ηθικώς ορθή διαγωγή, αφού «Το ωραίο μας προετοιμάζει να αγαπάμε κάτι, ακόμη και τη φύση ανιδιοτελώς· το υψηλό, να του αποδίδουμε μεγάλο σεβασμό, ακόμη και ενάντια στο (κατ' αίσθηση) συμφέρον μας» (Guyer,2013:548[2006])

Μάλιστα ο Καντ υποβάλλει την ιδέα ότι η καλαισθητική κρίση μπορεί να οδηγήσει σε ανάπτυξη όχι μόνο μιας προσωπικής ηθικής αλλά και ορθής πολιτικής, σε καλλιέργεια ή ανάδειξη κοινών καλαισθητικών σταθερότυπων σε μια κοινωνία, που θα μπορούν να εγκαθιδρύσουν ένα δίκαιο κράτος. (Guyer,2013:549[2006])

Το δίκαιο κράτος είναι αυτό το οποίο θα εξασφαλίσει δίκαιους θεσμούς για τη μείωση των χασμάτων ανάμεσα στις τάξεις και τις ομάδες συμφερόντων και την ίση αντιμετώπισή τους. Σε ένα τέτοιο κράτος μπορεί μόνο να καλλιεργηθεί και αναπτυχθεί η συλλογική ευθύνη για μη υπονόμηση των αναγκαίων όρων και συνθηκών επιβίωσης και πράξης των άλλων και τη μη πρόκληση βλάβης τους.

Συμπεράσματα

Η σχέση φύσης- ανθρώπου είναι μια σχέση διαρκώς μεταβαλλόμενη μέσα στο χρόνο, αλλά και αμφίδρομη αφού ο άνθρωπος παρεμβαίνει στο περιβάλλον αλλά και αυτό επιδρά στη ζωή του με τρόπο τέτοιο, ώστε η αξία του να μην συναρτάται μόνο με το όποιο βιοτικό επίπεδο του προσφέρει.

Θεωρίες περιβαλλοντικής ηθικής που βασίζονται στα πορίσματα της αντικειμενικής επιστήμης, όσο πολύτιμα και απαραίτητα αν είναι αυτά, δεν μπορούν να προσφέρουν αρχές για δράσεις. Προσεγγίσεις που αποδέχονται τη διεύρυνση της ηθικής κοινότητας με συμπερίληψη των ζώων, των εμβίων και αβίων όντων γενικότερα, ή την πρόκριση του ωφελιμισμού σκοντάφτουν σε παραλογισμούς και παρέχουν μια ατελή εκτίμηση των ηθικών επιλογών μας απέναντι σε αυτά.

Η περιβαλλοντική ηθική είναι αναπόφευκτα ανθρωποκεντρική αφού απευθύνεται σε δράντα υποκείμενα ως φορείς των πράξεων, που είναι υπόλογα αυτών.

Το ζήτημα της βιοποικιλότητας, ως περιβαλλοντικό θέμα που συνδέεται με τη στάση μας απέναντι στη φύση, συνιστά ένα ηθικό πεδίο παθητικής διατήρησης. Οφείλουμε να απέχουμε από κάθε ενέργεια που θα επέφερε την επιδείνωση, διακινδύνευση και καταστροφή του φυσικού μας κόσμου, της βιοποικιλότητας και των πόρων της αφού αυτό θα σήμαινε αυτομάτως την προσβολή, βλάβη και παράλογη ενέργεια ενάντια στην ανθρώπινη φύση εν γένει, ενάντια στην ανθρωπότητα.

Αρκεί σύμφωνα με την καντιανή ηθική, η ανθρώπινη υπόσταση και ο,τι σχετίζεται με αυτή για να μπορέσει να προσδιοριστεί η βλάβη και το υποκείμενο του σεβασμού. Πρόκειται για ένα καθήκον που βαρύνει το καθένα από εμάς με τρόπο προσωποπαγή, ισχύει όμως αφηρημένα και απρόσωπα έναντι παντός, αρκεί να φέρει την ανθρώπινη ιδιότητα, αδιάφορο αν τώρα ή στο μέλλον.(Σούρλας,2007-2008)

Πέρα όμως από αυτό και επειδή μέσα στη φύση αναπτύσσεται η ελευθερία δράσης όλων μας, της οποίας η διατήρηση και διεύρυνση επιδρά στη φύση, αφού αυτό περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της ανθρώπινης δημιουργικότητας. Είμαστε υπόχρεοι λοιπόν όχι μόνο να διατηρήσουμε τις προϋπάρχουσες συνθήκες αλλά και να τις βελτιώσουμε.

Το ζήτημα της βιοποικιλότητας όπως και άλλα περιβαλλοντικά ζητήματα, εγείρει μείζονα θέματα περιβαλλοντικής δικαιοσύνης. Πέρα λοιπόν από το διακριτό ηθικό ζήτημα που εξετάζει τις υποχρεώσεις μας εν γένει απέναντι στη φύση, θεμελιώδη ρόλο παίζει το

δικαίωμα για ίση προστασία από περιβαλλοντικές προκλήσεις, καταστροφές και κινδύνους που θα μπορούσαν να απειλούν τους όρους και τις συνθήκες ζωής και ευημερίας των παρόντων αλλά και των μελλοντικών γενεών.

Περαιτέρω η διανομή των φυσικών πόρων και οι παγκόσμιοι κανόνες που αφορούν την πρόσβαση και εκμετάλλευσή τους τη συνδέουν με τις συζητήσεις γύρω από την παγκόσμια διανεμητική δικαιοσύνη, την άνιση κατανομή της εξουσίας, του πλούτου και των αγαθών μεταξύ των χωρών. Είναι σαφές ότι τα παραπάνω δεν αφορούν μόνο ζητήματα παθητικής διατήρησης του περιβάλλοντος αλλά και ενεργητικής συνεισφοράς. Σε αυτό είναι σημαντικό να δούμε με ποιο κριτήριο μπορεί η βιώσιμη ανάπτυξη να διατυπωθεί ώστε να είναι μια παρέμβαση ουσιαστική για τη διαχείριση των πόρων της ανθρωπότητας εν γένει.

Εξάλλου όλες οι προσπάθειες που έγιναν μέχρι σήμερα για τη θέσπιση ενός κανονιστικού πλαισίου που θα διαχειρίζεται τη βιοποικιλότητα και τους γενετικούς πόρους καταδεικνύουν, ότι το θέμα της πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και της διανομής των οφελών από αυτούς αντιμετωπίζεται ως θέμα δικαιοσύνης και ορθότητας.

Το καθεστώς γύρω από την πρόσβαση και εκμετάλλευση της βιοποικιλότητας και των γενετικών πόρων αποτέλεσε όπως είδαμε γκρίζα ζώνη στα περιβαλλοντικά θέματα. Τα ηθικά ζητήματα που αναδύονται και σχετίζονται με αυτό θα επιχειρήσω να διατυπώσω στη συνέχεια με βάση το ισχύον πλαίσιο του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια.-

2. Το ζήτημα των βιολογικών πόρων. Πρόσβαση και ιδιοκτησία

2.1 Η έννοια της «κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας»

Για χιλιετίες, τα προϊόντα της ανθρώπινης εφευρετικότητας βάσει των πόρων που βρίσκονται στο φυσικό κόσμο, δεν διέπονταν από κανόνες και κανονισμούς, ήταν διαθέσιμα για όλους ανεξαιρέτα και ελευθέρως προσβάσιμα.

Ήταν μόλις μετά το 1960,όταν το τεράστιο δυναμικό των ωκεανών και του διαστήματος έγινε αντιληπτό από τη διεθνή κοινότητα και εκτιμήθηκε ότι η τεχνολογική άβυσσος που χώριζε τις μη βιομηχανοποιημένες από τις βιομηχανοποιημένες χώρες θα μπορούσε να επιδεινώσει τις ανισότητες μεταξύ των φτωχών και πλουσίων χωρών.

Στα πλαίσια προσπαθειών για την οριοθέτηση ενός ευρύτερου δημόσιου τομέα γεννήθηκε η ιδέα της «κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας» με δύο διεθνείς συμβάσεις υπό τον ΟΗΕ, την Συνθήκη για τις Αρχές που διέπουν τις Δραστηριότητες Κρατών στην Εξερεύνηση και Χρήση του Εξώτερου Διαστήματος, της Σελήνης και Άλλων Ουρανίων Σωμάτων,(Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies (1979) και τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θαλάσσης (UNCLOS-United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982). Αυτές οι συνθήκες δήλωσαν, ότι η επιφάνεια και το υπέδαφος της σελήνης, καθώς και ο βυθός, ο πυθμένας του ωκεανού, και το υπέδαφος αυτού δεν γίνονται ιδιοκτησία κανενός κράτους, οργανισμού, ή ατόμων. Αντ' αυτού, η εκμετάλλευση των πιθανών πόρων τους θα πρέπει να πραγματοποιείται έτσι ώστε να επωφεληθεί η ανθρωπότητα ως σύνολο. (Schakelford, 2009)

Από τότε, πολλές προσπάθειες έγιναν για να συμπεριληφθούν πολλοί άλλοι πόροι στην έννοια της κοινής κληρονομιάς και να ισχύσει η φιλοσοφία της έννοιας και στη μεταβίβαση τεχνολογίας και εμπορευμάτων. Η έννοια της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας χρησιμοποιήθηκε ποικιλοτρόπως σε πολλούς τομείς άλλοτε ως αρχαιολογικό ή πολιτιστικό κριτήριο και άλλοτε ως θρησκευτικό, οικονομικό και πολιτικό εργαλείο για να φθάσει να ενσωματωθεί ως νομικός όρος ακόμη και σε διεθνή σύμφωνα. (Baslar,1998)

Ταυτόχρονα, η χρήση της έννοιας ήγειρε εντατικές δημόσιες συζητήσεις γύρω από αυτήν, έφερε αμφισβητήσεις, προκάλεσε συγκρούσεις και εικασίες για την ερμηνεία της και το σκοπό της. Τι όμως ακριβώς σημαίνει για τη βιοποικιλότητα και τα αγαθά της; Ποιες είναι οι απώτερες ρίζες της έννοιας αυτής; Τι είδους υποχρεώσεις είναι αυτές που συνυφαίνονται με τη χρήση της έννοιας;

2.2 Νομικά και φιλοσοφικά θεμέλια της έννοιας

Η έννοια της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας συσχετίστηκε με τη ρωμαϊκή νομική έννοια *res communis* που αποτέλεσε στο παρελθόν την κλασική βάση για εδαφικές διεκδικήσεις των κοινών. Για το λόγο αυτό είναι γνωστή και ως *res communis humanitatus*, εκφράζει την αρχή της μη κυριότητας και αντικατοπτρίζει την άποψη, ότι τα πράγματα (*res*) δεν μπορεί να ιδιοποιηθούν αλλά μόνο να χρησιμοποιηθούν από όλους. Η χρήση του πόρου από έναν επιτρέπεται μόνο εφ' όσον δεν εμποδίζει τη χρήση του από κάποιον άλλο. (Baslar,1998)

Η άποψη αυτή ενισχύθηκε από τους οπαδούς του θετικισμού οι οποίοι υποστήριξαν ότι πρόκειται για μια απολύτως νομική έννοια ενσωματωμένη σε συμφωνίες της οποίας η μετάβασή της από την “ουτοπία” στην «πραγματικότητα» εξαρτάται από τη συναίνεση και τον αυτοπεριορισμό των εθνικών κρατών να παραιτηθούν ή αναστείλουν την εδαφική δικαιοδοσία τους και κυριαρχία χωρίς καμία αμοιβαιότητα, για να υλοποιηθούν τα κοινά συμφέροντα της ανθρωπότητας (Kiss 1985, in Baslar 1998)

Η εδαφική κυριαρχία είχε σε μεγάλο βαθμό καθορίσει τις διεθνείς σχέσεις και το διεθνές δίκαιο από το 1648 με τη Συνθήκη της Westphalia. Το ιδεώδες της *Βεστφαλιακής κυριαρχίας*, ήταν αυτό που ενίσχυσε την ιδέα του κυρίαρχου κράτους και τη συνύπαρξη τέτοιων κρατών. Σύμφωνα με αυτήν, οι όποιες εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους

αφορούσαν το ίδιο το κράτος και συνεπώς οι παρεμβάσεις από τρίτους αποτελούσαν σφάλμα. Η κύρια εξαίρεση στην αρχή αυτή, ήταν τα διεθνή κοινά.

Ωστόσο από άλλους υποστηρίχθηκε, ότι πρόκειται για μία καθόλα φιλοσοφική έννοια η οποία ενθαρρύνει την εξερεύνηση γύρω από μεγάλες αλλαγές στον κόσμο που είναι απαραίτητες να συμπεριληφθούν στον όρο αυτό. Σε αυτό συνηγορεί η γενικότερη ασάφεια της έννοιας, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο φιλοσοφικών συζητήσεων αλλά και εγγενής δυσκολία της να υπαχθεί σε νομικούς όρους ή να περιβληθεί τη νομική φύση.(Baslar,1998)

Πράγματι, αν ανατρέξουμε στις φιλοσοφικές ρίζες της έννοιας και το φυσικό δίκαιο του Ακινάτη, σύμφωνα με τον οποίο οι ηθικές αξίες δικαιολογούνται από τις φυσικές συνθήκες ύπαρξης της ανθρωπότητας, το φυσικό δίκαιο και το νόμο του Θεού, η κυριαρχία του ανθρώπου στη φύση περιέχει την ικανότητα αυτού να διαχειρίζεται τους πόρους του κόσμου για τον εαυτό του και τα συμφέροντα της ανθρωπότητας. Έμφαση δίδεται στην υπεροχή της λογικής και στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου, η οποία διασφαλίζεται με το σεβασμό στο φυσικό δίκαιο και τον αιώνιο νόμο του Θεού.(Baslar, 1998)

Μια πιο κοσμική οντολογική προσέγγιση προτείνει ότι η έννοια υποδεικνύει κανόνες και αρχές για την καθοδήγηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς σύμφωνες με την πνευματική, ηθική και φυσική του υπόσταση. Αμφότερες οι εκδοχές, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν βέβαιες βασικές αρχές και υποχρεώσεις που αντλούνται μέσω μιας εξίσου και άνευ όρων φυσικού δικαίου δέσμευσης των κρατών, και της διεθνούς κοινότητας ως συνόλου . Έτσι θα ήταν συνεπές να πούμε, «ότι η έννοια κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας χρειάζεται απλά να επαναδιατυπώνεται και όχι να υποβάλλεται σε μεταγενέστερες συμφωνίες.»(Baslar,1988)

Κυρίως όμως ειπώθηκε ,ότι η συμβατική ερμηνεία που της δόθηκε και προτάθηκε για την περίπτωση της εκμετάλλευσης των παγκοσμίων φυσικών πόρων και η απόδοση του όρου στη γαλλική και ισπανική γλώσσα με τις λέξεις patrimoine και patrimonio αντίστοιχα, ήταν

αυτή που δημιούργησε την εσφαλμένη σύνδεσή της με την ιδιοκτησία και τα πράγματα (res). Ως εκ τούτου η ερμηνεία της εστίασε στα ιδιοκτησιακά δικαιώματα της ανθρωπότητας στον πλανήτη και στην επιτυχημένη κατανομή αυτών και όχι στην ηθική υποχρέωση της διατήρησης αυτών.(Baslar,1998)

Καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε στο πλαίσιο αυτό η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης μέσα από την οποία το περιβάλλον αντιμετωπίστηκε ως αναπτυξιακό απόθεμα που υπηρετεί τον άνθρωπο και τις πραγματικές του ανάγκες. Η ανθρωποκεντρική αυτή θεώρηση εστίασε στην ικανοποίηση των ανθρωπίνων αναγκών, των τωρινών και μελλοντικών γενεών, χωρίς να κάνει σαφή αναφορά στην προστασία του περιβάλλοντος. Εξάρτησε όχι τη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος από τον άνθρωπο, αλλά τη βιωσιμότητα του ανθρώπου από την ικανότητα του περιβάλλοντος να τον συντηρεί.

Με αυτό το τρόπο δόθηκε έμφαση στην ανάγκη διατήρησης ενός κρίσιμου παγκόσμιου κοινού οικονομικού κεφαλαίου για τις παρούσες και μέλλουσες γενεές χωρίς να διευκρινίζονται ποιες είναι οι ανάγκες αυτές, «μεταφράζοντας το φυσικό κεφάλαιο των πόρων σε όρους ευημερίας.»(Κουκουζέλης,2016)

Κριτήριο αξιολόγησης της αξίας του περιβάλλοντος δεν μπορεί να είναι όμως το τι προσφέρει στον άνθρωπο σε βιοτικό επίπεδο μόνο, αλλά το τι ευκαιρίες προσφέρει στους ανθρώπους. Οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να αποκτούν και να διαφυλάσσουν τα πράγματα που εκτιμούν και έχουν λόγο να θεωρούν σημαντικά. Αυτά δε σχετίζονται πάντα με τη συμβολή στο βιοτικό επίπεδο ή τα συμφέροντά μας ειδικότερα. (Sen,2015:290[2009])

Σύμφωνα με μια τέτοια προσέγγιση η κοινή παγκόσμια κληρονομιά ενέχει μέσα της κάτι πολύ περισσότερο από την ηθική υποχρέωση και έγνοιά μας απλά για την ευημερία των μελλοντικών γενεών και τη δυνατότητα να μεταβιβάσουμε σε αυτούς τους φυσικούς πόρους με όρους ιδιοκτησιακούς.

Δεν επιθυμούμε απλά να διατηρήσουμε τους πόρους για αυτούς με σκοπό να τους εξασφαλίσουμε βασικές ανάγκες. Πάνω από όλα μας ενδιαφέρει μια ανθρωπότητα τοποθετημένη σε ένα φυσικό περιβάλλον, όπου η φύση θα μπορεί να λειτουργεί με όρους

ελευθερίας και αξιοδότησης για αυτούς. Με αυτό εννοούμε ότι δε μας ενδιαφέρει μια οποιαδήποτε ανθρωπότητα που θα ευημερεί, αλλά μια ανθρωπότητα που θα έχει την φέρουσα ικανότητα να θέτει σκοπούς μέσα σε ένα περιβάλλον βιώσιμο.

Σύμφωνα με τον Καντ «μέσα στην ανθρωπότητα υπάρχουν ικανότητες για μεγαλύτερη τελειότητα, που η φύση επιδιώκει μέσα μου σχετικά με την ανθρωπότητα» (Καντ,[1785],1984:82). Το να αντιμετωπίζω την ανθρωπότητα ως αυτοσκοπό, συμβιβάζεται με την έλλογη φύση μας και το καθήκον μας να πράττουμε σύμφωνα με την ευτυχία και ευημερία όλων των ανθρώπων. Συνεπώς, η ιδέα της ανθρωπότητας αποτελεί έναν υπέρτατο αντικειμενικό σκοπό για όλους μας, που περιορίζει κάθε άλλον υποκειμενικό σκοπό που τίθεται από εμάς και συνιστά αυτοσκοπό, ως αποτελούμενη από υποκείμενα που είναι αυτοσκοποί. Πρέπει λοιπόν να πράττουμε με τέτοιο τρόπο, ώστε όχι μόνο να διατηρείται η ανθρωπότητα, και να μην καταπολεμά η πράξη μας την ανθρωπότητα στο πρόσωπό μας, αλλά έτσι ώστε, να προάγονται και να προωθούνται τα συμφέροντά της, τα οποία ως σκοποί δεν μπορεί παρά να ταυτίζονται με τους σκοπούς τους καθενός μας.

Επιθυμούμε δηλαδή να μοιραζόμαστε με τις μέλλουσες γενεές τους ίδιους όρους ανθρώπινους πράξης που μας παρέχει η φύση και να μην στερούμε από αυτούς το πλαίσιο που νοηματοδοτεί αυτές τις πράξεις. Με αυτή την έννοια μας ενδιαφέρει και η βιώσιμη ανάπτυξη, μέσα στα πλαίσια μιας ισότητας ευκαιριών των μελλοντικών γενεών να θέτουν σκοπούς.(Κουκουζέλης,2016)

Έτσι μπορούμε να πούμε ότι η έννοια κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας συνηγορεί προς μία ανθρωποκεντρική ηθική «επιστασίας» (stewardship ethic),(Baslar,1998) για διατήρηση των πόρων της βιοποικιλότητας, ορθή διαχείριση αυτών και διαμοιρασμό των ωφελειών τους εντός και εκτός εθνικών συνόρων, η οποία εκφράζει όχι τόσο την τάση για μία είδους συλλογική συνιδιοκτησία, αλλά μια μορφή διεθνούς αλληλεγγύης και καθήκοντος απέναντι σε ολόκληρη την ανθρωπότητα στην οποία ανήκουμε και της οποίας είμαστε

κομμάτι αφού κάθε αντίθετη πράξη σε αυτή θα συνιστούσε προσβολή προς εμάς και το πρόσωπό της.

Μέσα από αυτήν την προσέγγιση και χάριν της ενίσχυσης των δεσμών της «αδελφосύνης», η ανθρωπότητα και είναι αυτοσκοπός, αλλά και μέσο για την εξασφάλιση των βασικών αναγκών της και την ανακατανομή της ευημερίας. Η κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας ενσωματώνοντας και το πνεύμα μιας αναδυόμενης οικονομικής παγκόσμιας τάξης θα μπορούσε να αποδειχθεί βάση για το διαμοιρασμό των ωφελειών από τη χρήση των πόρων.

Παραπέρα, αποτελεί όμως έναν τρόπο να εκδηλώσουμε το ενδιαφέρον μας για τις μελλοντικές γενεές αν μέσα από μια σχέση αλληλεξάρτησης, τις τοποθετήσουμε σε ένα πλαίσιο νοηματοδότησης των πράξεων μας. Μας ενδιαφέρει λοιπόν να μεταδοθεί η ικανότητα αυτή από γενιά σε γενιά, αφού αυτή είναι που προσδίδει αξία στις πράξεις μας μέσα στο χρόνο και καθολικότητα στο σκοπό της.

Ανάλογη με την απότιση φόρου τιμής στο πρόσωπο του κληρονομούμενου που μας κληροδοτεί μια περιουσία με τη διαφύλαξη αυτής όχι μόνο λόγω απόδοσης μιας οικονομικής αξίας, αλλά μέσω απόδοσης σεβασμού και αξίας στις συνθήκες ελευθερίας, που ο θανάτων αξιοποίησε για να τη δημιουργήσει, είναι και η υποχρέωσή μας να διατηρούμε το φυσικό περιβάλλον όχι μόνο για εξασφάλιση των πόρων που όλοι χρειάζονται, αλλά γιατί αυτοί ανήκουν σε ένα περιβάλλον που απαιτείται να είναι βιώσιμο τόσο για τις παρούσες γενιές όσο και για τις μελλοντικές γενιές, αποτελώντας για αυτές τον όρο της ανθρώπινης ελευθερίας τους.

Αλλά η έννοια «κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας» αποδείχθηκε πιο περίπλοκη, αφού είναι σαφές από το περιεχόμενό της αφενός όχι μόνο ότι πρέπει υπάρχει ένας κοινός σκοπός, μια κοινή χρησιμότητα, μια κοινή ικανότητα, αλλά ότι πρέπει να εξασφαλίζεται και μια ελεύθερη πρόσβαση στους πόρους σε όλους. Η ελεύθερη πρόσβαση όλων σε όλους τους

πόρους είναι ένα δελεαστικό εγχείρημα, το οποίο όμως ελλοχεύει κινδύνους και δημιουργεί προβλήματα.

2.3 Το πρόβλημα της εφαρμογής και δικαιολόγησης της έννοιας

Σε έναν ιδανικό κόσμο, η απρόσκοπτη πρόσβαση σε βιολογικούς πόρους θα μπορούσε να είναι δίκαιη. Οι πολίτες σε όλο τον κόσμο θα ήταν σε θέση να έχουν πρόσβαση στους καρπούς της καινοτομίας. Η ανοικτή πρόσβαση στη βιολογική ποικιλομορφία δεν μπορεί ωστόσο να είναι δικαιολογημένη στο πλαίσιο μιας ακραίας οικονομικής ανισότητας, όπου ευνοούνται τα αυθαίρετα ιδιοκτησιακά δικαιώματα με το προνόμιο της πρωταρχικής κατάληψης των πόρων από κάποιους και την κατοχύρωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας επί αυτών. Το καθεστώς της ελεύθερης πρόσβασης στους πόρους που εξυπηρέτησε η τόσο ελκυστική έννοια της κοινής κληρονομιάς πράγματι αποδείχθηκε καταστροφικό για τις αναπτυσσόμενες χώρες αφού οι τεχνολογικά προηγμένες χώρες επωφελήθηκαν από την εκμετάλλευση αυτών εις βάρος τους, δημιουργώντας ιδιοκτησιακά δικαιώματα με εντελώς αυθαίρετο τρόπο.

Πράγματι, σύμφωνα με τον Καντ, ένα σύστημα δικαιωμάτων ιδιοκτησίας για είναι ηθικά αποδεκτό, πρέπει να έχει την ελεύθερη συναίνεση όλων των εμπλεκομένων. Όλοι όσοι επηρεάζονται από το εκάστοτε σύστημα, θα πρέπει να μπορούν να συναινούν ως έλλογοι δρώντες επιλέγοντας αυτή την κατάσταση χωρίς περιορισμούς προερχόμενους από την ανήθικη άσκηση βίας και θα πρέπει να βλέπουν ότι το σύστημα λειτουργεί καλά υπέρ των συμφερόντων τους. Μια νόμιμη αξίωση ιδιοκτησίας θέτει όλους τους άλλους υπό μια υποχρέωση, την οποία διαφορετικά δεν θα είχαμε, να απέχουμε από τη χρήση μερικών αντικειμένων της επιλογής μας. (Guyer, 2013:458 [2006])

Δεν μπορούμε συνεπώς να ισχυριστούμε ότι τα άτομα μπορούν να δημιουργήσουν δικαιώματα επί αντικειμένων, μόνο και μόνο επειδή σύμφωνα με την εικόνα του

Locke «ανέμειξαν αυτά με το μόχθο τους». Γιατί ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, η μονομερής ιδιοκτησία τελεί υπό την αίρεση (proviso) ότι είναι βέβαιο ότι έμειναν αρκετά και για τους άλλους, αφού «ο Θεός δημιούργησε τη φύση προς όφελος όλων των ανθρώπων» (Guyer, 2013:461,[2006])

Περαιτέρω, μια δικαιολόγηση ενός ιδιοκτησιακού καθεστώτος επί των πόρων με βάση την πρωταρχική κατάληψη των πόρων (first come-first served) στηρίζεται σε ένα μοντέλο ισότητας ευκαιριών, το οποίο δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό διότι καταλήγει απολύτως άνισο. Θα μπορούσε να ισχύσει μερικώς για συγκεκριμένους πόρους και υπό την προϋπόθεση ότι οι πρώτοι έχουν το δικαίωμα να αφαιρέσουν το μερίδιό τους, για να το χρησιμοποιήσουν οι ίδιοι και για να αποτραπεί η χρήση του μεριδίου τους από τους άλλους. Αλλά οι ευκαιρίες δεν είναι ίδιες για όλους δεδομένης της ανισότητας που υπάρχει, τα αποθέματα ενδεχομένως όχι αρκετά για όλους, αλλά και το γεγονός να προκρίνεται η ευκαιρία ως λόγος για τη δικαιολόγηση ενός εμπράγματος τίτλου είναι κάτι εγγενώς άδικο αφού σχετίζεται απόλυτα με τον παράγοντα τύχη και δεν έχει αξιακό περιεχόμενο.

Για να ισχυριζόμασταν ότι η ανισότητα αυτή είναι κατά κάποιον τρόπο αποδεκτή θα έπρεπε σύμφωνα με ένα συλλογισμό, ανάλογο με αυτόν που κάνει ο Rawls στη θεωρία της δικαιοσύνης μέσω της αρχής της διαφοράς, με το μεγαλύτερο όφελος που απολαμβάνουν οι ευνοημένοι, να δικαιολογείται από τη γενικότερη βελτίωση της κατάστασης των λιγότερο ευνοημένων από την τύχη. Τα αντισταθμιστικά αυτά ωφελήματα για τα λιγότερο προνομιούχα μέλη θα είναι αυτά που καθιστούν την όποια ανισότητα δίκαιη. (Rawls,[1971], 2001:40) Βέβαια ο Rawls ενισχύει τη θεωρία του με την άποψή του περί ανισότητας και παγκόσμιας δικαιοσύνης, πιστεύοντας ότι το πρόβλημα του χάσματος δεν έγκειται στη διανομή των πόρων αλλά στους θεσμούς, την ικανότητα για σκληρή εργασία και τις διαφορετικές πολιτικές κουλτούρες που ενυπάρχουν μέσα στις χώρες. Με αυτή του τη θεώρηση ο Rawls πιστεύει ότι η διανομή των φυσικών πόρων δεν είναι αυτή που προκαλεί τη φτώχεια και την ανισότητα.(Armstrong, 2012) Συνεπώς, ακόμη και αν όλοι είχαν την ίδια

πρόσβαση στους πόρους, θα υπήρχαν πάντα χώρες που δεν θα μπορούσαν να τους αξιοποιήσουν.

Αντικρούοντας αυτήν την άποψη, ο Wenar και ο Rogge συμφωνούν ότι η διανομή των πόρων δεν είναι το πρόβλημα εξ' αρχής, αλλά ότι δημιουργείται και συνεχίζεται με τους κανόνες ιδιοκτησίας και πώλησης αυτών ανά τον κόσμο. Οι παγκόσμιοι δείκτες αναπαράγουν ένα καθεστώς ανισότητας χρησιμοποιώντας το «διεθνές προνόμιο των πόρων» μέσω του οποίου οι αγορές αποδέχονται ως νόμιμους ιδιοκτήτες όσους λόγω ισχύος μπορούν να ελέγξουν μια εδαφική επικράτεια και μπορούν να τους προμηθεύσουν με αυτούς.(Armstrong,2012)

Μάλιστα ο Wenar προχωρά παραπέρα και θεωρεί ότι οι χώρες που διαθέτουν φυσικούς πόρους σε κάποια έκταση, μαστίζονται από τη εμπονομαζόμενη «κατάρτα των πόρων» (resource curse) αφού η υποανάπτυξη, διαφθορά και η κακή κυβέρνηση με τη μορφή συνήθως απολυταρχικών καθεστώτων συμβαδίζουν με τη εξάπλωσή τους. Στη διατήρηση αυτής της άδικης κατάστασης θεωρεί συνένοχους τους πολίτες και τις εταιρίες των αναπτυγμένων χωρών, αφού συναινούν στην αγορά κλοπιμαίων προϊόντων, για τα οποία δεν δόθηκε ποτέ η συναίνεση των πολιτών των χωρών στις οποίες βρίσκονται.(Wenar,2008)

Σύμφωνα με τα παραπάνω σε τέτοιες χώρες η σχετικά αδιαμφισβήτητη αρχή της κοινής εθνικής ιδιοκτησίας εφαρμόζεται ατελώς γιατί οι διαδικασίες συντελούνται συνήθως σε συνθήκες άκρας μυστικότητας και χωρίς να είναι δυνατό να ακουστεί η φωνή των πολιτών αλλά και αν ολοκληρωθούν θα πρέπει να αποκλείονται ως πωλήσεις πόρων που την παραβιάζουν.

Μια εναλλακτική μορφή στην εθνική ιδιοκτησία είναι η κοινή πρόσβαση και κοινή ιδιοκτησία στους πόρους όλων. Αυτό θα σήμαινε ότι δεν θα υπήρχαν αποκλειστικότητες αλλά και ότι η χρήση του πόρου από κάποιους δεν θα στερούσε από τους άλλους αυτό το δικαίωμα. Αυτή η άποψη ανατρέχει στις φιλοσοφικές θεωρήσεις του Καντ και Λοκ οι οποίοι

πίστευαν ότι η γη αρχικά ανήκε κοινά σε όλους και ότι κάποια μεμονωμένα άτομα μπορούσαν να έχουν δικαιώματα ιδιοκτησίας κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες πχ. εάν θα άφηναν επαρκείς πόρους για τους άλλους. (Armstrong,2012) Ένα πρόβλημα που θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί είναι ότι δεν μπορούμε να γνωρίζουμε, ακόμη και αν όλοι έχουν υποθετικά ελεύθερη πρόσβαση αν θα έχουν τελικά διαθέσιμη ποσότητα πόρων αφού δεν γνωρίζουμε επακριβώς την επάρκεια αυτών.

Ακόμη, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο για τη χρήση ενός πόρου από κάποιον, να ζητείται άδεια από τους υπόλοιπους. Αν ισχυριζόμαστε ότι οι βιολογικοί πόροι ανήκουν στην ανθρωπότητα, τότε η ανθρωπότητα στο σύνολό της θα έπρεπε να αποφασίζει για τη μεμονωμένη χρήση τους από κάποιους, κάτι το οποίο είναι ουτοπικό. Αν δεν ζητούνταν άδεια από κανένα δεν θα μπορούσε πάλι να ελεγχθεί η χρήση του καθενός ώστε να εξασφαλίζεται και η χρήση των υπολοίπων με κάποιο τρόπο.

Επίσης, ακόμα και αν θεωρήσουμε ότι όλοι θα έχουν δικαίωμα να χρησιμοποιούν τουλάχιστον για ένα διάστημα τον ίδιο πόρο, ή ότι θα έχουν ίδια ποσότητα πόρων στη διάθεσή τους, δεν μπορούμε να εγγυηθούμε ότι αυτή η μορφή πρόσβασης στους πόρους θα εξασφαλίσει την ισότητα ούτε την επάρκεια συγκεκριμένων πόρων για όλους. Η έλλειψη κυριότητας από μόνη της δεν μπορεί να εγγυηθεί την ισότητα μεταξύ των ανθρώπων, αφού ακόμη και αν δεν υπάρχουν αποκλειστικά εμπράγματα δικαιώματα η πρόσβαση στους πόρους ή την ποσότητα των πόρων από όλους είναι σχετική.

Αφενός, γιατί τα ενδεχόμενα της τύχης που περιλαμβάνουν τις κοινωνικές περιστάσεις, τα χαρίσματα και τα μειονεκτήματα δεν οδηγούν στις ίδιες επιλογές και στα ίδια αποτελέσματα. Αυτό, μπορεί να συνεπάγεται ένα επίπεδο ικανοποίησης για κάποιους, λόγω εκπλήρωσης των προσωπικών τους στόχων, φιλοδοξιών και προτιμήσεων που ακόμη και να μεγιστοποιεί την ευημερία έστω συνολικά, δεν μπορεί να στηρίξει μέσα από την ωφελιμιστική προσέγγισή του, ένα μοντέλο ισότητας συμβατό με το καθεστώς της κοινής πρόσβασης από όλους. (Dworkin,2000)

Αφετέρου, γιατί η συνεχής είσοδος νέων μελών στον κατάλογο των «δικαιούχων» καθώς και η μείωση ή αδυναμία εκμετάλλευσης κάποιων πόρων αυξάνει την πιθανότητα υπερεκμετάλλευσης κάποιων άλλων, πράγμα που απαιτεί την αντιμετώπιση του προβλήματος για να αποφευχθεί η “τραγωδία των κοινών”(Tragedy of the commons). Η έννοια της τραγωδίας των κοινών, όπως διαδόθηκε μέσα από τη θεωρία του Garrett Hardin, προτείνει ότι η απεριόριστη πρόσβαση σε έναν πόρο τελικά καταδικάζει τον πόρο για την υπερεκμετάλλευση. Ο Hardin κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει προβλέψιμη τεχνική λύση για την αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού και τα πρότυπα διαβίωσης σε ένα πεπερασμένο πλανήτη, και θεωρεί ότι «Η ελευθερία είναι η αναγνώριση της αναγκαιότητας», υποδεικνύοντας ότι αυτή είναι εν τέλει υπεύθυνη για την τραγωδία των κοινών. (Hardin, 1968) Αν αυτή η ελευθερία πρόσβασης εφαρμοστεί αναλογικά στη βιοποικιλότητα και τους πόρους χωρίς όρια και χωρίς κανόνες, το πιο πιθανό είναι να καταλήξουμε στα ίδια συμπεράσματα, ότι η κατάσταση θα οδηγήσει στην αυθαίρετη υπερεκμετάλλευση τους.

Αλλά η υπερεκμετάλλευση δεν είναι η μόνη τραγωδία. Η ελεύθερη πρόσβαση στη βιοποικιλότητα και τους πόρους χωρίς το κατάλληλο κανονιστικό πλαίσιο για διαχείρισή της, ενέτεινε όπως είδαμε το χάσμα μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών, αφού στην ουσία διευκόλυνε το μονοπώλιο και την ανάπτυξη ιδιωτικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων επί των προϊόντων της που δε συμβιβάζονται με την έννοιά της.

Αλλά και συνεχιζόμενη οικονομική ανάπτυξη απαιτεί νέους πόρους που μπορούν όλο και περισσότερο να βρεθούν στα διεθνή κοινά. Η ύπαρξη των κοινών, περιορίζει την ικανότητα των κρατών να ασκήσουν εθνική κυριαρχία και η μη ύπαρξη ιδιωτικών δικαιωμάτων αποτελεί εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη. Η αναγνώριση των πόρων, ως κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας αναπόφευκτα απαιτεί την αναγνώριση της αναγκαιότητας της διατήρησης και την υπεύθυνης διαχείρισης μέσω μιας διεθνούς συνεργασίας για την αποφυγή τόσο της υπερ- όσο και της υποεκμετάλλευσης.

Ωστόσο δυσκολίες στη διοίκηση προκύπτουν επειδή τα έθνη διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό στην κληροδοτήματα των πόρων τους και τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Για το λόγο αυτό υποστηρίχθηκε, ότι ένα μοντέλο εθνικής κυριαρχίας είναι καταλληλότερο από μια υπερεθνική διαχείριση, αφού η ιδιωτικοποίηση θεωρείται εναλλακτική στρατηγική για την αποφυγή της τραγωδίας των κοινών.(Schakelford, 2009)

2.4 Η Εθνική κυριαρχία

Η περίοδος απόπειρας διαχείρισης της βιοποικιλότητας και των πόρων της ως κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας αποδείχθηκε ευεργετική για την διεθνή κοινότητα, καθιστώντας τους πόρους των καλλιεργειών διαθέσιμους εκτός από το αρχικό τους ενδιαίτημα, εξασφαλίζοντας έτσι τη διαθεσιμότητα των πόρων τροφής για την ανθρωπότητα.

Η έκβαση όμως της κατάστασης απαιτούσε μια ισορροπία μεταξύ της οικονομικής κατανομής των ωφελειών και την προστασία του περιβάλλοντος και ένα επαναπροσδιορισμό της έννοιας κοινής κληρονομιάς σε συνδυασμό με την επιστροφή της βεσφαλιανής εδαφικής κυριαρχίας για τη διαχείριση του επονομαζόμενου κοινού αγαθού της βιοποικιλότητας.

Και ενώ συλλογική υποχρέωση για την προστασία της βιοποικιλότητας και των πόρων της αποτελεί τη θεμελιώδη αρχή της ΣΠΒ, αυτή αρκείται σε μια νομικά μη δεσμευτική εξασθενημένη απαγγελία στο προοίμιο της ότι η βιοποικιλότητα είναι η κοινή «ανησυχία» της ανθρωπότητας (CBD 1992, Προοίμιο) απορρίπτοντάς την και διακηρύσσοντας ότι τα κράτη έχουν το «κυριαρχικό δικαίωμα να εκμεταλλεύονται τους δικούς τους πόρους σύμφωνα με τις δικές τους περιβαλλοντικές πολιτικές. . . .»(CBD 1992, άρθρο 3). Περαιτέρω το άρθρο 15 της ΣΠΒ ορίζει ότι «αναγνωρίζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα των Κρατών επί των φυσικών πόρων, η εξουσία για τον προσδιορισμό των προσβάσεων σε γενετικούς πόρους παραμένει στη δικαιοδοσία των εθνικών κυβερνήσεων και υπόκειται στην εθνική νομοθεσία». Βλέπουμε ότι το πρόβλημα τίθεται ως πρόβλημα εξισορρόπησης ανάμεσα στην

βιωσιμότητα από τη μία και την ανάπτυξη από την άλλη με όρους δικαιοσύνης. Πράγματι είναι κατανοητό ότι η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα σε πλαίσια δικαιοσύνης, ισότητας ευκαιριών για δράση ελευθερίας και ανάπτυξης για τις τωρινές και μελλοντικές γενεές.

Υπάρχει μια γενική σχέση μεταξύ του κοινού ενδιαφέροντος για την ανθρωπότητα και την κρατική κυριαρχία που μπορεί να συνοψιστεί ως εξής: «Η ανάδειξη της προστασίας του περιβάλλοντος ως ένα κοινό συμφέρον της ανθρωπότητας έχει αλλάξει τον παραδοσιακό ρόλο της κρατικής κυριαρχίας (...) Το γεγονός ότι συνιστά κοινή ανησυχία της ανθρωπότητας πρέπει να σημαίνει ότι δεν είναι πλέον στον αποκλειστικό τομέα και υπό την αποκλειστική δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων των κρατών.» (Shelton, 2009 in Bachmann,2011)

Αυτή είναι μια αξιοσημείωτη διάσταση, αφού όλα τα κράτη έχουν την ευθύνη σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο να εξασφαλίσουν τη βιώσιμη χρήση των γενετικών πόρων. Με άλλα λόγια, και άλλα κράτη εκτός από τα κυρίαρχα επί των πόρων, έχουν το νόμιμο δικαίωμα του «κοινού ενδιαφέροντος» σχετικά με το πώς οι πόροι αυτοί συντηρούνται και αξιοποιούνται. Αυτή είναι μια πτυχή της κοινής ανησυχίας για την ανθρωπότητα που είναι παρόμοια με - αν και λιγότερο ριζοσπαστική - την έννοια της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας.

Είναι προφανές ότι η έννοια της εθνικής κυριαρχίας που διέπει την πρόσβαση ή έλεγχο ή εξουσία πάνω σε περιουσιακά στοιχεία ή ιδιότητες, ιδιαίτερα των φυσικών πόρων και των γενετικών πόρων που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία ενός αναγνωρισμένου κράτους, είναι ακριβώς το αντίθετο της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Η κυριαρχία ως αρχή του διεθνούς δικαίου και η δικαιοδοσία σε μια περιοχή αποτελεί αναφαίρετη πτυχή και χαρακτήρα της κρατικής υπόστασης. Το διεθνές δίκαιο στηρίζεται στην θεωρία της τυπικής ισότητας των κρατών. Κατά συνέπεια, τα κράτη αποτελούν την κεντρική σανίδα στην οποία στηρίζεται το οικοδόμημα του διεθνούς δικαίου, των διεθνών οργανισμών, και πάνω στο οποίο οι διεθνικές σχέσεις χτίζονται.

Τι ακριβώς όμως είναι αυτό που μπορεί να εξασφαλίσει η εθνική κυριαρχία και με ποια ηθική δικαιολόγηση, σε ο,τι αφορά το καθεστώς της πρόσβασης στη βιοποικιλότητα και τους πόρους;

Μία εκδοχή είναι ότι οι πολίτες ενός κράτους που εργάζονται και βελτιώνουν τους πόρους μέσα στην εδαφική επικράτειά του με ποικίλους τρόπους και αυξάνουν την αξία τους έχουν δικαίωμα σε αυτή την προστιθέμενη αξία. Για το λόγο αυτό ο Miller θεωρεί ότι θα έπρεπε να τους δοθεί δικαίωμα για ιδιοκτησία, για να διασφαλιστεί ότι θα μπορούν να δικαιωθούν αυτής. (Miller, 2011 in Armstrong, 2015) Αυτό όμως αποτελεί ισχυρό επιχείρημα αφού υπάρχουν πόροι σε κράτη που δεν αξιοποιήθηκαν εδώ και αιώνες. Δεν θα ήταν παράλογο να το χορηγείται δικαίωμα στα κράτη επί αυτών;

Η εθνική κυριαρχία επί του φυσικού πλούτου και των πόρων, είναι αυτή που κατοχυρώνει και εγγυάται τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, τα οποία θεωρούνται σημαντικά για την οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία ενός λαού. Και ο Rawls θεωρεί ότι προκειμένου να διατηρούνται και να φροντίζονται οι πόροι, κάποιος πρέπει να έχει προτεραιότητα στο να τους ελέγχουν. Αυτοί δεν μπορεί να είναι παρά οι κυβερνήσεις μεμονωμένων ατόμων. Και αυτό όμως δεν είναι αρκετά ισχυρό επιχείρημα, αφού υπάρχουν κράτη που δεν αξιοποιούν, ή κάνουν κακή χρήση των πόρων τους. (Armstrong, 2015)

Η διακήρυξη της εθνικής κυριαρχίας όμως μέσα από διαφορετική προσέγγιση, σημαίνει και κάτι παραπάνω. Ότι κάθε ηθικώς διεκδικήσιμη αξίωση επί ιδιοκτησίας πρέπει να προβάλλεται με όρους πολιτικής ένωσης που να μπορούν ελεύθερα να δέχονται οι άλλοι, και ότι το σύστημα ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων πρέπει να λειτουργεί προς το συμφέρον όλων. (Guyer, 2006) Αυτό αποκαλύπτει δύο σημαντικές σημαντικές πτυχές, αφενός την ανάγκη για τη μη ύπαρξη καταπιεστικών καθεστώτων και αφετέρου την κοινωνική δικαιοσύνη που πρέπει να συμβαδίζει μέσα από κάθε μορφή άσκησης εξουσίας.

Είδαμε ότι οι άνθρωποι σε ένα καθεστώς φυσικής κατάστασης και ελεύθερης πρόσβασης νέμονται τη γη από κοινού, χωρίς να έχουν την ικανότητα λόγω του ότι δεν κινούνται αποκλειστικά από ηθικές θεωρήσεις να δημιουργήσουν ένα δίκαιο σύστημα διανομής των πόρων της. Σε αυτό συμβάλει και η μη φυσικής διαίρεσης της γης, η οποία απαιτεί το τεχνητό σύστημα του κράτους προκειμένου να μπορεί να υπάρχουν βιώσιμα ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Σύμφωνα με μια καντιανή ανάλυση, οι άνθρωποι εγκαθίδρυσαν κράτη για να επικυρώσουν την συμφωνία τους για ένα δίκαιο σύστημα ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων που θα αυξήσει την ασφάλεια τους με τη συλλογική χρήση της ισχύος.(Guyer,2006)

Υπό αυτό το πρίσμα η εθνική κυριαρχία επί των πόρων είναι απαραίτητη ως έκφραση αποδοχής ενός κοινωνικού συμβολαίου και μιας κρατικής εξουσίας που όχι μόνο θα διασφαλίζει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας με τα οποία συμφωνούν αλλά και καθιστά ηθικώς διεκδικήσιμη την αξίωση επί ιδιοκτησίας. Δεν μπορεί λοιπόν να υπάρχει ιδιοκτησία, παρά μόνο μέσω συμφωνίας η οποία θα έχει σαν σκοπό να δημιουργεί και να διατηρεί μια κάποιας μορφής δικαιοσύνη.

Θεωρούμενο με όρους δικαιοσύνης, το μοντέλο της εθνικής κυριαρχίας της ΣΠΒ, όπου τα κράτη εμφανίζονται ως εγγυητές, ως καταπιστευματοδόχοι, (Bachmann, 2011) που πρέπει να διαχειριστούν τους πόρους στο αντίστοιχο έδαφός τους, είναι αυτό το οποίο μπορεί να βοηθήσει να γίνουν αυτά εκτελεστές των στόχων της ΣΒΠ, που είναι η διατήρηση της βιοποικιλότητας, η αειφόρος χρήση των συστατικών της και η ορθή και δίκαιη κατανομή των ωφελημάτων από τη χρήση των πόρων της. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να διαχειριστούν έτσι τους πόρους, ώστε μέσα από τις δράσεις τους να συμβάλλουν στην προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος, στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Παραπέρα όμως αυτό το μοντέλο, είναι απαραίτητο για να εδραιωθεί το σύστημα πρόσβασης και κατανομής ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων (ABS) που εξειδικεύει η τρίτη αρχή της ΣΒΠ και φιλοδοξεί να υλοποιήσει το εργαλείο της, το

πρωτόκολλο της Ναγκόγια. Ο μηχανισμός ABS μπορεί να εφαρμοστεί στη βάση των αποκλειστικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας που παρέχει και διασφαλίζει η εθνική κυριαρχία ενός κράτους. Η έννοια της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας αδυνατεί λόγω των πολλαπλών ερμηνειών της να υπηρετήσει αυτό το σκοπό.

Για να γίνει όμως αυτό πρέπει πρώτα να διασφαλιστεί ότι πριν από την κατανομή των όποιων ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων από τρίτα κράτη, οι πολίτες των κρατών έχουν πρόσβαση οι ίδιοι στους φυσικούς πόρους της χώρας τους και στα ωφελήματα από τις εξαγωγές και πωλήσεις τους. Όταν η εμπομαζόμενη «κατάρα των πόρων» (Wenar,2008) παρεμποδίζει την πρόσβαση των πολιτών στον πλούτο της χώρας τους και στερεί από αυτούς βασικά δικαιώματα και ελευθερίες, δεν μπορούμε να περιμένουμε ότι τα ωφελήματα από τους γενετικούς πόρους θα εξαλείψουν την αδικία και θα επιφέρουν την ανάπτυξη και βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους και επαύξηση των ελευθεριών τους. Το ζητούμενο λοιπόν θα έπρεπε να είναι να μπορούν τα κράτη αυτά όχι να έχουν πρωτίστως πρόσβαση στα ωφελήματα από τους γενετικούς πόρους, αλλά στα γενικότερα οφέλη της επιστήμης, έρευνας, εκπαίδευσης, τεχνολογίας και ανάπτυξης.

Συμπεράσματα

Δεν μπορούμε εν κατακλείδι σε καμιά περίπτωση να αρνηθούμε το γεγονός ότι η βιοποικιλότητα και οι πόροι της «ανήκουν» σε όλους, με την έννοια ότι πρόκειται για αγαθά που η φύση χαρίζει σε όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως και συνδέονται με την ευημερία και την ελευθερία των ανθρώπων. Τα φυσικά όμως αυτά δικαιώματα δεν μπορούν να υποστηρίξουν ένα δίκαιο σύστημα πρόσβασης σε αυτά και εκμετάλλευσης αυτών, από τη στιγμή που παρεμβάλλεται η κοινωνική τους χρησιμότητα. (social utility) (Schroeder,2009) Η κοινωνική χρησιμότητα αποτελεί έκφραση υπό μία έννοια της εμπομαζόμενης κοινωνικοποίησης της σχέσης μας με τη φύση και τα προϊόντα της, της μετάλλαξης και συνεξέλιξής της.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι μια ηθική προσέγγιση της έννοιας της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας μπορεί να δικαιολογήσει τον καταμερισμό ενός οφέλους ανεξάρτητα από τις συμβατικές συμφωνίες, ως ηθική υποχρέωση αλληλεγγύης και συνεισφοράς όλων στην ευημερία της ανθρωπότητας και την υποχρέωση διατήρησης της βιοποικιλότητας και των πόρων της για τις παρούσες και μέλλουσες γενεές .

Ενώ όμως η αρχή αυτή αναγνωρίζει κάποια καθήκοντα δικαιοσύνης που αφορούν την κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση των κοινών πόρων, δεν μπορεί παρά την ελκυστικότητά της να διασφαλίσει ένα δίκαιο σύστημα πρόσβασης σε αυτούς και χρήσης των πόρων.

Αυτό, γιατί είναι ασυμβίβαστη η έννοια με τον κόσμο στον οποίο ζούμε, όπου κυριαρχεί ο ανταγωνισμός, η ανισότητα, και είναι επιθυμητά τα ιδιωτικά δικαιώματα και τα μονοπώλια για την όποια οικονομική ανάπτυξη. Τα κράτη με την προϋπόθεση ότι λειτουργούν για το συμφέρον των πολιτών τους, μπορούν με την υπεροχή της εθνικής κυριαρχίας να συνεισφέρουν αφενός στην προαγωγή της ανάπτυξης των ιδιωτικών δικαιωμάτων και αφετέρου ως διαχειριστές του εθνικού τους πλούτου για την επίτευξη της εγχώριας ευημερίας μέσω της εκμετάλλευσης των πόρων της.

Ταυτόχρονα όμως, το ενδιαφέρον για τη βιοποικιλότητα στην έννοια της εθνικής κυριαρχίας της ΣΒΠ και του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια δεν εξαντλείται στα στενά εθνικά όρια, αλλά γίνεται κοινή ανησυχία. Η διατήρηση της βιοποικιλότητας, είναι κοινή μέριμνα όλων ανεξαιρέτως των κρατών και ειδικότερα των μεμονωμένων κρατών που λειτουργούν ως θεματοφύλακες και διαχειριστές των πόρων της.

Κοινή μέριμνα όμως θα έπρεπε να είναι πάνω από όλα η απόδοση δικαιοσύνης, η εξάλειψη της απολυταρχίας και διαφθοράς και η πρόσβαση των κρατών όχι μόνο στο φυσικό τους πλούτο αλλά και στον πλούτο της ανθρώπινης δημιουργικότητας εν γένει. Το κράτος οφείλει μέσω της εθνικής κυριαρχίας να διαδραματίσει ουσιώδη ρόλο πριν από την κατανομή των όποιων ωφελημάτων από τους γενετικούς πόρους στο να καταστήσει τους πολίτες του

ικανούς να απολαμβάνουν καρπούς και ελευθερίες. Σε αυτό μπορούν και οφείλουν να συνεισφέρουν και τα άλλα κράτη εάν δεν θέλουν να θεωρούνται συνένοχοι στη διατήρηση της αδικίας ισχυρίζεται ο Wenar.(Wenar, 2008)

Με αυτό τον τρόπο, θα μπορούν τα κράτη μέσω του μηχανισμού ABS, ο οποίος στοχεύει στη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελημάτων από τη χρήση των πόρων να είναι υπεύθυνα να χρησιμοποιούν τα ωφελήματα έτσι, ώστε να εξυπηρετούν τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την αειφόρο χρήση των συνιστωσών της. Έτσι η έννοια κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας μπορεί πάντα να μας δείξει που θα πρέπει να κατευθυνθούμε και με ποιους όρους θα πρέπει να μας ενδιαφέρει η βιώσιμη ανάπτυξη για την επίτευξη ενδογενεακής και διαγενεακής δικαιοσύνης.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα μας απασχολήσουν τα ζητήματα που σχετίζονται με τα ωφελήματα από τη χρήση των πόρων και πιο συγκεκριμένα τον τρόπο κατανομής αυτών και τη λειτουργία του μηχανισμούABS. Στα πλαίσια αυτά θα εξεταστεί ποια είναι η ηθική του δικαιολόγηση, τι ακριβώς επιδιώκει να επιτύχει και ποια είναι τα ζητήματα που συνδέονται με την εφαρμογή του.-

3. Ο διαμοιρασμός των οφελών από τη χρήση των γενετικών πόρων (*benefit sharing*)

3.1 Ο όρος “*fair and equitable*”

Είδαμε ότι στο πλαίσιο της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας, η κατανομή ενός οφέλους από τη χρήση των πόρων δικαιολογείται από ένα κριτήριο ισότητας , αφού όλοι οι άνθρωποι και τα κράτη που τους εκπροσωπούν, θα είχαν ένα ίσο δικαίωμα στην πρόσβαση των πόρων και την απόλαυσή τους , έχοντας τα ίδια δικαιώματα στην αξιοπρέπεια και την προσωπικότητά τους.

Ταυτόχρονα όμως, ο χαρακτηρισμός αυτών ως δημόσια αγαθά κατέδειξε, ότι το κριτήριο της ισότητας δεν μπορεί να εξασφαλιστεί με τη λεγόμενη ελεύθερη πρόσβαση και την ύπαρξη «φυσικών δικαιωμάτων» επί των πόρων και προκύπτουν θέματα διανεμητικής δικαιοσύνης. Η δυνατότητα λοιπόν απόλαυσης ενός αγαθού δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε και ίσες ευκαιρίες στην απόλαυση αυτού του αγαθού.

Έγινε σαφές, ότι από τη στιγμή που τα δικαιώματα επί των πόρων σχετίζονται με αυτό που ονομάζουμε κοινωνική χρησιμότητα, (*social utility*) δεν μπορούμε μιλάμε για φυσικά δικαιώματα επί των πόρων. (Schroeder,2009) Όπως αποδείχθηκε ,η πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και την παραδοσιακή γνώση, δεν μπορεί να αφεθεί στην τύχη ή στην ελεύθερη αγορά με την υπόθεση μιας ουτοπικής ισότητας, αφού δεν επιτυγχάνεται η δίκαιη διανομή, αυτό που θα επιθυμούσαμε ως ισότητα σαν αποτέλεσμα.

Συνεπώς, η διανομή των αγαθών αυτών πρέπει να γίνει από ένα κεντρικό υποκείμενο, για παράδειγμα το κράτος, την κοινότητα ή δημόσιο θεσμό. Η ανταπόκριση στις απαιτήσεις για διανομή εκφράστηκε με την εισαγωγή παγκοσμίως του πρώτου μοντέλου διανομής του οφέλους που πηγάζει από τη χρήση των γενετικών πόρων και την αναγνώριση ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων των κρατών στους φυσικούς και γενετικούς πόρους. Το μοντέλο αυτό της ABS που εισήχθη με τη ΣΒΠ ,μοιάζει να αποτελεί ένα μηχανισμό αποζημίωσης για τις χώρες που δίνουν και λαμβάνουν μια κατάλληλη παροχή, ένα όφελος. Μέσω αυτής της διαδικασίας

που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «ανταλλακτική δικαιοσύνη» (Schroeder & Pogge, 2009) αποσκοπείται η δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση τους το οποίο και αποτελεί το αντικείμενο του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια. Τι όμως ακριβώς εννοείται με τη χρήση αυτού του όρου;

Ο όρος “fair and equitable”, δεν διευκρινίζεται ούτε στη ΣΒΠ, ούτε στο εκτελεστικό πρωτόκολλο της Ναγκόγια και παρά το γεγονός ότι υπήρξε πλούσια συζήτηση γύρω από το θέμα αυτό πολύ πριν την ψήφιση του πρωτοκόλλου. Έχει ειπωθεί ότι πρόκειται για ηθικές έννοιες που εμπεριέχουν το υποκειμενικό στοιχείο, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αποδοθούν οι όροι απόλυτα και αντικειμενικά. (Byström et al., 1999)

Σύμφωνα με το λεξικό Webster οι λέξεις “Fair and equitable” είναι συναφείς με τους όρους δίκαιη και αμερόληπτη, έχοντας ως κοινό τους στοιχείο την αντιμετώπιση με έναν τρόπο απαλλαγμένο από εύνοια. (Byström, 1999) Το «δίκαιη», συνεπάγεται λοιπόν εξάλειψη των προσωπικών συναισθημάτων, συμφερόντων, ή προκαταλήψεων, έτσι ώστε να επιτευχθεί μια σωστή ισορροπία των αντικρουόμενων αναγκών, δικαιωμάτων ή απαιτήσεων, και συμφωνεί με ό, τι πιστεύεται ότι είναι σωστό ή αποδεκτό. Υπάρχει όμως αυτό που θα χαρακτηρίζαμε κοινή αντίληψη του δικαίου ως ιδιότητα ή γνώρισμα της δικαιοσύνης;

Οι άνθρωποι δε συμφωνούν πάντα γύρω από τις αρχές οι οποίες θα πρέπει να διέπουν τις σχέσεις και τις συναλλαγές τους, και πιο συγκεκριμένα ποιες θα πρέπει να επιλεγούν ώστε να ορίζονται οι όροι της συνένωσής τους. Παρόλα αυτά ισχυρίζεται ο Rawls, υπάρχει για τον καθένα μια αντίληψη δικαιοσύνης η οποία κάνει τους ανθρώπους να καταλάβουν την ανάγκη να συγκατανεύσουν σε ένα ιδιαίτερο σύνολο αρχών που θα διέπουν την απονομή των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων τους και θα καθορίζουν αυτό που θα εκλαμβάνεται ως προσήκουσα διανομή των οφελών και βαρών μιας κοινωνικής συνεργασίας. (Rawls, 2001:30[1971] Βέβαια ο Rawls, αναφέρεται σε μια δικαιοσύνη θεσμική, ως την “πρώτιστη αρετή των κοινωνικών θεσμών”(Rawls, 2001:28[1971]) και περιορίζεται να μιλά για αυτήν στα όρια μίας δίκαιης κοινωνίας.

Επειδή όμως παραλληλίζει τη δικαιοσύνη με την αλήθεια, ως πρώτιστη αρετή των συστημάτων σκέψης, που αφορούν τους απανταχού ευρισκόμενους σκεπτόμενους ανθρώπους

και τη χαρακτηρίζει επίσης ως «πρώτιστη αρετή της ανθρώπινης δραστηριότητας»(Rawls,2001:28[1971], μπορούμε να θεωρήσουμε, ότι θα μπορούσε να εφαρμοστεί καθολικά, με δεδομένο ότι οι άνθρωποι εν γένει επιθυμούν μια δικαιοσύνη που εξασφαλίζει ελευθερίες και εγγυάται δικαιώματα που δεν υποτάσσονται σε συμφέροντα και μεροληψίες. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι ο όρος “fair” αντιπροσωπεύει τη “δαισθητική μας βεβαιότητα ότι αυτή η έννοια της δικαιοσύνης αποτελεί μια προτεραιότητα” (Rawls,2001:28[1971] και ότι η “έννοια (concept) αυτή είναι διακριτή από τις τυχόν υπάρχουσες αντιλήψεις (conceptions)γύρω από αυτή”. (Rawls,2001:30[1971]

Αυτή η σύλληψη της δικαιοσύνης είναι πιο κοντά σε αυτό που ο Amartya Sen αναλύει στο η «Ιδέα της Δικαιοσύνης», χρησιμοποιώντας μια διάκρισή της από τη σανσκριτική γραμματεία περί ηθικής και δικαίου. Η «niti»σημαίνει τη θεσμική οργάνωση και τη δέουσα συμπεριφορά, ενώ η «nyaya» παραπέμπει σε μια καθολική έννοια της δικαιοσύνης, η οποία αν και θεωρεί τους κανόνες, θεσμούς και την οργάνωση σημαντικά, επικεντρώνεται στην πραγμάτωση της μέσα στον κόσμο, συνδυάζοντας θα λέγαμε μια συνεπειοκρατική με μια δεοντολογική προσέγγιση.(Sen, 2015:52[2009]

Πράγματι, η δικαιοσύνη είναι επιθυμητή, στόχος όμως δεν θα πρέπει να είναι μονάχα η θεσμική της απόδοση, αλλά η πραγμάτωσή της με αισθητά αποτελέσματα στις ανθρώπινες ζωές.Αυτή η παράμετρος είναι ιδιαιτέρως σημαντική για την αξιολόγηση του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια, αφού μας ενδιαφέρει πρωτίστως αφενός μέσα σε ποιον κόσμο πρόκειται να εφαρμοστεί, αν μπορεί να πραγματοποιηθεί ο στόχος του και τι είναι αυτό που καθορίζει τελικά την πραγμάτωση αυτή, αν όχι η ίδια η συμφωνία.

Με αυτή τη διαφοροποίηση όπως παρατηρεί ο Παπαγεωργίου, ο Sen απομακρύνεται από τις κλασικές θεωρίες δικαιοσύνης, αποδίδοντας σημασία στο ανθρώπινο υλικό, το ρου της ζωής των ανθρώπων , τις αποφάσεις τους και τις προϋποθέσεις της επιτυχίας της ζωής τους.(Sen, 2015:493[2009])

Η ελληνική απόδοση του δεύτερου όρου “equitable” ως ισότιμη, παραπέμπει σε ίση ηθική αξία, ίσα δικαιώματα ή ίση τιμή (Μπαμπινιώτης,2012) Σύμφωνα με τον Ραντόπουλο, η απόδοση του όρου ισότιμη είναι ατυχής, αφού «Η απόδοση του όρου «equitable» με τον

ελληνικό όρο «ορθόνομος» ανταποκρίνεται με τον πληρέστερο δυνατό τρόπο στη σχέση equity και δικαίου (...), αφού equity είναι η «ορθονομία» που μπορεί να λειτουργήσει ως διορθωτική, ως διανεμητική και ως καταπιστευματική ορθονομία». «Η διορθωτική equity περιορίζεται στον κανονιστικό μετριασμό κατάφωρων ανισοτήτων και αδικιών που μπορεί να συνεπάγεται η καθεστωτική εφαρμογή του διεθνούς δικαίου, διαπλάθοντας επιπρόσθετες διορθωτικές αρχές και πρότυπα για το σκοπό αυτό.(...). Η διανεμητική equity εισάγει τον κανονιστικό επαναπροσδιορισμό στην καθεστωτική εφαρμογή του διεθνούς δικαίου με τηδιάπλαση ειδικών καθεστωτικών αρχών και προτύπων που συνεπάγονται την επίτευξημιας περισσότερο διανεμητικά δίκαιης κατανομής και διαχείρισης πόρων. Από την άλλη πλευρά, η καταπιστευματική equity πηγαίνει ακόμα πιο μακριά. Εισάγει ένα κανονιστικό δημιουργικό πλαίσιο διαχείρισης και κατανομής των πόρων ως δημοσίου καταπιστεύματος (in public trust) προσδιορίζοντας, σε ποικίλους βαθμούς, τους όρουςπου διασφαλίζουν την κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας ή τις μελλοντικές γενεές.(...) (Ραυτόπουλος, 2004 σε Αναστασιάδου,2011:99)

Ηθέση αυτή ενισχύεται και από την υιοθέτηση του όρου «ορθή» στις Κατευθυντήριες Γραμμές της Βόννης, όπου επίσης ρητά αναφέρεται ότι το ζήτημα της πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και της διανομής των οφελών από αυτούς αντιμετωπίζεται ως θέμα δικαιοσύνης και ορθότητας. Ποιο είναι όμως το ορθό, το σωστό και το πρέπον; Και ποια είναι τα κριτήρια με τα οποία θα πρέπει να επιλεγεί ώστε να αποδώσει τα αποτελέσματα που επιδιώκει μαζί με τη «δίκαιη» διανομή;

3.2 Οι προσεγγίσεις του όρου

Ο Rawls, θεωρεί ότι η προτεραιότητα του ορθού έναντι του αγαθού είναι κεντρικό γνώρισμα της δικαιοσύνης ως ακριβοδικίας (Rawls, 2001:59 [1971], και τη σχετίζει με την «πρωταρχική θέση». Σε αυτή τη θέση τα πρόσωπα, αποδέχονται εκ των προτέρων μια αρχή ίσης ελευθερίας και αυτό το κάνουν αγνοώντας τους ιδιαίτερους προσωπικούς τους σκοπούς.

(Rawls,2001:58[1971]) Συμφωνούν λοιπόν σιωπηρά να προσαρμόζουν τις αντιλήψεις του περί του αγαθού, με ο,τι απαιτεί η δικαιοσύνη αποφεύγοντας τις ροπές και τις κλίσεις τους.

Αυτό αποτελεί στην ουσία μια καντιανή ερμηνεία της δικαιοσύνης, αφού σύμφωνα με τον Καντ και την αρχή της αυτονομίας του, τα άτομα ενεργούν ελεύθερα όταν οι αρχές που επιλέγουν εκφράζουν τη φύση τους ως έλλογα και ισότιμα όντα.(Rawls,2001:301[1971], Η αποφυγή της επιλογής των επιμέρους επιδιώξεων που θα καθιστούσε τα άτομα ετερόνομα επιτυγχάνεται στη θεωρία του Rawls με το «πέπλο της άγνοιας» το οποίο στερεί από αυτούς τη δυνατότητα να αποκτήσουν τις γνώσεις που θα τους επέτρεπαν να επιλέξουν τις ετερόνομες αρχές. Μπορεί όμως αυτή η θεωρία να αποτελέσει κριτήριο για μια δίκαιη και ορθή διανομή των ωφελημάτων;

Στην περίπτωση μας είναι φανερό, ότι ο μηχανισμός της ABS επιδιώκει τη διανομή μεταξύ προσώπων ή κρατών ή ομάδων που δεν μοιράζονται τα χαρακτηριστικά τα οποία θα επέλεγαν οι ευρισκόμενοι στην πρωταρχική θέση δηλαδή οι ευρισκόμενοι σε μία δίκαιη κοινωνία και αποδεχόμενοι ένα καθεστώς ίσης ελευθερίας. Με δεδομένη την οικονομική ανισότητα, τις διαφορές στην ισχύ και τη γνώση αλλά και την ύπαρξη επιδιωκόμενων προσωπικών επιδιώξεων και σκοπών η θεωρία του Rawls ως ιδεώδης δεν έχει καμία θέση.

Μια διαφορετική ερμηνεία του ορθού εννοούν όσοι προσεγγίζουν τον όρο από τη σκοπιά της ανταλλακτικής δικαιοσύνης η οποία εστιάζει στο ορθό της διαδικασίας. Υποστηρίζουν, ότι βάση για το διαμοιρασμό των ωφελημάτων αποτελεί μια μορφή ανταλλακτικής δικαιοσύνης η οποία δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται με την έννοια της στο ρωμαϊκό δίκαιο, όπου δύο μέρη απλά συμφωνούν εθελοντικά σε μια τιμή, αλλά με την αριστοτελική συλλογιστική της αναλογικής απόδοσης η οποία αντικατοπτρίζεται σε ένα χρηματικό ποσό.(Schroeder & Pogge, 2009)

Αν εστιάσουμε σε μία σχέση ανταλλαγής που διέπεται από μια αναλογικότητα σε σχέση με τη συνεισφορά, αυτή δεν απαιτεί την τυπική ισότητα μεταξύ των συμβαλλομένων, αλλά ένα είδος εξίσωσης όσων ανταλλάσσονται, που θα τους καταστήσει ίσους και τους συμβαλλόμενους αλλά και τη συναλλαγή. Ο Αριστοτέλης μιλά για μια ενιαία μονάδα μέτρο

που θα συνέχει τα πάντα, γιατί είναι ανάγκη όλα να μετριούνται, επειδή στην πραγματικότητα αυτό το μέτρο αποτελεί και την ίδια την ανάγκη, που οδηγεί στη δοσοληψία.(Αριστοτέλης,2006:57) Αυτή η προσέγγιση όμως θεωρεί δεδομένο ότι μια συναλλαγή μπορεί να καταστήσει ίσα τα μέρη τουλάχιστον ως προς αυτή τη συναλλαγή, χωρίς κατά τα άλλα τα μέρη να απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα της τυπικής ισότητας.

Ούτε όμως μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η είναι δίκαιη και ορθή μόνο η απόδοση των ωφελημάτων σε αυτούς που λόγω μιας σχέσης αμοιβαιότητας έχουν το δικαίωμα σε αυτή και λόγω συνεισφοράς τους στην τυχόν διαχείριση, διαδικασία ή πρόοδο του μηχανισμού, από τη στιγμή που η δυνατότητα της συνεισφοράς τους δεν εξαρτάται όπως είδαμε από τους ίδιους, με αποτέλεσμα να αποκλείονται πολλοί άλλοι που βρίσκονται έτσι σε μια μειονεκτική θέση. Περαιτέρω είναι πολύ σχετικός ο όρος συνεισφορά για να μπορούμε να κατατάξουμε ή να ποσοτικοποιήσουμε διαφορετικές συνεισφορές. Ποια είναι αλήθεια η συνεισφορά μιας αυτόχθονης κοινότητας του Αμαζονίου που για αιώνες καλλιεργούσε ένα φυτό με φαρμακευτικές ιδιότητες σε σχέση με την επένδυση της εταιρίας που χρησιμοποίησε το συστατικό του φυτού για καλλυντική χρήση; (Jonge,de,2011)

Το αντικείμενο του πρωτοκόλλου στοχεύει στην κατανομή των ωφελημάτων όχι για να διατηρηθεί μία υπάρχουσα κατάσταση, αλλά για να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις ή να συνεισφέρει στη δικαιοσύνη παγκοσμίως. Είναι σαφές ότι μιλάμε για σύνολο αγαθών που πρέπει να διανεμηθούν μεταξύ ανθρώπων με συγκεκριμένες επιθυμίες και ανάγκες και επί των οποίων αγαθών υφίσταται διεκδίκηση. Δεν κατανέμονται τα ωφελήματα γιατί οι χώρες απέδωσαν κάτι συγκεκριμένο για αντάλλαγμα, αλλά γιατί έχουν το ίσο δικαίωμα να λάβουν αυτούς αυτά ως καρπούς, αφού αποτελούν αγαθά που τους ανήκουν επίσης κατά έναν τρόπο. Τι νόημα θα είχε αλήθεια να καθίστανται τα μέρη ίσα σε συγκεκριμένες «συναλλαγές», ενώ σε άλλες να διατηρούν τη διαφορετικότητα και ανισότητά τους; Η ανταλλακτική δικαιοσύνη αφορά στην ακριβοδικία των αμοιβών, των τιμών και των συναλλαγών, ενώ η διανεμητική δικαιοσύνη αφορά στην ακριβοδικία της κατανομής των πόρων. Συνεπώς, η ανταλλακτική

δικαιοσύνη δεν μπορεί να αποτελέσει το πλαίσιο για τη δίκαιη και ορθόνομη διανομή των ωφελημάτων.

Είναι φανερό ότι οι παραπάνω προσεγγίσεις γύρω από το τι συνιστά μία δίκαιη και ορθή διανομή σε έναν ανταλλακτικό μηχανισμό δημιουργεί προβλήματα που στρέφουν το ενδιαφέρον μας περισσότερο γύρω από τα ζητήματα της διανεμητικής δικαιοσύνης.

3.3 Τα κριτήρια για μία δίκαιη και ορθή διανομή, η δικαιοσύνη και η ισότητα

Ο Αριστοτέλης, ισχυρίζεται ότι στις διανομές και όχι στην ανταλλαγή, το δίκαιο πρέπει να προσδιορίζεται από κάποια αξία, μόνο που όλοι οι άνθρωποι λέγοντας αξία, δεν εννοούν το ίδιο πράγμα.(Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια,1131a) Για να υπάρξει αναλογικότητα στη διανομή πρέπει να υπάρχει ισότητα μεταξύ προσώπων και πραγμάτων, ώστε να μπορεί να εξαρτηθεί από την επιμέρους συνεισφορά η διανομή. Απαιτεί δηλαδή ένα είδος διαιρεμένης αναλογίας με τέσσερις όρους, όπου η σχέση των δύο όρων του πρώτου ζευγαριού, θα είναι ίδια με τη σχέση των δύο όρων του δεύτερου ζευγαριού.(Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια,1131a) Πώς όμως μπορεί να είναι ίδια η σχέση που έχει μια πολυεθνική φαρμακευτική εταιρία με το όφελος που αποκομίζει από την εκμετάλλευση ενός γενετικού πόρου με τη σχέση που έχει μια τοπική κοινότητα με ένα προϊόν που καλλιεργεί εδώ και χρόνια για την επιβίωση της; Πώς μπορεί να διαπιστωθεί η αξία του ενός λόγου προς τον άλλο; Προφανώς αυτού του είδους η αναλογία δεν είναι ο αντιπροσωπευτικός συνδυασμός για μία δίκαιη και ορθόνομη διανομή των ωφελημάτων.

Το UNEP το 1998 παραδέχτηκε ότι αν «η διανομή είναι “Fair and equitable” είναι ζήτημα το οποίο (...) εξαρτάται από το αξιακό σύστημα πάνω στο οποίο βασίζεται η κρίση».(Jonge,de 2011) Άρα, θα πρέπει να υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια που θα πρέπει να πληρούνται για να κριθεί η διανομή του οφέλους από τη χρήση των γενετικών πόρων ως «δίκαιη και ορθή», για να μην αποβεί μια ανεφάρμοστη ρητορική.

Για το λόγο αυτό αναπτύχθηκαν θεωρητικές προσεγγίσεις για το πρίσμα υπό το οποίο πρέπει να εξετάζεται η « διανομή του οφέλους». Αυτές σύμφωνα με τον De Jonge είναι:

- Το χάσμα Βορρά-Νότου στην εκμετάλλευση και διανομή του οφέλους των εν γένει φυσικών πόρων.
- Η σύγκρουση ανάμεσα στην προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων και το δημόσιο συμφέρον.
- Η εξασφάλιση της διατροφικής επάρκειας και ασφάλειας
- Η ανισορροπία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας λόγω της βιοπειρατείας.
- Η προστασία παραδοσιακών κοινωνιών (αυτόχθονες, ιθαγενείς, τοπικές κοινότητες).
- Η διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Όσον αφορά το αναπτυξιακό χάσμα μεταξύ Βορρά-Νότου κεντρικά είναι τα ερωτήματα που σχετίζονται με το πώς να επιτευχθεί μια δίκαιη διανομή αλλά και με το ποιος αποδίδει το οφειλόμενο σε ποιον, ποιος δικαιούται κάτι και από ποιον, “Who deserves what and from whom?” (Schroeder,2009)

Μερικοί συγγραφείς απορρίπτουν αυτό το θέμα, όπως ο Nozick που υποστηρίζει ότι δεν θα πρέπει να ρωτάμε ποια θα ήταν η καλύτερη κατανομή, δεδομένου ότι το ζήτημα αυτό εσφαλμένα υποθέτει ότι υπάρχει κάτι που πρέπει να διανεμηθεί. Τα αγαθά δεν υπάρχουν για διανομή και αναδιανομή αλλά γιατί οι άνθρωποι έχουν ήδη δικαιώματα, ή ειδικές απαιτήσεις. (Nozick,1974 in Parfit,1991) Σύμφωνα με αυτό το κριτήριο, η εθνική κυριαρχία και τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας επί των γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης αποτελούν επίσημους τίτλους που θα πρέπει να οδηγούν στη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών. Επαρκεί όμως μόνο ένα δικαίωμα που βασίζεται σε τίτλο για να εξασφαλίσει το επιθυμητό αποτέλεσμα;

Η απονομή του τίτλου ιδιοκτησίας επί των πόρων που βασίζεται στην εθνική κυριαρχία μπορεί όμως να δημιουργήσει πρόβλημα στην περίπτωση που ένα κράτος αμελήσει να διαχειριστεί με τέτοιο τρόπο τους πόρους τους ώστε να προσπορίσει όφελος σε

αυτό το ίδιο και τους υπηκόους τους ή είναι ανίκανο να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του μηχανισμού που θέτει το πρωτόκολλο ή να μην επιθυμεί εξαιτίας της διαφορετικής του κουλτούρας. Επίσης πολλές φορές δεν είναι εύκολο να διαπιστωθεί ακριβώς ποιο είναι το κράτος πάροχος ενός πόρου και το κράτος δεν μπορεί πάντα να ασκήσει πρακτικά έλεγχο στην τυχόν διακίνησή του, αφού πολλοί πόροι έχουν εγκαταλείψει ήδη το έδαφός τους και βρίσκονται σε βοτανικούς κήπους, τράπεζες γονιδίων ή βιβλιοθήκες ανά τον κόσμο.(Jonge de, 2011)

Περαιτέρω όπως είδαμε, τα κράτη δεν μπορούν να αναπτύξουν τους ίδιους μηχανισμούς και να ανταποκριθούν το ίδιο στις απαιτήσεις των εξελίξεων της βιοτεχνολογίας, με αποτέλεσμα πολλές αναπτυσσόμενες χώρες που φιλοξενούν γενετικούς πόρους, να μη μπορούν να τους προστατέψουν θεσμικά διότι δεν θεωρούνται προϊόντα διανοίας που προστατεύονται μέσω πνευματικών δικαιωμάτων, σε αντίθεση με τα αναπτυγμένα κράτη που μπορούν να κατοχυρώσουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σε ανακαλύψεις που βασίζονται πάνω σε γενετικούς πόρους. Η διανομή λοιπόν θα πρέπει να εστιάζει στην εξισορρόπηση της κατάστασης και να στοχεύει περισσότερο σε μια διάχυση των οφελών της σύγχρονης έρευνας, επιστήμης και ανάπτυξης και όχι να αποζημιώνει για τα δικαιώματα ή τους τίτλους που κατέχουν. (Jonge de,2011) Με αυτό τον τρόπο πληρούται αυτό που ονομάζεται «καπιστευματική δικαιοσύνη» , η οποία στοχεύει να άρει την αμφισβήτηση στο σύστημα και να επανακτηθεί η δημόσια εμπιστοσύνη.

Για να είναι πράγματι η διανομή του οφέλους χρήσης των πόρων δίκαιη και ίση ή ανάλογη θα πρέπει οι όμοιες περιπτώσεις να αντιμετωπίζονται με όμοιο τρόπο και οι ανόμοιες με διαφορετικό, ώστε να διασφαλίζεται η ίση μεταχείριση.(Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια,1131a-b) Αυτό σημαίνει ότι η διανεμητική δικαιοσύνη πρέπει να είναι εξισωτική, προκειμένου να επιτευχθεί ισότητα. Ταυτόχρονα όμως λειτουργεί η δικαιοσύνη και με τη διορθωτική της έννοια μεταξύ των ανθρωπίνων σχέσεων, με την αριστοτελική έννοια όπου για την αποκατάσταση της αδικίας εξισώνεται η κερδισμένη πλευρά με τη χαμένη πλευρά με αφαίρεση του κέρδους από αυτόν που έκανε την άδικη πράξη. (Αριστοτέλης,2006:47) Μας

ενδιαφέρει λοιπόν στη διανομή των ωφελημάτων η αρχή της ισότητας ως συνώνυμης με τη δικαιοσύνη, αφού σύμφωνα με τον Αριστοτέλη «το δίκαιο είναι ο σεβασμός της» (Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια,1130b)

Όμως, και σε αυτή την περίπτωση, το ερώτημα είναι τι είδους ισότητα είναι αυτή που επιθυμούμε;

Δεν μπορούμε να αμφισβητήσουμε ότι μας ενδιαφέρουν οι πόροι και τα αγαθά. Για το λόγο αυτό, οι όποιες θετικές διακρίσεις γίνονται θεωρούμε ότι στηρίζονται σε ένα ηθικό αίσθημα ότι, μπορεί όλες οι βελτιώσεις στην κατάσταση των ανθρώπων να έχουν κάποια αξία, οι βελτιώσεις όμως στη ζωή αυτών που βρίσκονται στη χειρότερη κατάσταση έχουν μεγαλύτερο ηθικό βάρος από τις βελτιώσεις στις ζωές των πλεονεκτούντων. (Nagel 1991: 12).

Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο αναπτυγμένος Βορράς έχει κοινή ευθύνη με τον αναπτυσσόμενο Νότο σε ο,τι αφορά την εκπλήρωση των στόχων της ΣΒΠ εν γένει, αλλά διαφοροποιημένη ευθύνη σε ο,τι αφορά το μέγεθος της συνεισφοράς τους και αυξημένες υποχρεώσεις για την υλοποίηση αυτών και ιδιαίτερα του μηχανισμού της ABS που θα συνεισφέρει και στους άλλους στόχους της. Για το λόγο αυτό, οι φτωχές και οι αναπτυσσόμενες χώρες χρήζουν βοήθειας και υποστήριξης για να ικανοποιήσουν πρώτα από όλα τις ζωτικές τους ανάγκες.

Είναι αυτονόητο ότι υπάρχουν κάποιες πολύ βασικές ανάγκες, που οι άνθρωποι τείνουν να ικανοποιούν πριν από άλλες λιγότερο σημαντικές και ότι τα υλικά οφέλη προέχουν έναντι άλλων ελλείψεων όπως των ευκαιριών και των μέσων για απόκτηση προσόντων. Επειδή αυτές έχουν μεγαλύτερη σημασία από ο,τι οι βελτιώσεις υψηλότερου βιοτικού επιπέδου, δεχόμαστε αυτού του είδους τη διάκριση ως μία θετική διάκριση ευκαιριών (Nagel, 1991) στη διαδικασία διανομής που επηρεάζει την κοινωνική ευημερία προκειμένου να ευνοηθούν πρώτα οι μειονεκτούντες και να ωφεληθούν με ένα τρόπο που παραπέμπει στην «αρχή της διαφοράς» του Rawls.

Ο Rawls ονομάζει αυτή την ισότητα ακριβοδίκαιη ισότητα ευκαιριών και τα αγαθά που οι άνθρωποι προσδοκούν «πρωταρχικά αγαθά» (Rawls,2001:124[1971]) τα οποία είναι αυτά που κάθε έλλογο ον επιθυμεί ανεξάρτητα από το τι μπορεί να θέλει επιπλέον και τα οποία αποτελούν τα μέσα για την επιδίωξη των στόχων του ατόμου. Βέβαια όπως αναφέραμε η συλλογιστική του προϋποθέτει ένα θεσμό εντός κράτους ο οποίος θα διασφαλίζει τη ελευθερία, βασική για την επιδίωξη οποιουδήποτε σχεδίου ζωής (Rawls,2001:126[1971]).Έτσι η αρχή της διαφοράς του Rawls δεν ισχύει εκτός κράτους και σχετικά με τις διανομές όπως ήδη αναφέραμε ο ίδιος διατηρεί την άποψη ότι η ανισότητα δεν δημιουργεί καμία υποχρέωση για διανεμητική δικαιοσύνη.

Ακόμη ο Rawls αξιολογώντας την ελευθερία, παραβλέπει το γεγονός ότι υπάρχουν τεράστιες διαφορές ως προς την ικανότητα που έχει κανείς να μετατρέψει τα πρωταρχικά αγαθά σε πραγματική ευδοκίμηση, τους πόρους σε ικανότητες. (capabilities)(Sen,2015:99[2009]) Η προσέγγιση της ικανότητας παρέχει τη διαπίστωση ότι τα μέσα της ανθρώπινης διαβίωσης δεν ταυτίζονται με τους σκοπούς της καλής διαβίωσης και ότι οι διαφορές δεν είναι ζήτημα ειδικών αναγκών ανθρώπων, αλλά αντανακλούν πλήθος διαφορών που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης κατάστασης και τις σχετικές κοινωνικές συνθήκες.(Sen, 2015:299[2009])

Πώς θα μπορούσαμε να μην προκρίνουμε μια ισότητα ικανοτήτων γνωρίζοντας ότι τα τυχόν ωφελήματα που πρόκειται να δοθούν για ένα κράτος ή μία ομάδα αποβαίνουν άχρηστα εάν δεν μπορούν να μετουσιωθούν σε ικανότητα ανάπτυξης, βελτίωσης, σωστής διαχείρισης, και επένδυσης για την ευζωΐα τους; Η κατανόηση της φύσης και των αιτιών στέρησης ικανοτήτων και της ανισότητας μπορεί να οδηγήσει στην άρση των αδικιών που μπορεί να διαγνωστούν.(Sen, 2015:301[2009])

Πάνω στο ρωλσιανό μοντέλο και λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις διαφορές που προκύπτουν κυρίως λόγω τύχης και περιστάσεων οDworkin διατύπωσε τη δική του θεωρία ισότητας πόρων, κατασκευάζοντας ένα σύστημα ασφάλισης, το οποίο θα αντιμετωπίζει τα προβλήματα που θα προκύπτουν από την ύπαρξη μειονεκτημάτων. Το υποτιθέμενο

ασφαλιστικό σύστημα στο οποίο όλοι προσχωρούν, είναι αυτό που εξασφαλίζει έναν ικανό αριθμό πόρων στη διάθεσή καθενός και απόκτησης περισσότερων για αυτούς που αποζημιώνονται λόγω προβλημάτων τους να τα έχουν στη διάθεσή τους. (Dworkin,2006[2000])

Στην ουσία όμως με αυτό τον τρόπο απλά καταδεικνύεται, ότι οι πόροι αποτελούν το μέσο για την ικανότητα επίτευξης, οπότε το ζητούμενο και πρωταρχικό δεν είναι οι πόροι. Επίσης παραβλέπει ότι αυτό το σύστημα ισότητας, δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς μία τέλεια ανταγωνιστική αγορά και επιπλέον υπάρχουν πολλές φορές κίνδυνοι που δεν μπορούν απλά να ασφαλιστούν, ειδικά όπως στην περίπτωση μας που σχετίζονται με οικονομικές και περιβαλλοντικές συνθήκες.(Sen, 2015:305[2009])

Επομένως, σε ο,τι αφορά την επιδίωξη της ισότητας που θα μπορούσε να επιτευχθεί με την εφαρμογή του μηχανισμού του πρωτοκόλλου, η ανισορροπία στις σχέσεις λόγω οικονομικών και περιβαλλοντικών συνθηκών δεν επιτρέπει τους όρους της αγοράς που οραματίζεται ο Dworkin, αλλά και αν το επέτρεπε, οι ασφαλισμένοι μειονεκτούντες θα αποκόμιζαν περισσότερα αγαθά που προφανώς δεν θα ήξεραν τι να πράξουν με αυτά στις ζωές τους αν δεν διέθεταν και ταυτόχρονα και την ικανότητα να τα μετατρέψουν σε πραγματικό ωφέλημα, ορατό στις ζωές τους.

Συνεπώς, λαμβανομένου υπόψη ότι μια τεράστια μερίδα πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση σε προϊόντα και αγαθά της σύγχρονης έρευνας, αποτελεί προτεραιότητα να ικανοποιούνται αυτές οι ανάγκες που είναι απαραίτητες πρώτα από όλα για τη διατήρηση της ανθρώπινης ζωής. Δεν αρκεί όμως μόνο η διάθεση, απαιτείται λοιπόν να μπορούν τα αγαθά να μετατρέπονται σε ικανότητες για τους ανθρώπους που θα βελτιώσουν κυρίως το βιοτικό επίπεδο ,θα συμβάλλουν στη βελτίωση των προοπτικών τους και την ανάπτυξη τους εν γένει. Με άλλα λόγια λέει ο Sen αν εστιάσουμε στην ικανότητα, επεκτείνουμε τη θεωρία του Rawls από τα πρωταρχικά αγαθά, «σε αυτό που τα αγαθά προσφέρουν στα ανθρώπινα όντα» (Sen,1980:219)

Ταυτόχρονα αυτό μπορεί να διαμορφώνει και το κριτήριο με το οποίο θα πρέπει να λαμβάνει χώρα ο διαμοιρασμός και «θεμελιώνει αξιολογικά και δικαιολογεί την απαίτηση για δίκαιη και ορθόνομη διανομή του οφέλους από τη χρήση των πόρων».(Schroeder & Pogge, 2009).Επομένως, ο μηχανισμός διανομής του οφέλους δεν πρέπει να αποκτά απλώς έναν αποζημιωτικό χαρακτήρα, μα να αποσκοπεί στη διάχυση οφελών από την επιστήμη και την έρευνα για επίτευξη ενός ελαχίστου επιπέδου ικανότητας που απαιτείται για την προαγωγή μιας γενικότερης ευημερίας, την εξάλειψη ανισοτήτων και έπειτα τη συνεισφορά στο έργο της βιώσιμης χρήσης των συνιστωσών της βιοποικιλότητας που θα προάγουν και τη διατήρησή της.

3.4 Η διαδικαστική δικαιοσύνη και η προηγούμενη ενήμερη συναίνεση

Αναλύσαμε ήδη παραπάνω για ποιο λόγο βασικά κριτήρια πρέπει να τηρούνται προκειμένου να επιτευχθεί μια δίκαιη και ορθόνομη διανομή ενόψει των ανισοτήτων και των τεραστίων διαφορών στις σχέσεις μεταξύ των συμβαλλομένων. Εκτός όμως από το πώς μπορεί να επιτευχθεί η δίκαιη και ορθόνομη διανομή των ωφελημάτων μας ενδιαφέρει και η διαδικασία μέσω της οποίας θα αποκτηθεί η πρόσβαση κυρίως στην παραδοσιακή γνώση και θα συμφωνηθεί το όποιο ωφέλημα.

Η διαδικαστική δικαιοσύνη επικεντρώνεται στην ορθή και ακριβοδίκαιη διαδικασία, ώστε το αποτέλεσμα να είναι επίσης ορθό και ακριβοδίκαιο, δεν μπορεί όμως να το εγγυηθεί αφού χαρακτηρίζεται ως ατελής.Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της ατελούς διαδικαστικής δικαιοσύνης έγκειται στο ότι, ενώ υπάρχει ένα ανεξάρτητο κριτήριο για το ορθό αποτέλεσμα, δεν υπάρχει καμία εφικτή διαδικασία που να οδηγεί με βεβαιότητα σε αυτό. (Rawls,2001:119[1971]).

Η πρόσβαση στους πόρους και την παραδοσιακή γνώση μπορεί να γίνει στο πρωτόκολλο μόνο εφόσον εξασφαλιστεί από το κράτος ή τις αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες για τα κυρίαρχα ή κατοχυρωμένα τους δικαιώματα η προηγούμενη ενήμερη

συναίνεση (Prior Informed Consent-PIC) των τελευταίων, η οποία θα χορηγείται, αφού έχει προηγηθεί πληροφόρηση στον παραγωγό των γενετικών πόρων ή στον χορηγό του δικαιώματος χρήσης αυτών. Επίσης είναι σημαντική η διαδικασία για τις διαπραγματεύσεις που λαμβάνει χώρα στα πλαίσια της ABS, και των συμφωνηθέντων όρων.(MAT-Mutually Agreed Terms)Βλέπουμε λοιπόν ότι έχουν τεθεί κάποια ανεξάρτητα κριτήρια τα οποία χρησιμοποιούνται με σκοπό να επιτευχθεί μια δίκαιη συμφωνία, ένα ορθό αποτέλεσμα.

Εγγενής αδυναμία του Πρωτοκόλλου είναι ότι δεν αναγνωρίζει το κυριαρχικό δικαίωμα στους αυτόχθονες και τοπικούς πληθυσμούς, οι οποίοι για να αποκομίσουν τα οφέλη του Πρωτοκόλλου, θα πρέπει ήδη να έχουν θεμελιώσει δικαίωμα (“established right”) στην παραδοσιακή γνώση βάσει της εθνικής νομοθεσίας. Αυτό είναι ένα πρώτο επιβαρυντικό στοιχείο για τις πληθυσμιακές αυτές ομάδες, οι οποίες θα πρέπει να διεκδικήσουν μέσω οδών και πρακτικών που αγνοούν, την αναγνώρισή τους στα θέματα της ΠΓ. Επιπλέον είναι αβέβαιο αν εντός εθνικών συνόρων μπορεί να δοθεί σε αυτούς η δυνατότητα για την απόκτηση ενός διανοητικού δικαιώματος, ιδιαίτερος στις χώρες όπου πλήθος άλλων δικαιωμάτων αμφισβητούνται και παραβιάζονται.

Όπως ήδη αναφέραμε η παραδοσιακή γνώση που αναπτύσσεται σε αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες είναι ένα συλλογικό προϊόν ιδιαίτερης φύσης, το οποίο λόγω των αυξημένων περιπτώσεων βιοπειρατείας στο παρελθόν και της έλλειψης ενός πλαισίου προστασίας υπό το Δίκαιο Διανοητικής ιδιοκτησίας αυτών, εξακολουθεί να απασχολεί σε μεγάλο βαθμό τη διεθνή κοινότητα και να εγκυμονεί τον κίνδυνο να θεωρείται δημόσιο αγαθό.

Ηπροηγούμενη ενήμερη συναίνεση, άλλως συγκατάθεση(Prior Informed Consent) ως διαδικασία, είναι μια έννοια με ρίζες στη βιοηθική, που έχει ενσωματωθεί σε πολλούς τομείς της επιστήμης. Η συναίνεση πρέπει να είναι ελεύθερη, δηλαδή να έχει δοθεί χωρίς οποιαδήποτε απειλή βίας και εξαναγκασμού, με ελεύθερη βούληση και τη δέουσα κατανόηση. Στον τομέα της ιατρικής, η εν γνώσει συναίνεση είναι τόσο μια αρχή όσο και μια διαδικασία. Ενώ ως κύριος στόχος της είναι να ελαχιστοποιήσει τον κίνδυνο και να

αποφευχθεί η εκμετάλλευση και αδικία, στην πράξη, ένας βασικός στόχος είναι η προστασία της αυτονομίας των συναλλασσομένων.(Srinivas, 2012)

Τι σημαίνει όμως αυτή η διαδικασία για τις ιδιαίτερες αυτές κοινότητες και ποιο είναι το πρόβλημα στην εφαρμογή της πέρα από τις οικονομικές διαφορές που ήδη έχουν επισημανθεί; Τι είναι αυτό που προέχει;

Ηενήμερη συγκατάθεση είναι μια προτασιακή στάση: έχει σαν αντικείμενο της μια πρόταση που περιγράφει την προτεινόμενη διαδικασία. Επομένως όπως και άλλες γνωσιακές στάσεις είναι «αδιαφανής». Αυτό σημαίνει ότι όταν συγκατατίθεται κάποιος, μπορεί να μη γνωρίζει τις συνέπειες της πρότασης στην οποία συγκατατέθηκε, πόσω μάλλον να θεωρεί ότι έδωσε συγκατάθεση και για άλλες.(O'Neill, 2011:62,[2001])

Περαιτέρω, και ειδικά για ομάδες όπως οι τοπικές ή αυτόχθονες κοινότητες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ευπαθείς λόγω θέσης, προκύπτει πρόβλημα ότι αφορά την κοσμοθεωρία τους. Αρκεί να αναλογιστεί κάποιος ότι πολλές από αυτές τις κοινότητες έχουν θεμελιώδεις διαφορές στην αντίληψη τους για βασικές έννοιες, όπως είναι η ιδιοκτησία, το όφελος, ο διαμοιρασμός σε σχέση με αυτό που έχει συνηθιστεί σε μία κλασική δυτική κουλτούρα. Η σημασία των γονιδίων, λόγω χάρη που απομονώνονται και καθίστανται εμπορεύσιμα αγαθά, προέρχεται από τη σύγχρονη τεχνολογική ανάπτυξη και δεν υφίσταται με αυτήν την έννοια στις παραδοσιακές κουλτούρες. (Jonge, de, 2011)

Ειδικότερα, ενώ η μίσθωση της γης και η ιδιοκτησία είναι κεντρικές έννοιες της δυτικής κουλτούρας, πολλές κοινότητες ιθαγενών θεωρούν ότι η γη και κατ' επέκταση οι πόροι της είναι «κοινά τοις πάσι» αγαθά και δεν επιδέχονται ατομικής ιδιοκτησίας ή όπως δηλώνουν «το πατεντάρισμα και η εμπορευματοποίηση της ζωής είναι αντίθετα με τις θεμελιώδεις αξίες και τις πεποιθήσεις μας όσον αφορά την ιερότητα και την εξέλιξη της ζωής και την αμοιβαία σχέση που διατηρούμε με όλη την πλάση».(Tauli-Corpus, 2004 in Jonge de, 2011)

Και ενώ η ενήμερη συγκατάθεση παραπέμπει στο θρίαμβο της αυτονομίας, η Onora O'Neill συζητείται ότι κάθε άλλο παρά εξασφαλίζουμε με τη διαδικασία της, την αυτόνομη επιλογή των υποκειμένων. Το μόνο που επιτυγχάνεται, είναι το να την καθιστούμε δυνατή,

χωρίς να μας ενδιαφέρει το πώς αυτή συγκροτείται.(O'Neill, 2011:55,[2001]) Και αυτό γιατί δε δίδεται ο ανάλογος σεβασμός στην πραγματική αυτονομία των ατόμων, εφόσον αυτή η διαδικασία δε λέει τίποτε για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, για τις επιθυμίες, επιλογές και τον τρόπο σκέψης τους. Συνεπώς η διαδικασία μπορεί σε αυτή την περίπτωση να αναδειχθεί σε θρίαμβο των απαιτήσεων μόνο της ενήμερης συγκατάθεσης.(O'Neill, 2011:55,[2001])

Λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα στοιχεία που απαρτίζουν αυτές τις κοινότητες , σεβόμενοι την εσωτερική νομοθεσία τους, την εθιμοτυπία και τις πρακτικές που επικρατεί στις σχέσεις τους, μπορεί να επιτευχθεί συναίνεση ουσιαστική, έτσι ώστε οι αμοιβαία συμφωνηθέντες όροι και το έθιμο να αναχθούν σε συμβατικές ρυθμίσεις και να ενσωματωθούν σε κείμενα που θα θωρακίσουν τα δικαιώματά τους επί των «προϊόντων» τους. Η ύπαρξη διαφορετικών αντιλήψεων και αξιών αν και μπορεί να συγκρούονται με μια τέτοια διαδικασία, μπορεί και να συμβάλει πρακτικά σε αυτό που λέγεται κοινή αντίληψη της σχέσης μας με τη φύση.

Αυτού του είδους η προσέγγιση απαιτεί μία δικαιοσύνη στην οποία προέχει η αναγνώριση των πλουραλιστικών συστημάτων γνώσης για την κατανόηση του κόσμου, πάει πέρα από μία δίκαιη διαδικασία και ίση συμμετοχή υπογραμμίζοντας το συστατικό δικαίωμα ύπαρξης διαφόρων συστημάτων γνώσης ως τμήμα διαλόγου και δημόσιας συζήτησης.(Visvanathan,2005, in Jonge de,2011)

Συμπεράσματα:

Ανακεφαλαιώνοντας, μπορούμε να πούμε ότι παρόλο που δεν υπάρχει σαφής ερμηνεία για τον όρο“fair and equitable” οι διάφορες προσεγγίσεις και οι αρχές της δικαιοσύνης μας παρέχουν ένα πλαίσιο για το πώς ο μηχανισμός πρέπει να λειτουργήσει αφού το ζήτημα που τίθεται είναι πρωτίστως κανονιστικό.

Παρόλο αυτά το θέμα του διαμοιρασμού των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων και παραδοσιακής γνώσης είναι σύνθετο και ευρύ και η επιτυχής

εφαρμογή ενός συστήματος συναλλαγής για τη διανομή του οφέλους που θα επιτυγχάνει το «δίκαιο και ορθόνομο» όπως αυτό επιχειρήθηκε να αναλυθεί και το οποίο προσδοκεί να εφαρμόσει το εκτελεστικό Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψη μια πληθώρα παραμέτρων.

Μπορούμε να πούμε ότι παρά τις διάφορες προσεγγίσεις του όρου “fair and equitable” στο μηχανισμό της ABS του πρωτοκόλλου κυριαρχούν δύο κεντρικές έννοιες, της αποζημίωσης και της ίσης μεταχείρισης. Ωστόσο δεν μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται καθαρά για ένα μηχανισμό ηθικής διανομής ή ανταλλαγής ωφελημάτων. Και αυτό γιατί για την ανάπτυξη, βιωσιμότητα πόσο μάλλον την επιτυχή εφαρμογή του θα πρέπει και σκεφτούμε δύο βασικές προϋποθέσεις, τις κοινωνικό-πολιτικές διαφορές ισχύος αλλά και τις πολιτισμικές διαφορές (Jonge de, 2011) που υπάρχουν στα ταραγμένα νερά της παγκόσμιας οικονομίας στα οποία επιχειρεί να επιπλεύσει. Επιπλέον, επιδιώκοντας την ίση μεταχείριση μας ενδιαφέρει όχι απλά μία ισότητα ευκαιριών ή πόρων αλλά πραγματικών ικανοτήτων με την έννοια ότι οι πόροι ή τα όποια ωφελήματα πρέπει να μπορούν να αξιοποιούνται πραγματικά με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται ένα γνήσιο όφελος στη ζωή των ανθρώπων.

Έτσι, όπου πρέπει θα εστιάσουμε στη διαδικασία για να προστατέψουμε τη θέση και την αυτονομία των συμβαλλομένων, αλλά όχι παραβλέποντας τις συνέπειες από αυτή στη ζωή των ανθρώπων και τη θέση τους στον κόσμο. Επίσης πρέπει να δοθεί η δέουσα προσοχή στις ευπαθείς ομάδες και στον αφηρημένο όρο της ενήμερης συναίνεσης που δεν εξειδικεύει το περιεχόμενο της και απομακρύνεται κατά πολύ από το γνήσιο σεβασμό της αυτονομίας.

Πάνω από όλα το πρωτόκολλο και ο εισαχθείς μηχανισμός της ABS, αποτελεί μια πρόκληση για τα ισχυρά κράτη να αναλάβουν τις διαφοροποιημένες ευθύνες τους και να αποδείξουν ότι μπορεί να λειτουργήσει και για τη διεθνή κοινότητα εν γένει ότι μπορεί να συμφωνήσει πάνω σε συγκεκριμένα πρότυπα που θα αποτελέσουν τη βάση για το σύστημα που επιδιώκει άμβλυνση των ανισοτήτων και αδικιών σε παγκόσμιο επίπεδο.

4. Η παγκόσμια δικαιοσύνη και το πρωτόκολλο της Ναγκόγια

4.1 Η παγκόσμια σκοπιά και αναγκαιότητα της έννοιας της δικαιοσύνης

Είδαμε, ότι σε μια προσπάθεια να ερμηνευτεί το πρωτόκολλο της Ναγκόγια και πιο συγκεκριμένα ο μηχανισμός της ABS που προσβλέπει στη δίκαιη και ορθόνομη διανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης, πολλές αντιλήψεις δικαιοσύνης συγκρούονται και αντίστοιχα κριτήρια ισότητας προκρίνονται για την επιτυχή και αποτελεσματική εφαρμογή του.

Η κλασική έννοια της δικαιοσύνης, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στην «Πολιτεία» του Πλάτωνα, ως το κατάλληλο ή το πρέπον για τον καθένα αφήνει ανοιχτά τα ερωτήματα, του τι οφείλεται τελικά και σε ποιον. (Wenar,2003) Τι οφείλουμε τελικά στους άλλους;

Ο Scanlon προσπαθώντας μέσα από μια συμβολαιοκρατική θεωρία να απαντήσει στο ερώτημα αυτό, ξεκινά όπως και ο Καντ από τα ηθικά κίνητρα. Θεωρεί ότι θεμελιώδης είναι η επιθυμία μας να δικαιολογήσουμε τις πράξεις μας σε άλλους, για λόγους που οι άλλοι θα μπορούσαν ευλόγως να αποδεχτούν. Θεωρεί δηλαδή ότι μια πράξη είναι ορθή και μόνο αν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί σε άλλους με την αιτιολογία ότι δεν θα μπορούσε ευλόγως να απορριφθεί. (Scanlon,1998)

Αυτή του όμως η θεώρηση αν και εμπεριέχει στο συλλογισμό της την ανθρωπότητα, χρησιμοποιεί σαν βάση της ένα είδος ετερονομίας τελικά, όπως την ονομάζει ο ίδιος (Scanlon,1998:6) και οδηγεί σε επιλογή κάθε φορά και άλλων αποφάσεων, αφού τα επιχειρήματα σχετικά με το τι μπορεί ή δεν μπορεί να απορριφθεί μπορεί να βασίζονται σε διαφορετικές ηθικές προσεγγίσεις εφόσον αυτές κρίνονται απλά εύλογες. Η διατύπωση του Scanlon επιτρέπει τη διεύρυνση των κριτηρίων συμμετοχής στη συλλογικότητα προκειμένου να ενταχθούν σε αυτήν και πρόσωπα που έχουν κοινά συμφέροντα και τα οποία δε χρειάζεται να είναι πολίτες ενός κυρίαρχου κράτους. (Sen, 2015:238 [2009]) Ωστόσο, αυτή η διεύρυνση, δεν βοηθά στη συγκεκριμενοποίηση των υποχρεώσεων μας, ούτε στην ποσοτικοποίηση

αυτών με αποτέλεσμα το ερώτημα του, «πώς θα αποδώσω αυτό που οφείλω να κυριαρχεί περισσότερο από όσο ποτέ.» (Wenar,2003)

«Δεν παύει όμως αυτό το ερώτημα, να αποτελεί ένα σοβαρό ζήτημα που απαιτεί ευφυή αναστοχασμό, αφού μπορεί να μας απομακρύνει από την επιδίωξη του στενά νοούμενου ατομικού συμφέροντος και την διαπίστωση καλά σταθμισμένων στόχων»(Sen,2015:65)

Η ίδια η έννοια λοιπόν της δικαιοσύνης καθορίζει το πρόβλημα, στο οποίο θα δώσουν απαντήσεις οι διαφορετικές αντιλήψεις της δικαιοσύνης (Korsgaard, 1996 in Gosepath,2001) ή όπως το διατύπωσε ο Schlossberg « η δικαιοσύνη είναι μια έννοια με πολλαπλές ολοκληρωμένες σημασίες» που δεν εξαντλείται στη διανεμητική της μορφή, αλλά πρέπει να ικανοποιεί παραπέρα και άλλες απαιτήσεις όπως αυτή της αμεροληψίας, τις απαιτήσεις για δημοκρατικά δικαιώματα ,την αναγνώριση της αυτονομίας, της αυτοδιαχείρισης και της πολιτιστικής ταυτότητας.

Ταυτόχρονα, οι εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο που έχουν ως αποτέλεσμα να συμβαίνουν περισσότερα πράγματα πέρα από τα εθνικά σύνορα. Πρόκειται για αλληλεπιδράσεις από τις σχέσεις μεταξύ των κρατών ή και νέων φορέων που είναι δομημένες πάνω σε εξαιρετικά πολύπλοκα συστήματα κανόνων και πρακτικών, κάποια από τα οποία διαθέτουν παγκόσμιους μηχανισμούς επιβολής. Αυτοί οι διεθνείς και υπερεθνικοί και πολυεθνικοί παράγοντες και οι διακρατικοί κανόνες επηρεάζουν δυναμικά την εσωτερική ζωή των εθνικών κοινωνιών και αλλοιώνουν την παραδοσιακή ηθική συνάφεια και επεξηγηματική σημασία των εθνικών συνόρων :είναι μέρος αυτού που συχνά εννοείται με τον αόριστο όρο της παγκοσμιοποίησης. (Pogge,2010:14)

Ενόψει αυτής της παγκοσμιοποίησης και ελάττωσης της εθνικής κυριαρχίας την οποία οι άνθρωποι ήδη βιώνουν διατυπώθηκαν φιλοσοφικές θεωρίες γύρω από την παγκόσμια δικαιοσύνη που αντικατόπτρισαν κυρίως τη δυναμική της, ως τη δυνατότητα ενός απόλυτα δίκαιου θεσμικού πλαισίου.

Ο ίδιος ο Rawls αν και δεν απαιτεί την εγκαθίδρυση ενός παγκόσμιου κράτους, παρουσιάζει στο «Δίκαιο Των Λαών» μια διαπραγμάτευση των εκπροσώπων των χωρών πάνω σε στοιχειώδη ζητήματα ευγένειας και ανθρωπισμού αποσυνδέοντας με αυτόν τον τρόπο τις απαιτήσεις της δικαιοσύνης ως ακριβοδικίας από αυτές τις διαπραγματεύσεις και εστιάζοντας σε γενικές αρχές ανθρωπιστικής συμπεριφοράς. (Sen, 2015:59, [2009])

Μερίδα φιλοσόφων, όπως ο Rogge και ο Beitz, προσπάθησε να επεκτείνει την κλασική θεωρία του Rawls εμπνευσμένοι και από το έργο του το «Δίκαιο των Λαών» εφαρμόζοντας τις ιδέες του στη διεθνή арένα, με μια εκ νέου επεξεργασία του νοητικού πειράματος της πρωταρχικής θέσης και διεύρυνσής του, ώστε να συμπεριλάβει τους ανθρώπους του κόσμου. Σε αυτό παραβλέπουν όμως ότι με το Δίκαιο των Λαών ο Rawls αναφέρεται σε λαούς και όχι σε ανθρώπους απορρίπτοντας έτσι ένα φιλελεύθερο κοσμοπολιτισμό. (Macedo, 2004)

Όμως ακόμη και αν εφαρμόσουμε την ιδέα αυτή σε ένα τέτοιο στάδιο και τοποθετήσουμε τους εκπροσώπους των διαφορετικών εθνών να πρέπει να επιλέξουν από κοινού τις θεμελιώδεις αρχές που θα διέπουν τις σχέσεις μεταξύ τους, αυτό προϋποθέτει ότι τα έθνη έχουν μια εσωτερική αυτοδιοικούμενη αξιοπρεπή δομή. Παραβλέπει όμως αυτή η θεώρηση, ότι υπάρχουν έθνη που δεν διαθέτουν κυβερνήσεις ή διαθέτουν αλλά είναι τυραννικές, ή ενώ είναι αξιοπρεπείς δεν εκπροσωπούν την πλειονότητα των ανθρώπων. Δηλαδή παίρνει τις εγχώριες αρχές και πολιτικές των κοινωνιών ως αυτονόητες συμπεριλαμβανομένων την οικονομική τους πολιτική, και απλά διεξάγει έρευνα σχετικά με την εξωτερική πολιτική τους. (Nussbaum, 2004)

Περαιτέρω το να τοποθετείς τα έθνη πίσω από ένα πέπλο αγνοίας σημαίνει ότι καθένα ζει κάτω από τις κανονικές συνθήκες της ανθρώπινης ζωής αλλά δεν ξέρουν τίποτα για τις ιδιαίτερες συνθήκες της δικής τους χώρας, την εξουσία και τη δύναμή της σε σύγκριση με άλλα έθνη. Μέσω αυτή της προσέγγισης, μπορεί να συλλάβει κανείς την ιδέα ότι μια δίκαιη παγκόσμια τάξη δεν θα πρέπει να βασίζεται στις υφιστάμενες ιεραρχίες της εξουσίας,

αλλά πρέπει να είναι δίκαιη για όλα τα ανθρώπινα όντα, αντιμετωπίζει όμως παρόλο αυτά μια δυσκολία. Το να τοποθετούμε τα έθνη σε ένα καθεστώς δοσοληψίας ανάλογης με αυτής ενός παγκόσμιου «παζαριού» όταν δεν γνωρίζουμε πώς λειτουργεί αυτό το παζάρι ή τι γνωρίζουν τα έθνη ή δεν γνωρίζουν, δεν είναι ιδιαίτερα εποικοδομητικό. Καθιστά το ρόλο των εθνών ασαφή, από τη στιγμή που αυτά μέσα σε εποχές κερδοσκοπίας πρέπει να γνωρίζουν τη δική τους εποχή και τις οικονομικές δομές της, διαφορετικά δύσκολα θα μπορούν να επιλέξουν τις αρχές που απαιτούνται. (Nussbaum,2014)

Επίσης, όπως έχει ισχυριστεί ο Sen, αντικρούοντας το παγκόσμιο κοινωνικό συμβόλαιο, η ευπλαστότητα του πληθυσμού ενός έθνους επηρεάζει την άσκηση της αμεροληψίας, ως βασικής απαίτησης της δικαιοσύνης, αφού το μέγεθος τους πληθυσμού επηρεάζει την κοινωνική δομή, αλλά και η ομάδα εστίασης που αντιπροσωπεύεται δεν μπορεί ποτέ να θεωρείται σταθερή, αφού η σύνθεση και ο αριθμός των προσώπων μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με την επιλογή της δομής. (Sen, 2015:184[2009])

Οι παραπάνω εκδοχές παγκόσμιας δικαιοσύνης, βασίζονται σε ένα πρότυπο ρωλσιανής δικαιοσύνης ως ακριβοδικίας στην οποία συμπεριλαμβάνονται όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη, οι οποίοι συμμετέχουν σε μια μεγάλη συμβολαϊκή άσκηση. Μια τέτοια παγκόσμια δικαιοσύνη μοιάζει ουτοπική για αυτούς που έχουν πειστεί ότι μόνο ένα κυρίαρχο κράτος μπορεί να εφαρμόζει τις αρχές της δικαιοσύνης. Έξω από το κράτος δε νοείται δικαιοσύνη, υποστηρίζει και ο Nagel απορρίπτοντας ένα τέτοιο είδος κοσμοπολίτικου παγκοσμίου συμβολαίου με τα λόγια «εάν ο Hobbes έχει δίκιο, τότε η ιδέα της παγκόσμιας δικαιοσύνης χωρίς παγκόσμια κυβέρνηση είναι μια χίμαιρα». (Nagel,2005)

4.2 Η ιδέα της παγκόσμιας δικαιοσύνης-Μορφή και περιεχόμενο

Ένα κυρίαρχο παγκόσμιο κράτος θα μπορούσε να λειτουργήσει μόνο με μια ορθή θεσμική συγκρότηση. Το πρόβλημα που διαγιγνώσκει ο Sen είναι ότι τέτοιοι μηχανισμοί εστιάζουν περισσότερο στην απόλυτη δικαιοσύνη που θα ασκείται στο πλαίσιο των απόλυτα δίκαιων θεσμών. Ο προσδιορισμός της φύσης του δικαίου είναι πολύ σημαντικός στην αναζήτηση αυτής της τελειότητας και η συγκριτική αξιολόγηση χωρίς ενδιαφέρον για αυτού του είδους τον «υπερβατολογικό θεσμισμό». (Sen,2015:38[2009]) Χωρίς συγκριτική αξιολόγηση όμως είναι αδύνατη η διαπίστωση κριτηρίων με βάση τα οποία μπορούμε να έχουμε συγκρίσεις αδικίας και δικαιοσύνης, κάτι το οποίο είναι κρίσιμο, αφού μόνο οι συγκρίσεις βασίζονται σε πραγματώσεις που μπορούν να μας πουν «κατά πόσον προάγεται ή υπονομεύεται η δικαιοσύνη».(Sen,2015:41[2009])

Εφόσον όμως ένα τέτοιο κράτος δεν υφίσταται καταλήγουμε ότι τα ζητήματα της παγκόσμιας δικαιοσύνης δεν μπορεί να λυθούν με βάση τον υπερβατισμό.(Sen,2015:58[2009]) Τότε ποιο ακριβώς είναι το περιεχόμενο της δικαιοσύνης που μας ενδιαφέρει;

Ο Nagel εστιάζει σε μία ελάχιστη ανθρωπιστική ηθική, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των βασικών, καθολικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που επιβάλλει υποχρεώσεις πέραν των συνόρων, αν και αυτές οι υποχρεώσεις υπολείπονται των απαιτήσεων της δικαιοσύνης.(Nagel,2005)Ένα τέτοιο επιχείρημα αποτελεί μια ισχυρή αντίληψη των απαιτήσεων της δικαιοσύνης.

Πάνω στο σκεπτικό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αναγνώρισης μιας ελάχιστης ανθρωπίνης αξιοπρέπειας έχει εγείρει ερωτήματα και η Nussbaum, η οποία αποδέχεται ότι δεν υπάρχουν γενικότερα εμπόδια για να δικαιολογηθούν τα ίδια πρότυπα, στην περιοχή των βασικών δικαιωμάτων, για όλους τους ανθρώπους του κόσμου. Δεν έχει όμως επαρκώς αναγνωρίσει ότι, προκειμένου να πληρούνται οι προϋποθέσεις για πλήρη σεβασμό ενός λαού ή ενός κράτους πρέπει να υπάρχουν διαδικασίες που να

επιτυγχάνουν κάτι περισσότερο, από το απλά να υπακούουν σε ορισμένα ελάχιστα πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα.(Macedo,2004)

Η Nussbaum όπως και ο Sen, θεωρούν τις ικανότητες κεντρικό γνώρισμα της δικαιοσύνης, μάλιστα η πρώτη ορίζει αυτές σε συγκεκριμένα αγαθά, τα οποία εξασφαλίζουν ένα βιοτικό επίπεδο το οποίο αξιολογείται σύμφωνα με τη συμβολή του στην ευημερία. Ο Sen όπως είδαμε ενδιαφέρεται για την ουσιαστική δικαιοσύνη που φαίνεται στις πραγματώσεις της στις ανθρώπινες ζωές η οποία είναι εφικτή μόνο αν εστιάσουμε στις πραγματικές ικανότητες ενός ανθρώπου να επιδιώκει τους στόχους που εκτιμά.(Sen,2015:291[2009])

Θα μπορούσε κανείς να επικρίνει τις θέσεις τους με το επιχείρημα, ότι το μέτρο τους δεν είναι αντικειμενικό και ότι τα πρότυπα ζωής που εισηγούνται δεν είναι μετρήσιμα. Κατά πρώτον, μπορεί αντικειμενικά να διαπιστωθεί ποιες είναι οι βασικές επιλογές των ανθρώπων που μπορούν να μετατρέπουν τις ικανότητες τους σε λειτουργίες η αγαθά. Δεύτερον, το ότι είναι δύσκολο να μετρηθούν αυτές οι ποιότητες, δε σημαίνει ότι δεν έχουν και ηθική αξία. Εξάλλου, υπάρχουν πολλές αποδείξεις σήμερα ότι πια υπάρχουν μετρήσιμοι δείκτες οι οποίοι συνδυάζουν δεδομένα σε μια πολλαπλότητα των διαφόρων πτυχών (ποσοστά θνησιμότητας, το ευάλωτο στη βία, τα ποσοστά της παιδείας, η τάση για ορισμένες ασθένειες, η πρόσβαση σε υγιεινό νερό, η πρόσβαση σε θέσεις ευθύνης, κ.ο.κ).(Caney,2001)

Η αδιαμφισβήτητη αλήθεια είναι ότι σήμερα,ζούμε σε ένα κόσμο αδικίας και ανισότητας που γίνεται ολοένα και πιο αισθητός και η ανάγκη για βοήθεια ολοένα και πιο επιτακτική. Δεν μπορούμε να εστιάζουμε μόνο στη δική μας χώρα, αγνοώντας τον υπόλοιπο κόσμο, ούτε μπορούμε να αγνοούμε την πολυεπίπεδη γειτνίασή μας με τον υπόλοιπο πλανήτη και ότι η υποχρέωσή μας να βοηθάμε τους άλλους εξαντλείται στους κοντινούς μας γείτονες.(Sen,2015:210[2009])

Οι άνθρωποι συνδεόμαστε όλο και περισσότερο όχι μόνο λόγω οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων αλλά και χάρη στο ενδιαφέρον μας για την αδικία,

σκληρότητα που απειλούν τον κόσμο, για τη βία και τρομοκρατία που τον απειλούν. Μεγάλες αλλαγές θα μπορούσαν να προταθούν για τη μεταρρύθμιση των θεσμικών δομών του σύγχρονου κόσμου, ώστε ο κόσμος μας να γινόταν λιγότερο άδικος και μεροληπτικός. (Sen, 2015: 210 [2009])

Αυτό που ενδιαφέρει πρωταρχικά και επιθυμούν οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο που επιζητούν περισσότερο δικαιοσύνη, δεν είναι η απόλυτη δικαιοσύνη αλλά ο μετριασμός των αδικιών. Δεν αγωνίζονται για το όποιο ελάχιστο επίπεδο ανθρωπισμού, ούτε αγωνίζονται για μια απόλυτα δίκαιη κοινωνία-αυτό που επιθυμούν είναι να καταργηθούν καταστάσεις κατάφωρης αδικίας οι οποίες αναγνωρίζονται ως τέτοιες μέσα από μια δημόσια συζήτηση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν παραμένουν διαφωνίες για άλλα ζητήματα.. (Sen, 2015: 59 [2009])

Η μεταρρύθμιση λοιπόν σε διάφορους τομείς μπορεί σύμφωνα με αυτό να έρθει όχι μέσω μιας ιδέας παγκοσμίου θεσμού αλλά μέσω μίας ιδέας συλλογισμού και κριτικού ελέγχου. (Sen, 2015: 74 [2009]) Όχι γιατί αυτό αποτελεί αυταξία, αλλά γιατί μας επιτρέπει να είμαστε όσο το δυνατόν γίνεται πιο αντικειμενικοί. Αυτού του είδους η αντικειμενικότητα ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της αμεροληψίας, οι οποίες απαιτούν αναπόσπαστο στοιχείο της ιδέας της δικαιοσύνης και της αδικίας. (Sen, 2015: 75 [2009])

Βασικό γνώρισμα της αντικειμενικότητας είναι ο δημόσιος λόγος μέσα από τον οποίο μπορεί κανείς να υποστηρίξει με ισχυρά επιχειρήματα ότι δεν πρέπει να αποκλείεται καμία οπτική και κανένα συλλογισμό. Η παλαιά προσέγγιση του αμερόληπτου παρατηρητή του Adam Smith διαθέτει ευρύτατο πεδίο εφαρμογής και μπορεί να διαφωτίσει τα θέματα της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αφού επιτρέπει στην ουσία μέσα από ένα κριτικό έλεγχο τη συνύπαρξη διαφορετικών αντιλήψεων και προσεγγίσεων, η οποία οδηγεί στην «ανοιχτή αμεροληψία». (Sen, 2015: 181 [2009])

Συνεπώς αν και η ιδέα ενός παγκόσμιου κοινωνικού συμβολαίου μοιάζει εντελώς ανεδάφικη, δεν αποκλείει την ιδέα ωστόσο ενός διακρατικού «δημοσίου πλαισίου σκέψης» με τις εννοήσεις και τα διδάγματα τα οποία μπορεί να προκύψουν μέσα από αυτό. Έτσι και ο Nagel όπως παρατηρεί και ο Sen, όταν απορρίπτει την ιδέα της παγκόσμιας δικαιοσύνης,

απορρίπτει το παγκόσμιο κοινωνικό συμβόλαιο και όταν αναγνωρίζει την αυξανόμενη σημασία για τη ζωή των ατόμων σε όλο τον κόσμο των παγκοσμίων μορφών συνεργασίας που διοργανώνονται από εξειδικευμένους φορείς που συνήθως λειτουργούν με ουσιαστική ανεξαρτησία από τις κυρίαρχες εθνικές αρχές τους, αναγνωρίζει την ιδέα μιας παγκόσμιας δικαιοσύνης που ξεπερνά τα σύνορα των εθνών.(Sen,2015:179[2009])

Αυτή η δικαιοσύνη την οποία ο Sen αντιπαραβάλλει με τη διεθνή δικαιοσύνη, βασίζεται στις αδιαμεσολάβητες σχέσεις των ανθρώπων που έχουν τα δικά τους πρότυπα, προτεραιότητες και ακολουθούν δικές τους κατηγοριοποιήσεις και ομαδοποιήσεις. Δεν στηρίζεται στην υπόθεση ότι η πολιτική διαίρεση σε κράτη είναι θεμελιώδης και αυτό εκφράζεται στις συμπεριφορικές διαστάσεις του παγκοσμίου εμπορίου, της παγκόσμιας κουλτούρας, διεθνούς πολιτικής, διεθνούς φιλανθρωπίας και διεθνών διαδηλώσεων. Με αυτή την έννοια η διεθνής δικαιοσύνη δεν είναι επαρκής για την παγκόσμια δικαιοσύνη.

Οι παραπάνω τοποθετήσεις είναι μείζονος σημασίας για να αξιολογήσουμε τελικώς το πρωτόκολλο από τη σκοπιά συμβολής του στους στόχους της ΣΒΠ αλλά και της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

4.3 Το πρωτόκολλο και οι στόχοι της ΣΒΠ

Το πρωτόκολλο αποτελεί μια διακρατική συμφωνία, ένα συμπλήρωμα ενός ήδη υπάρχοντος θεσμού, ο οποίος έχει σαν αντικείμενό του όπως είδαμε την ίδια τη δικαιοσύνη, μέσω του μηχανισμού της ABS ο οποίος και αποσκοπεί στο δίκαιο και ορθόνομο διαμοιρασμό των ωφελημάτων από τη χρήση των πόρων και της παραδοσιακής γνώσης. Ως σύμβαση που εξειδικεύει το αντικείμενο της ΣΒΠ, βασίζεται στα πρότυπά της, αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη εθνική κυριαρχία επί των φυσικών πόρων.

Σήμερα δεν απουσιάζουν τα επιχειρήματα υπέρ της ελεύθερης αγοράς και την απόλυτης κυριαρχίας των κρατών επί των πόρων και των κοινοτήτων επί της παραδοσιακής τους γνώσης.(Bachmann,2011)Από τη σκοπιά της ΣΒΠ πάντως, θα μπορούσε να αντιταχθεί το επιχείρημα, ότι οι δύο βασικοί στόχοι της σύμβασης - η διατήρηση της βιοποικιλότητας

και η αειφόρος χρήση των συστατικών της - δεν μπορούν να επιτευχθούν αν οι γενετικοί πόροι και η παραδοσιακή γνώση που συνδέεται με αυτούς, αντιμετωπιστούν σαν εμπορεύσιμα αγαθά δεδομένου ότι οι πάροχοι, δεν θα έχουν πια κανένα κίνητρο να χρησιμοποιήσουν τα έσοδα για τους δύο πρωταρχικούς στόχους της. Χωρίς αυτό να είναι σίγουρο, θεωρούμε πάντως ότι οι κανόνες της ελεύθερης αγοράς θα ευνοήσουν και πάλι όπως το παρελθόν επιβεβαίωσε τους κατέχοντες τη διαπραγματευτική ικανότητα, και οικονομικό κύρος που είχαν και μέχρι σήμερα τη δυνατότητα να επενδύσουν στους σκοπούς της ΣΒΠ και απλά δεν το έπραξαν. Με άλλα λόγια, οι ίδιες οι δομές της πολιτικής του διεθνούς εμπορίου είναι υπονομευτικές των στόχων των εθνικών και υπερεθνικών πολιτικών και κανόνων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος.

Περαιτέρω έχει υποστηριχθεί, ότι και οι παγκόσμιες καινοτομίες πολιτικής όπως είναι το πρωτόκολλο της Ναγκόγια, που επιχειρούν να ευθυγραμμίσουν τη διαχείριση της βιοποικιλότητας για τη διατήρησή της με την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη τείνουν να το κάνουμε αυτό με τρόπους που είναι άκριτοι. Στην πραγματικότητα διατηρούν, ένα νέο-φιλελεύθερο πολιτικό οικονομικό πλαίσιο που υποστηρίζει τους μηχανισμούς της αγοράς και κάνει αυτές τις διαφορετικές αρένες συμβατές, εκφράζοντας το σύνολο των αναφορών τους σε οικονομικούς όρους και μέτρα. Αφενός υπάρχει η πρόθεση να διαχειριστούν τον καπιταλισμό και την οικονομική ανάπτυξη για την περιβαλλοντική διατήρηση και κοινωνική δικαιοσύνη, παράλληλα όμως ενεργοποιούν οι ίδιοι αυτές τις τελευταίες περιοχές σε δυνατότητες για τη συσσώρευση κεφαλαιουχικής αξίας.

Αλλά αυτός ο τρόπος διαμόρφωσης των σχέσεων κοινωνίας-φύσης αρνείται προοπτικές για την χωρική διαφορά, για αυτοδιάθεση, για την αυτονομία διαβίωσης, καθώς και την καλλιέργεια διαφορετικών αξιών και πρακτικών (Martin et al., 2013)

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της παραδοσιακής γνώσης των τοπικών και αυτοχθόνων κοινοτήτων, η οποία σύμφωνα με το πρωτόκολλο και εφόσον αυτές οι κοινότητες έχουν εγκαθιδρύσει δικαίωμα μέσου του έθνους- ανήκει εξ ολοκλήρου σε αυτές. Κανονικά θα έπρεπε, εφόσον δεν υπάρχει άλλο “*sui generis*” σύστημα προστασίας των

δικαιωμάτων τους, αυτές να είναι ελεύθερες να διαθέτουν τη γνώση αυτή, χωρίς να περιορίζονται στην άσκηση του δικαιώματός του από κάποιους σκοπούς όπως αυτούς της ΣΒΠ εάν θέλουμε να ισχυριζόμαστε ότι σεβόμαστε την αυτονομία τους και τα βιοπολιτιστικά δικαιώματά τους.

Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο του πρωτοκόλλου δεν μπορεί να προστατέψει επαρκώς την παραδοσιακή γνώση, αφού αφήνει περιθώριο για φαινόμενα κλοπής αυτών των δικαιωμάτων και δεν προστατεύει επαρκώς το δικαίωμα πραγματικής αυτοδιαχείρισης των αυτοχθόνων και τοπικών πληθυσμών, οι οποίοι αποτελούν όπως είδαμε στο πρώτο μέρος, τους καταλυτικούς παράγοντες στη διατήρηση των αγαθών της βιοποικιλότητας.

Η προστιθέμενη αξία του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια στη διαχείριση των γενετικών πόρων έγκειται στο ότι φιλοδοξεί να πραγματώσει τους στόχους της ΣΒΠ, αναστέλλοντας την επί ετών αλόγιστη, αυθαίρετη και άνευ ανταλλάγματος, εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των αναπτυσσομένων κρατών από τις πρώην αποικιακές και νυν «νέο-αποικιακές δυνάμεις».

Αποσκοπεί, επίσης, στο να διατηρήσει τους γενετικούς πόρους στο διηνεκές και να αμβλύνει το χάσμα Βορρά-Νότου που δημιουργεί η ταχύτατη ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας στα προηγμένα τεχνολογικά κράτη, με την παροχή αντισταθμιστικού ανταλλάγματος στα κράτη παρόχους των φυσικών πόρων, το οποίο εκφράζεται, με χρηματικά οφέλη και με συμμετοχή στα προϊόντα της έρευνας και τη μεταφορά τεχνογνωσίας.

Κυρίαρχο θέμα συζήτησης γύρω από τη ΣΒΠ και το πρωτόκολλο, όπως είδαμε είναι οι γενετικοί πόροι, των οποίων η εκμετάλλευση εξαρτάται άμεσα από το καθεστώς ιδιοκτησίας ή εκμετάλλευσής των φυσικών πόρων. Το πρωτόκολλο επικεντρώνεται στον τρίτο στόχο της ΣΒΠ που είναι άρρηκτα συνδεδεμένος και ελπίζεται ότι θα συνεισφέρει και στο δεύτερο στόχο, αυτόν της βιώσιμης ανάπτυξης.

Είδαμε, στα πλαίσια της ερμηνείας της έννοιας κοινής παγκόσμιας κληρονομιάς ότι η συζήτηση γύρω από τους πόρους και την κοινωνική δικαιοσύνη δεν μπορεί να εξαντλείται στην αντιμετώπιση των πρώτων ως «φυσικών κεφαλαίων», και ότι η βιώσιμη ανάπτυξη έχει

απαιτήσεις που δεν μπορεί να περικλείσουν « τη σημασία της ζωής στο στενό κουτάκι της εκπλήρωσής των αναγκών». Πώς μπορεί όλα αυτά να συσχετιστούν με το πρωτόκολλο;

Το σκεπτικό της συνεισφοράς του αντικειμένου του πρωτοκόλλου στην επίτευξη των στόχων της ΣΒΠ, εξαντλείται στο γεγονός, ότι δημιουργεί κίνητρα για τις αναπτυσσόμενες χώρες να διατηρήσουν τη βιοποικιλότητα έναντι ωφελήματος που θα χρησιμοποιήσουν για το σκοπό αυτό.

Κατά πόσο μπορεί να είναι εφικτή η υποχρέωση συμβολής των χωρών στη βιώσιμη ανάπτυξη μέσα από τα ωφελήματα του πρωτοκόλλου και πώς μπορεί αυτό παραπέρα να συμβάλλει στη διατήρηση της βιοποικιλότητας;

Ο μηχανισμός του πρωτοκόλλου δεν εγγυάται τη λειτουργία του , δεν εξαναγκάζει τις χώρες να το πράξουν αλλά επαφίεται στη γενικόλογη δέσμευση που αυτές έχουν αναλάβει με τη δεσμευτική συμφωνία να το πράξουν, παρέχοντας απλές ευκαιρίες σε συνθήκες μίας ιδιαίτερης ανταλλακτικής και διαδικαστικής «αγοράς», αφού οι γενετικοί πόροι και η παραδοσιακή γνώση όπως είδαμε δεν καθίστανται και τέλεια εμπορεύσιμα αγαθά, αφού ακόμη και τα κράτη και οι κοινότητες αυτών που προβαίνουν στις όποιες συμφωνίες δεν έχουν την πλήρη ιδιοκτησία και τον απόλυτο έλεγχο αυτών.

Αυτές οι συνθήκες όμως, όπως είδαμε για κάποιες χώρες είναι κούφια λόγια εφόσον δεν μπορούν να εξασφαλιστούν πρώτα άλλες ζωτικές ανάγκες των χωρών που θα τις καταστήσουν παραπέρα και ικανές , να δράσουν, να συμμετάσχουν και να μετατρέψουν με τη σειρά τους την «ευκαιρία» στη λειτουργία αυτή που προσβλέπει το αντικείμενο του πρωτοκόλλου. Απαιτείται λοιπόν σαφέστατα πριν από την όποια περιστασιακή, βραχυπρόθεσμη ανάπτυξη των χωρών, επαύξηση της ελευθερίας των ανθρώπων για δράση. Αυτό είναι πολύ σημαντικό αν αναλογιστούμε ξανά τα προβλήματα που υπάρχουν στον έλεγχο και τη διαχείριση των γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης λόγω της ιδιαίτερης τους φύσης και της αμέλειας κάποιων κρατών να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του πρωτοκόλλου λόγω των καθεστώτων που επικρατούν σε αυτά. Τα παροδικά οικονομικά κίνητρα και ευεργετήματα δεν μπορεί να επιφέρουν αποτελέσματα καθολικής και μακροπρόθεσμης ισχύος αφού η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει την ισότητα ικανοτήτων.

Όταν η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στα πρωτόκολλα και τους θεσμούς ταυτίζεται με τις ανάγκες και το βιοτικό επίπεδο και όταν τα ωφελήματα από τη χρήση των γενετικών πόρων μεταφράζονται σε κεφάλαια που θα συνεισφέρουν στην εξάλειψη της αδικίας, είναι σαφές ότι και το πρωτόκολλο αλλά και η ΣΒΠ είναι ανεπαρκείς συμφωνίες για αυτό το σκοπό.

Η βιώσιμη ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από πρωτόκολλα, δεν μπορεί να γίνει εξαναγκαστή μέσα από ορισμούς και διατυπώσεις. Πάνω από όλα αποτελεί ελεύθερη συνειδητή επιλογή, αφού και η ανάπτυξη είναι μια χειραφετική διαδικασία. Όταν αυτή προσεγγίζεται με όρους επαύξησης της ελευθερίας δράσης των ανθρώπων εισάγει, πιστεύει ο Sen, απευθείας στη σφαίρα των αναπτυξιακών επιτευγμάτων την εποικοδομητική παρέμβαση των ανθρώπων, η οποία μπορεί να συμβάλει παραπέρα όχι μόνο στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και του περιβάλλοντος εν γένει, αλλά και την αναβάθμισή του (Sen,2015:288, [2009])

Αυτή η ελευθερία κατά τον Sen, μπορεί να αναδιατυπωθεί σε «βιώσιμη ελευθερία» με ένα διευρυμένο περιεχόμενο, που θα περιλαμβάνει εκτός από τη διατήρηση της ελευθερίας για ικανοποίηση των αναγκών μας, τη διατήρηση ή και την επαύξηση των ουσιαστών ελευθεριών και ικανοτήτων των ανθρώπων που ζουν σήμερα, « χωρίς να υπονομεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να έχουν παρόμοια» ή και μεγαλύτερη ελευθερία. (Sen, 2015:290 [2009])

4.4 Το πρωτόκολλο και η παγκόσμια δικαιοσύνη

Περαιτέρω, η επιτυχής λειτουργία ενός τέτοιου συστήματος διανομής των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων, θεωρείται ότι θα είναι η ενίσχυση των κοινωνικών δομών στον αναπτυσσόμενο Νότο, ο οποίος διατηρώντας το φυσικό του πλούτο και κρησιμοποιώντας τα οφέλη της έρευνας και τεχνολογίας, θα μπορέσει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του επισιτισμού, της φτώχειας και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Με αυτόν τον τρόπο το πρωτόκολλο καλείται να συμβάλει στους Στόχους της Χιλιετίας (UNMDG).

Μπορεί το πρωτόκολλο να εκπληρώσει το στόχο του μετριασμού της υφιστάμενης αδικίας παγκοσμίως που προκύπτει από θεσμικές διευθετήσεις;

Το πρωτόκολλο συνιστά στην ουσία ένα συμπλήρωμα ενός ήδη υπάρχοντος θεσμού αυτόν της ΣΒΠ και ενδιαφέρεται πάνω από όλα μέσω των θεσμικών ρυθμίσεων του να θέσει ένα πλαίσιο συμβατό με τη δικαιοσύνη. Στοχεύοντας σε αυτό όμως παραλείπει να εστιάσει περισσότερο σε επιμέρους ζητήματα, τα οποία και συνδέονται με αυτό που ήδη αναφέραμε ως διερεύνηση συγκρίσεων. Εγκαθιδρύει διαδικασίες αναζητώντας την απόδοση δικαιοσύνης χωρίς να διαπιστώνει το εναλλακτικό και προπαντός χωρίς να επικεντρώνεται στο ερώτημα κατά πόσο μπορεί να προαχθεί η δικαιοσύνη με τον υφιστάμενο μηχανισμό πραγματικά, αφού δεν εξετάζει όπως είδαμε τις καταστάσεις που επικρατούν στις διάφορες χώρες. Με την έννοια αυτή θα μπορούσαμε να πούμε, το πρωτόκολλο έχει μια υπερβατολογική κατεύθυνση.

Βέβαια, το πρωτόκολλο συνιστά μια διεθνή συμφωνία και αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης μεταξύ κρατών και συνύπαρξης διαφορετικών συμφερόντων και απόψεων. Το γεγονός ότι προέκυψε μέσα από διαδικασίες δημόσια συζήτησης, συλλογισμού, κριτικού ελέγχου και με τη συμμετοχή πολλών φορέων και οργάνων το καθιστά ένα προϊόν ζύμωσης ετών μεγάλης σπουδαιότητας, αν θεωρήσουμε ότι κάθε νέος συλλογισμός διόρθωνε προηγούμενους εσφαλμένους και είχε σαν στόχο ένα αποτέλεσμα καθολικής ισχύος, ένα αποτέλεσμα αντικειμενικό, αυτό που ο Sen θα ονόμαζε «ανοιχτή αμεροληψία.»(Sen,2015:181[2009])

Εν προκειμένω όμως κάθε άλλο παρά αμερόληπτο μπορεί να κριθεί. Σε αυτό μας βοηθά ένα απλό παράδειγμα δύο κοινοτήτων διαφορετικών χωρών, μέλη των οποίων υποσιτίζονται και στερούνται ασφαλές πόσιμο νερό και επαρκείς εγκαταστάσεις υγιεινής, καθώς και την πρόσβαση σε βασικά φάρμακα. Μια από αυτές τις κοινότητες βρίσκεται εν μέσω σημαντικής βιοποικιλότητας που χρησιμοποιείται από μια φαρμακευτική εταιρεία και αποζημιώνεται για τη συμβολή της στο προϊόν με την άλλη να μην κερδίζει απολύτως τίποτε και να «αγνοείται λόγω αποκλεισμού»(Sen,2015:180[2009])που προκύπτει από την ένταξη σε άλλη χώρα. Εάν αυτή είναι η ίση μεταχείριση στην οποία προσβλέπει το πρωτόκολλο, δεν

μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί υποκατάστατο για μια φιλόδοξη μεταρρύθμιση της παγκόσμιας οικονομικής τάξης μας. (Schroeder & Pogge, 2009)

Με αυτή την έννοια, το πρωτόκολλο, προσβλέποντας στη διεθνή δικαιοσύνη και θέλοντας να αντιμετωπίσει την ανισορροπία και αδικία -που αναγνωρίζει ότι υπάρχει- προς όφελος των μειονεκτούντων μπορεί να γίνει αποδεκτό μόνο ως ένα μικρό βήμα ηθικής προσπάθειας, ένα μέσο για ένα σκοπό, αν ο σκοπός είναι η εξασφάλιση βασικών αναγκών για όλους. Στόχος όμως δεν είναι απλά τα πρωταρχικά αγαθά όπως έχουμε ήδη τονίσει, αλλά η ικανότητα να μπορούν αυτοί που τα έχουν να τα μετατρέψουν σε ικανότητες με τις οποίες θα επιτελούν λειτουργίες.

Η ανάπτυξη αφορά τη μεταμόρφωση των ανθρωπίνων ζώων και όχι μόνο τη μεταμόρφωση των οικονομιών. (Stiglitz,2007:50) Σε αυτό σίγουρα παραπέμπει και η επεξήγηση που δίνει ο Jamieson για τη λαϊκή θυμοσοφία, ότι είναι προτιμότερο «αντί να δώσουμε σε κάποιον να φάει ένα ψάρι σε μια μέρα, να τον διδάξουμε πώς να ψαρεύει για να μην είναι ποτέ πια πεινασμένος». Η διάκριση μεταξύ ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας θα μπορούσαμε να πούμε, έγκειται αφενός στην παροχή πόρων για την άμεση ανακούφιση του πόνου και αφετέρου στην παροχή αυτών για τη μακροπρόθεσμη μείωση των συνθηκών της φτώχειας.(Jamieson, 2004)

Αυτή η διάκριση αν και είναι σημαντική, δεν περικλείει όλα όσα ο Sen εννοεί με ικανότητες. Οι ικανότητες επηρεάζονται από πολλούς άλλους παράγοντες όπως είναι οι περιβαλλοντικές και κλιματικές συνθήκες, οι κοινωνικές συνθήκες, η φύση των κοινοτικών σχέσεων, η ετερογένεια σε ατομικό επίπεδο και τα πρότυπα συμπεριφοράς που επικρατούν.(Sen,2015:293[2009]) Όπως γίνεται κατανοητό, η παροχή ενός ωφελήματος ακόμη και σε μια μεγάλη πλειοψηφία πληθυσμού, η σε ένα μεγάλο ποσοστό ενός κράτους δεν οδηγεί αναπόφευκτα και στην «ευζωΐα».

Σκόπιμο κρίνεται η παγκόσμια δικαιοσύνη να μπορεί να προαχθεί με στόχους που θα κινούνται με άξονα τον άνθρωπο, χρονικά οριοθετημένους και προπαντός μετρήσιμους. Το μετρήσιμο, είναι αυτό που με το σκεπτικό του Sen θα μας δείξει τα αποτελέσματα της συγκριτικής δικαιοσύνης, ως την πραγματική αλλαγή στις ζωές των ανθρώπων που επέρχεται

με την κοινωνική πραγμάτωση της δικαιοσύνης στην κοινωνία και όχι τη δεοντολογική της απλά προσέγγιση.

Τι είναι αυτό που μπορεί όμως να επιτύχει το πρωτόκολλο; Ως απόδειξη μιας συνεργασίας με βάση το μοντέλο της εθνικής κυριαρχίας και με έμφαση στο ρόλο των κοινοτήτων μπορεί να διαδραματίσει ένα ρόλο στη διαχείριση των πόρων, τη διαφύλαξη της παραδοσιακής γνώσης, την κοινωνική δικαιοσύνη και τη βιώσιμη ανάπτυξη τουλάχιστον μερικώς. Αυτό που μπορεί να εξασφαλίσει συνεπώς το πρωτόκολλο, είναι ενδεχομένως μια σχετική, μερική και αμφισβητούμενη διεθνή δικαιοσύνη, με την έννοια ότι αν εφαρμοστεί μεταξύ των κρατών μελών που πληρούν τις προϋποθέσεις του, μπορεί να επιτύχει τα αποτελέσματα που επιδιώκει λαμβανομένου υπόψη και του γεγονότος ότι δεν είναι όλα τα κράτη μέλη του και ούτε γνωρίζουμε αν θα γίνουν. Και αυτό βέβαια χωρίς να τίθεται το όποιο χρονικό περιθώριο για την εκπλήρωσή των στόχων του.

Μπορεί όμως να θεωρείται ότι συμβάλει επαρκώς και ότι αποτελεί ο θεσμός του μια επαρκή σταθερά για την παγκόσμια δικαιοσύνη;

Όπως ήδη αναφέραμε, το ζητούμενο σήμερα είναι η μείωση της αδικίας, παρά η επίτευξη μιας τέλει και αποκλειστικής δικαιοσύνης. Το πρωτόκολλο ως πλαίσιο διακυβέρνησης επιδιώκει να περιορίσει τα περιστατικά κατάφωρης αδικίας, στοχεύοντας στην επίτευξη αναπτυξιακών αλλά και οικουμενικών στόχων όπως αυτών της βιώσιμης ανάπτυξης, δίνοντας στα κράτη έναν εγγυητικό ρόλο και εγκαθιδρύοντας στην ουσία ένα θεσμό με ένα σκοπό που υπερβαίνει τα όρια των συνόρων τους και των συμφερόντων τους.

Η υλοποίηση τέτοιων στόχων και η παγκόσμια δημόσια διαβούλευση όμως δεν περιορίζεται από τις διεθνικές ή δια-λαϊκές σχέσεις αφού οι άνθρωποι λειτουργούν μέσω διαπροσωπικών σχέσεων που ξεπερνούν αυτές. Με αυτή την έννοια το πρωτόκολλο ως θεσμός και πλαίσιο διακυβέρνησης είναι ανεπαρκές για την παγκόσμια δικαιοσύνη, γιατί αυτή δεν απαιτεί τη διαίρεση του κόσμου σε κράτη, ούτε κάποιου είδους συγκεκριμένη συλλογικότητα, δεν περιορίζεται-ούτε καν καθοδηγείται –υποχρεωτικά από τις διεθνείς σχέσεις ή από κάποιο δίκαιο των λαών.

Στο σημερινό κόσμο, ο διεθνής διάλογος που έχει καίρια σημασία για την προαγωγή της παγκόσμιας δικαιοσύνης δεν διεξάγεται μόνο με τη μεσολάβηση θεσμών αλλά και μέσω του έργου των ΜΜΕ, των ΜΚΟ και άλλων οργανισμών, φορέων και πολιτών που μπορεί να συνδέονται μεταξύ τους με άλλα κοινά πέραν από τις εθνικές ταυτότητες.(Sen,2015:188[2009]) Η σημασία της ανοιχτής αμεροληψίας δεν αγνοείται στο σύγχρονο κόσμο και προέρχεται από αυτό που ονομάζουμε «πρακτική συναντίληψη», μια συνύπαρξη αντιλήψεων και θέσεων μέσα από τον δημόσιο λόγο που οδηγεί σε ένα παγκόσμιο διάλογο.(Sen,2015:181[2009])

Για την εξέταση και αντιμετώπιση δε αυτών των ζητημάτων, δικαιωμάτων και καθηκόντων μας, ο παγκόσμιος διάλογος, δεν προϋποθέτει ούτε ένα παγκόσμιο συμβόλαιο, ούτε ένα άρτια οργανωμένο πλανητικό φόρουμ, ούτε ιδιαίτερα γνωρίσματα κατηγοριοποίησης, ούτε συμφωνία επί απολύτων ιεραρχήσεων ή κάποιον καθολικά αποδεκτό και αυστηρό διαχωρισμό μεταξύ δικαίου και αδίκου.(Sen,2015:181[2009])

Επίλογος

Η συνύπαρξη εμπορικών και περιβαλλοντικών στόχων καθίσταται ιδιαιτέρως δύσκολη, ειδικά όταν οι ίδιες οι δομές υπονομεύουν κάθε τέτοια προσπάθεια. Το καθεστώς της ανεξέλεγκτης βιοαναζήτησης πρέπει να διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να κατοχυρώνονται τα δικαιώματα εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων, αφετέρου τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας αλλά και τα κυριαρχικά δικαιώματα του πληγέντος εδώ και δεκαετίες από τη βιοπειρατεία Νότου. Η παγκοσμιοποίηση όμως του εμπορίου και τα διαφοροποιημένα συμφέροντα διεθνώς, καθιστούν την ανάγκη αυτή μια μεγάλη πρόκληση για τη διεθνή κοινότητα μέχρι και σήμερα.

Τα ζητήματα της βιοποικιλότητας αντιμετωπίστηκαν στο παρελθόν με *soft law* ρυθμίσεις, οι οποίες ακόμη και όταν εισάγουν ισχυρές ηθικές δεσμεύσεις, δεν είναι από τη φύση τους δεσμευτικές.(Τουλιοπούλου,2012) Οι κανόνες και οι νόμοι του ήπιου δικαίου αποδείχθηκαν ότι ήταν περισσότερο φιλόδοξοι παρά αποτελεσματικοί. Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια αποτελεί μια νέα πολλά υποσχόμενη και καινοτόμα συμφωνία συγκερασμού αυτών των οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων. Με βασική επιδίωξη τους στόχους της ΣΒΠ αποπειράται να διευθετήσει τον «ακατάστατο» αλλά δυναμικά εξελισσόμενο χώρο του περιβαλλοντικού δικαίου χωρίς όμως να είναι σίγουρο αν καταφέρνει να προωθήσει τη θέσπιση ενός ξεκάθαρα νομοθετικού πλαισίου, όσον αφορά την πρόσβαση και το δικαίωμα χρήσης της βιοποικιλότητας, και ακόμη περισσότερο των γενετικών της πόρων.

Η αποτίμηση του πρωτοκόλλου, μας οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι είναι εσφαλμένο να δημιουργηθεί ένα κλίμα βεβαιότητας αναφορικά με την εξεύρεση μιας συμβιβαστικής λύσης. Το πρωτόκολλο βρίσκεται ακόμη σε ένα πειραματικό στάδιο, αφού δεν έχει ακόμη δοκιμασθεί ούτε ως εναρμόνιση των εθνικών νομοθετημάτων, ούτε ως εθνική πρακτική, συνεπώς δεν αποτελεί παρά μόνο μια αφετηρία πολλαπλών και δύσκολων διαπραγματεύσεων που θα ακολουθήσουν έως ότου να έχουμε απτά και ξεκάθαρα δεδομένα σε επίπεδο εφαρμογής.

Κρίνεται σκόπιμο να αρθούν στο μέλλον οι συγκρούσεις που προκύπτουν από τη θεσμική πολυπλοκότητα μεταξύ θεσμών ιδιαιτέρως της ΣΒΠ , του ΠΟΕ και της TRIPs. Οι λύσεις ειδικά σχετικά με την παραδοσιακή γνώση είναι η ενίσχυση του Δικαίου Διανοητικής Ιδιοκτησίας, ή η δημιουργία ενός “sui generis” συστήματος, που θα καλύπτει αυτές τις νεοεμφανιζόμενες πτυχές της βιομηχανίας και του εμπορίου σε σχέση με τη βιοποικιλότητα, τους γενετικούς πόρους και τις παραδοσιακές γνώσεις που σχετίζονται με αυτούς. (Τουλιοπούλου,2012)

Το αν το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια ως ένα πλαίσιο διακυβέρνησης, θα αποτελέσει μια σημαντική διαπραγματευτική επιτυχία, εξαρτάται όπως είδαμε όχι μόνο από την προσέγγισή του με περιβαλλοντικά ή οικονομικά κριτήρια αλλά περισσότερο από τα κριτήρια που θα επιλεγούν για να επιτραπεί η άμεση και ομοιόμορφη εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών και τα οποία πρέπει πρωτίστως να πληρούν πάνω από όλα όχι μόνο τις απαιτήσεις μίας ανταλλακτικής αλλά παγκόσμιας διανεμητικής δικαιοσύνης.

Το οποιοδήποτε ωφέλημα από τη χρήση γενετικών πόρων και την παραδοσιακή γνώση μοιάζει σταγόνα στον ωκεανό μπροστά στην επιτακτική ανάγκη να διανεμηθούν όχι απλά τα πιθανά οφέλη αυτών στο μέλλον, αλλά τα ήδη υπάρχοντα οφέλη του βιολογικού πλούτου των κρατών αυτών. Παραπέρα αυτό που προέχει είναι εφόσον μιλάμε με όρους δικαιοσύνης η διάχυση πάνω από όλα των προϊόντων της έρευνας ,τεχνολογίας και επιστήμης σε παγκόσμιο επίπεδο και ειδικά για τια χώρες που προέχει η διαφορετική τους αντιμετώπιση λόγω ανομοιότητας.

Μόνο υπό όρους δικαιοσύνης είναι εφικτή μια συνεισφορά στη βιώσιμη ανάπτυξη ως επιλογή, η οποία μπορεί να επέλθει μόνο ως αποτέλεσμα ελεύθερης δράσης των ανθρώπων και αυτό με τη σειρά του προϋποθέτει πέρα από την αξίωση για ισότητα πόρων, την « ισότητα ικανοτήτων».

Μέσα σε όλα αυτά βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η οικουμενικότητα των στόχων τους οποίους καλείται να συνδράμει επιτάσσει πέρα από τη διεθνή δικαιοσύνη, τη συνύπαρξη πλαισίων και καθεστώτων για τη μείωση των ανισοτήτων και της αδικίας παγκοσμίως. Η υποχρέωσή μας να βοηθήσουμε τους τρίτους γύρω μας δεν εξαντλείται σε κάποιο παγκόσμιο

συμβόλαιο ή κυβέρνηση αλλά μπορεί κάλλιστα να ωθείται από πολλαπλούς λόγους αμεροληψίας. Με αυτή την έννοια η διεθνής δικαιοσύνη του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια υπολείπεται των προσδοκιών μας για μια παγκόσμια δικαιοσύνη με τη θεσμική της έννοια, αποτελεί ωστόσο μια ελάχιστη απόπειρα εξισορρόπησης της παγκόσμιας αδικίας. Με στόχο την προσπάθεια μείωσής της, η ιδέα της παγκόσμιας δικαιοσύνης, μπορεί κάλλιστα να λειτουργήσει μέσα από έναν πανανθρώπινο παγκόσμιο διάλογο «ανοιχτής αμεροληψίας» (Sen,2015:181[2009])

Βιβλιογραφικές παραπομπές

Αδαμαντιάδου Σμ., Γεωργάτου Μ., Γιαπιτζάκης Χ., Λάκκα Λ., Νοταράς Δ., Φλωρεντίν Ν., Χατζηγεωργίου Γ., Χαντηκωντή Ολ., 2010. *Βιολογία Γ' Λυκείου*, Γενικής Παιδείας

Adenle A. Ademola, 2015. Stevens Casey, Bridgewater Peter, 2014. *Global conservation and management of biodiversity in developing countries: An opportunity for a new approach*, Environmental Science & policy 44 (2015) 104 – 108, Elsevier

Aguilar Grethel, 2001. *Access to genetic resources and protection of traditional knowledge in the territories of indigenous peoples*, Environmental Science & Policy 4 (2001) 241–256)

Αναστασιάδου Ουρανία, 2012. *Το Διεθνές Καθεστώς της Διαχείρισης των Γενετικών Πόρων (Genetic Resources): Εξελίξεις και Προοπτικές*, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Μεταπτυχιακή εργασία, Π.Μ.Σ. Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση Βιώσιμη Ανάπτυξη, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αριστοτέλης, 2006. *Ηθικά Νικομάχεια*, τόμος 2, Βιβλία Ε-Κ Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Δημητρίου Λυπουρλή, εκδόσεις Ζήτρος

Armstrong Chris, 2012. *Global Justice and Natural resources* in his *Global Distributive Justice*, Cambridge University Press, pp. 137-161

Arts, Bas, 2006. *Non-state actors in global environmental governance: new arrangements beyond the state*. In: Koenig-Archibugi, M., Zürn, M. (Eds.), *New Modes of Governance in the Global System Exploring Publicness, Delegation and Inclusiveness*. Palgrave Macmillan, Hampshire, pp. 177-200.

Artuso Anthony, 2002. *Bioprospecting, Benefit Sharing, and Biotechnological Capacity Building*, World Development, Volume 30, Issue 8, August 2002, Pages 1355-1368, Elsevier

Arun-Gibson Agrawal, Clark C., 1999. "Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation", World Development, Vol. 27, 629-649

Atkinson Allan, 2011. *Believing Cassandras*, (First edition, 1999, Chelsea Green), EarthScan, Routledge, Published by Taylor and Francis

Aubertin Catherine, Filoche Geoffroy, 2011. *The Nagoya Protocol on the use of genetic resources: one embodiment of an endless discussion*, Sustentabilidade em Debate, Brasília, v. 2, n. 1, p. 51-64, Jan/Jun 2011

Bachmann Andreas, 2011. *Ethical aspects of Access and Benefit-Sharing (ABS)*, Zuerich, Ethik im Diskurs, Report FOEN

Barrett Christopher B., Lybbert Travis J., 2000. *Is bioprospecting a viable strategy for conserving tropical ecosystems?* Ecological Economics 34 293 – 300, Elsevier

Baslar, Kemal, 1998. *The Concept of the Common Heritage of Mankind in International Law*, Dordrecht, The Netherlands: MartinusNijhoff

Bavikatte Kabir, Robinson Daniel F., 2011. *Towards a people's history of the law: biocultural jurisprudence and the Nagoya protocol on access and benefit sharing Law*, *Environment and Development Journal* p. 35.

Βισβαρδής Παναγιώτης, 2006. *Η έννοια της επικινδυνότητας στη Βιολογία της Διατήρησης: μια αναλυτική επισκόπηση του περιοδικού Biological Conservation*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, Π.Μ.Σ Περιβαλλοντική πολιτική και διαχείριση

Blowers Andrew, 1997.*Environmental Policy: Ecological Modernisation or the Risk Society? Urban Studies, Carfax*

Braat L.& Brink P. ten, Bakkes J., Bolt K., Braeuer I., Chiabai A., Ding H., Gerdes H., Jeuken M., Kettunen M., Kirchholtes U., Klok C., Markandya A., Nunes P., van Oorschot M., Peralta-Bezerra N., Rayment M., Travisi, C., Walpole M., 2008.*The Cost of Policy Inaction (COPI): The case of not meeting the 2010 biodiversity target*, Report of an EC study

Brooks T. M., Mittermeier R. A., da Fonseca G.A.B, Gerlach J., Hoffmann M., Lamoreux J.F., Mittermeier C.G., Pilgrim J.D., Rodrigue A.S.L., 2006. *Global Biodiversity Conservation Priorities*, Science,313,58

Byström Marie, Einarsson Peter, Axelsson Gunnel, 1999. *Fair and equitable. Sharing the benefits from use of genetic resources and traditional knowledge*, Swedish Scientific Council on Biological Diversity

Βώκου Δέσποινα, 2014. *Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια*, διαθέσιμο στο <http://oikotrives.wordpress.com/2014/01/26/nagoya-protocol> (τελευταία πρόσβαση 6-9-2016)

Campbell NeilA., Reece Jane B, 2013. *Βιολογία Τόμος III*, σε μετάφραση Βακάκη Β., Κοκκορόγιαννη Θ., ΠΕΚ

Caney Simon, 2001.*Cosmopolitan justice and equalizing opportunities*, Metaphilosophy LLC and Blackwell Publishers Ltd., Published by Blackwell Publishers

Carvalho de, Nuno Pires, 2000. ‘*Requiring Disclosure of the Origin of Genetic Resources and Prior Informed Consent in Patent Applications Without Infringing The TRIPS Agreement: The Problem and The Solution*’, Re-Engineering Patent Law Vol.2 371-401

Γεωργόπουλος Αλέξανδρος,2002. *Περιβαλλοντική ηθική*, Αθήνα: ΕκδόσειςGutenberg

David Matthew, Halbert Deborah, 2015. *The Sage Handbook of Intellectual Property*, 2015 Sage Publications Ltd

DayuanXue, 2011. *The Categories and Benefit-sharing of Traditional Knowledge Associated with Biodiversity*, Journal of Resources and Ecology, 2(1) 29-33-Bio One

Dutfield Graham, 2003. *Bioprospecting: legitimate research or 'biopiracy'?* Policy Briefs, Science and Development Network διαθέσιμο στο <http://www.scidev.net> (τελευταία πρόσβαση 12.8.2016)

Dworkin, Ronald, 2006. *Ισότητα. Ισότητα Ενημερίας-Ισότητα Πόρων*, σε μετάφραση Γρηγόρη Μολύβα, Εκδόσεις Πόλις

EEK, 2003. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της 23ης Δεκεμβρίου 2003 με τίτλο «η εφαρμογή εκ μέρους της ΕΚ των κατευθύνσεων της Βόννης σχετικά με την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη διανομή των εξ αυτών οφελών στο πλαίσιο της σύμβασης για τη βιοποικιλότητα» διαθέσιμο στο COM(2003) 821

EE 2015. Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2015/1866 της Επιτροπής 13ης Οκτωβρίου 2015 για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων σχετικά με την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 511/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά το μητρώο συλλογών, την παρακολούθηση της συμμόρφωσης των χρηστών και τις βέλτιστες πρακτικές

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L283, 27.9.2014, 57ο,α) Ανακοίνωση σχετικά με την έναρξη ισχύος του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τον δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των οφελών που απορρέουν από τη χρησιμοποίησή τους στη σύμβαση για τη βιολογική ποικιλομορφία β) Κοινοποίηση σχετικά με την έναρξη ισχύος εκ μέρους της Ένωσης του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τον δίκαιο και ισότιμο

καταμερισμό των οφελών που απορρέουν από τη χρησιμοποίησή τους, το οποίο επισυνάπτεται στη σύμβαση για τη βιολογική ποικιλότητα

European Environmental Agency, 2010. A Technical report, No 4/2010, Scaling up ecosystem benefits—A contribution, To the Economics of Ecosystems and Biodiversity, (TEEB)

Ehrenfeld David, 1988. *Why Put a Value on Biodiversity?* The Environmental Ethics and Policy Book “Biodiversity” 212-216. National Academy Press, Washington, DC

Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, 2009. *Γνώμη και Έκθεση για τη Διαχείριση του Βιολογικού Πλούτου*, ΕΤ

Finetti Claudia, 2011. *Traditional knowledge and the patent system: Two worlds apart?* World Patent Information 33 (2011) 58–66

Gosepath Stefan, 2001. *The Global Scope of Justice*, Metaphilosophy LLC and Blackwell Publishers Ltd, Published by Blackwell Publishers

Greiber Thomas, Moreno Sonia Peña, Åhrén Mattias, Carrasco Jimena Nieto, Kamau Evanson Chege, Medaglia Jorge Cabrera, Oliva Maria Julia and Perron-Welch Frederic in cooperation with Ali Natasha and Williams China, 2012. *An Explanatory Guide to the Nagoya Protocol on Access and Benefit-sharing*, IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 83

Guyer Paul, 2013. *Καντ, Πρόλογος-Απόδοση Γ.Μαραγκός*, Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg

Haila Yrjö, Kouki Yari, 1994. *The phenomenon of biodiversity in conservation biology*, Annales Zoologici Fennici, Finnish Zoological Publishing Board; Vol. 31, No. 1, Biodiversity in the Fennoscandian boreal forests: natural variation and its management pp. 5-18

Hamilton Chris,2006. *Biodiversity, biopiracy and benefits: what allegations of biopiracy tell us about intellectual property*, *Developing World Bioethics*, Dec, (3):158-73
Blackwell Publishing Ltd

Hardin, Garrett, 1968.*The tragedy of the commons* , *Science, New Series*, Vol. 162, No. 3859,American Association for the Advancement of Science

Harry Debra, 2001.*Biopiracy and Globalization: Indigenous Peoples Face a New Wave of Colonialism*, *Splice*, January / April 2001, Volume 7 Issues 2 & 3

Jamieson Dale, 2005.*Duties to the distant: aid, assistance, and intervention in the developing world*, *The Journal of Ethics*, Volume 9, Issue 1, pp 151–170,Springer

Jeffries Michael.J,1997. *Biodiversity and Conservation*, *The Rio Earth Summit: 1*,
Routledge

Jenkins Martin,2003. *Prospects for Biodiversity*, *Science*, 302, 1175,Science 14 Vol. 302,
Issue 5648, pp. 1175-1177

Jonge de, Bram,2011. *What is Fair and Equitable Benefit-sharing?* *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, Volume 24, Issue 2, pp 127–146

Κανονισμός (ΕΕ) αρ. 511/2014 του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014 σχετικά με τα μέτρα συμμόρφωσης των χρηστών βάσει του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τον δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των οφελών που απορρέουν από τη χρησιμοποίησή τους στην Ένωση

Kant Immanuel,1984.*Τα Θεμέλια της Μεταφυσικής των Ηθών*. Εισαγωγή –μετάφραση –
σχόλια Γ. Τζαβάρας. Αθήνα: Δωδώνη

Karasov Corliss,2001. *Who reaps the benefits of biodiversity?* *Environmental Health Perspectives*, Dec; 109(12): A582–A587

Kate Kerry Ten, Laird Sarah A., 1999. *The commercial use of biodiversity, Access to genetic resources and benefit sharing*, Earthscan, Introduction

Κουκουζέλης, Κων/νος 2016. *Ανθρωπότητα, Μελλοντικές Γενεές και Βιοηθική*, Βιοηθικά, Τόμος 2, Τεύχος 1, Ηλεκτρονικό περιοδικό της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής, διαθέσιμο http://www.bioethics.gr/images/pdf/JOURNAL/BIOETHICA_Vol_2_Issue_1_final.pdf, (τελευταία πρόσβαση 11.9.2016)

Kursar Thomas A., 2012. *What Are the Implications of the Nagoya Protocol for Research on Biodiversity?* Bioscience, 61,256-257

Laird Sarah A., Wynberg Rachel, 2005. *The commercial use of biodiversity: an update on current trends in demand for access to genetic resources and benefit-sharing, and industry perspectives on abs policy and implementation*, UNEP/CBD/WG-ABS/4/INF/5, διαθέσιμο στο <https://www.cbd.int/doc/meetings/abs/abswg-04/information/abswg-04-inf-05-en.pdf>, (τελευταία πρόσβαση 20.7.2016)

Macedo, Stephen, 2004. *What self-governing peoples owe to one another: universalism, diversity, and the law of peoples*, Fordham Law Review Volume 72

Martin Adrian, McGuire Shawn, Sullivan Sian, 2013. *Global environmental justice and biodiversity Conservation*, The Geographical Journal, Vol. 179 No. 2, Royal Geographical Society

Millennium Ecosystem Assessment, 2005. *Global Assessments, Ecosystems and Human Well-being: Current State and Trends*, Volume 1, Island Press. Chapter 4. Biological Diversity

Μπαμπινιώτης, 2012. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας

Mugabe John Dr., 1999. *Intellectual property protection and traditional knowledge: an exploration in international policy discourse*, in Intellectual property and human rights, World Intellectual Property Organization. WIPO, Geneva.

- Myers Norman, 1979. *The sinking ark*, Pergamon Press
- Nagel Thomas, 2005. *The problem with global justice*, Philosophy & Public Affairs, Vol.33
- Nagel Thomas, 1995. *Equality and Partiality*, Oxford University Press
- Νόμος 2204/1994 (ΦΕΚ59, Α΄) , Κύρωση Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα
- Nunes Paulo A.L.D., Bergh van de, Jeroen C.J.M., 2001. *Economic valuation of biodiversity: sense or nonsense?* Ecological Economics 39 (2001) 203 – 222 Elsevier Science
- Nussbaum Martha, 2004. *Beyond the Social Contract: Capabilities and Global Justice* Oxford Development Studies, Vol. 32, No. 1
- O’Neill, Onora, 2011. *Αυτονομία και εμπιστοσύνη στη βιοηθική*, Εκδόσεις Αρσενίδη
- Oberthür S., Pozarowska J., 2013. “*Managing Institutional Complexity and Fragmentation: The Nagoya Protocol and the Global Governance of Genetic Resources*”, Global Environmental Politics 13(3)
- Oberthür Sebastian, Rosendal Kristin G., 2014. *Global Governance of Genetic Resources*, Routledge
- Orsini Amandine, 2014. *The Role of non-state actors in the Nagoya Protocol negotiations*, in Oberthür Sebastian and Rosendal Kristin G. 2014, *Global Governance of Genetic Resources*, Routledge
- Paavola Jouni, Gouldson Andrew, Kluvánková-Oravská Tatiana, 2009. *Interplay of Actors, Scales, Frameworks and Regimes in the Governance of Biodiversity*, *Environmental Policy and Governance* 19, 148–158, Wiley Interscience

Παιονίδης Φιλήμων 1988 .*Τα ηθικά δικαιώματα των μελλοντικών γενεών*, Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση, 5,σελ.275-290

Parfit Derek,1991. *Equality or Priority?* The Lindley lecture, Department of Philosophy, The University of Kansas

Pearce David, Moran Dominic, 1994. *The Economic Value of Biodiversity*, IUCN, The World Conservation Union, Earthscan Publications Ltd

Pogge, Thomas,2010. "*What is global justice?*"in Politics as usual, Polity Press

Πρωτοπαπαδάκης Ευάγγελος,2013. *Το δικαίωμα του ανθρώπου στο περιβάλλον, η διαγενεακή δικαιοσύνη και ο Immanuel Kant*, στο Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων 5ος Τόμος: Διεθνής Περιβαλλοντική Πολιτική: Αναμετρήσεις με το Μέλλον, σελ. 181 -190,Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Ορεστιάδα

Πυρίντσος Στέργιος, 2014. *Οικολογία και Οικολογισμός*, στο Τα αγκάθια του καλού- Τι σκιάζει την αλήθεια στη δημόσια οικολογία, Εκδόσεις Αρμός

Rawls John, 2001. *Θεωρία της δικαιοσύνης*, Ελληνική μετάφραση από επιστημονική ομάδα με επιμέλεια Τάκη Ανδρέα και συντονισμό Παπαγεωργίου Κων/νου, Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις

Robin Libby, 2011. *The rise of the idea of biodiversity: crises, responses and expertise*, *Les promesses de la biodiversité, Quaderni*,36 p.25-37

Robinson Daniel, 2010.*Confronting Biopiracy: Challenges, Cases and International Debates*, Earthscan

Rosendal Kristin G.,2001. *Impacts of Overlapping Regimes: The case of biodiversity*, *Global Governance*,7, 95-117

Salles Jean-Michel, 2011. *Valuing biodiversity and ecosystem services: Why put economic values on Nature? Biodiversity in face of human activities*, Comptes Rendus Biologies, Elsevier

Scanlon Thomas, 1998. *What we owe to each other*, Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press

Scheffler, Samuel, 2013. *The Afterlife*, Oxford University press, edited by Niko Kolodny

Schroeder Doris, 2009. *Justice and Benefit Sharing*, in Wynberg R. Indigenous Peoples, Consent and Benefit Sharing, Lessons from the San-Hoodia Case, Springer Science & Business Media B.V

Schroeder Doris, Pogge Thomas, 2009. *Justice and the Convention on Biological Diversity*, Carnegie Council for Ethics & International Affairs

Sen Amartya, 1980. *Equality of What?* In: McMurrin S Tanner Lectures on Human Values, Volume 1. Cambridge: Cambridge University Press

Sen Amartya, 2015. *Η ιδέα της δικαιοσύνης*, σε μετάφραση Χρησιτίδη, Εκδόσεις Πόλις

Shackelford, Scott J., 2009. *The Tragedy of the Common Heritage of Mankind*, Stanford Environmental Law Journal, Vol. 27

Soule Michael E., 1985. *What is Conservation Biology?* Bioscience, The Biological Diversity Crisis, Vol. 35, No. 11, pp. 727-734, University of California Press

Σούρλας Παύλος 2007-2008. *Μέλλοντα Πρόσωπα (Future Persons)*, Επιθεώρηση Βιοηθικής, τόμος I, τευχ. I, σελ. 58-76 Φλογαίτη Ε(1993). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις

Srinivas Krishna Ravi, 2012. *Protecting Traditional Knowledge Holders' Interests and Preventing Misappropriation—Traditional Knowledge Commons and Biocultural*

Protocols: Necessary but Not Sufficient? International Journal of Cultural Property
19:401–422.

Σταμάτης Κώστας, 2013. *Φιλοσοφία και οικολογική ηθική*, Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος

Stiglitz, Joseph E., 2007. *Making Globalization work*, Norton Paperback 2007, New York

Suiseeya, Kimberly R. Marion, 2014. *Negotiating the Nagoya Protocol: Indigenous Demands for Justice*, Global Environmental Politics, Volume 14, Number 3, August 2014, pp. 102-124, MIT Press

Σφενδουράκης Σπύρος, 2014. *Έχει επιστημονική βάση η ανάγκη για προστασία της βιοποικιλότητας; Στο: Τα αγκάθια του καλού- Τι σκιάζει την αλήθεια στη δημόσια οικολογία*, Εκδόσεις Αρμός

Tedlock Barbara, 2006. *Indigenous heritage and biopiracy in the age of intellectual property rights*, Vol. 2, No. 3, Health and the Environment, 2006

Tilman David, 2000. *Causes, consequences and ethics of biodiversity*, Nature, 405, 208-211

Τουλιπούλου Ελένη, 2012. *Η εκμετάλλευση της χερσαίας και θαλάσσιας βιοποικιλότητας στη διεθνή δικαιοταξία*, Διδακτορική διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ). Σχολή Νομική. Τμήμα Νομικής. Τομέας Διεθνών Σπουδών

Τρούμπης Ανδρέας Ι., 2014. *Βιοποικιλότητα και το αβέβαιο μέλλον της οικολογικής ρητορικής*, Τα αγκάθια του καλού- Τι σκιάζει την αλήθεια στη δημόσια οικολογία, Εκδόσεις Αρμός

Τσινόρεμα Σταυρούλα, 2013. *Φύση, Βιοτεχνολογία και Ηθική: Αρχές μιας σύγχρονης περιβαλλοντικής ηθικής*, στο Θέματα Βιοηθικής, ΠΕΚ

Tsioumanis, A., Mattas, K. & Tsioumani, E.2003. *Is policy towards intellectual property rights addressing the real problems? The case of unauthorized appropriation of genetic resources*, Journal of Agricultural and Environmental Ethics, Volume 16, Issue 6, pp 605–616

Vardy Peter, Grosh Paul, 2013. *Περιβαλλοντική ηθική στο Το αίνιγμα της ηθικής*, Αθήνα: εκδόσεις Αρσενίδη

Wenar, Leif, 2008. Property Rights and the Resource Curse, *Philosophy & Public Affairs*, 36: 2–32.

Wenar, Leif, 2003. *What we owe to distant others*, Politics, Philosophy, Economics, Sage Publications LTD

Williams Bernard, 2009. *Η Ηθική και τα όρια της φιλοσοφίας*, Αθήνα: εκδόσεις Αρσενίδη

Wilson Edward.O, 1997.*Biodiversity II: Understanding and Protecting Our Biological Resources*, Introduction, in Reaka-Kudla Marjorie L.,Wilson Don E., Wilson, Edward.O,Joseph Henry Press, Waschingon D.C

Wynberg Rachel,Roger Chennels, 2009.*Green Diamonds of the South: An Overview of the San-Hoodia Case*, in Indigenous Peoples, Consent and Benefit Sharing, Lessons from the San-Hoodia Case, Ed.Dr. Rachel Wynberg, Prof. Doris Schroeder, Roger Chennels, Springer

Yamin Farhana, 2001. *NGOs and International Environmental Law: A Critical Evaluation of their Roles and Responsibilities*, Reviel Wiley &Blackwell Ltd

Δικτυακοί τόποι

CBD, διαθέσιμος στο <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> (τελευταία πρόσβαση 10.9.2016)

ILO, διαθέσιμος στο http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_123946.pdf (τελευταία πρόσβαση 1.8.2016)

Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore-IGC, 2000 WIPO, διαθέσιμος στο <http://www.wipo.int/tk/en/igc/> (τελευταία πρόσβαση 5.7.2016)

Merriam Webster dictionary, διαθέσιμος στο <http://www.merriam-webster.com/> (τελευταία πρόσβαση 4.7.2016)

Nagoya Protocol, διαθέσιμος στο <https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf> (τελευταία πρόσβαση 1.10.2016)

SDGs, διαθέσιμος στο <http://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda> (τελευταία πρόσβαση 12.10.2016)

TEEB, διαθέσιμος στο <http://www.teebweb.org/> (τελευταία πρόσβαση 30.3.2016)

UNEP, Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, διαθέσιμος στο <http://www.unep.org/> (τελευταία πρόσβαση 25.5.2016)

UNMDGs, διαθέσιμος στο <http://www.un.org/millenniumgoals/> (τελευταία πρόσβαση 30.4.2016)

Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας & κλιματικής αλλαγής, Εθνική στρατηγική και σχέδιο δράσης για τη βιοποικιλότητα, διαθέσιμο στο <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=2VfCIB5XfW4%3D&tabid=232&language=el-GR> (τελευταία πρόσβαση 15.6.2016)

World Commission on Environment and Development, διαθέσιμος στο www.un-documents.net/wced-ocf.htm (τελευταία πρόσβαση 26.10.2016)